

**BIBLIOTECA
CENTRALA A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI**

Nº Curent 44566 Format

Nº Inventar A. 31927 Anul

Secția Depozit II Raftul

4103/32

*Madona
cu trandafiri*

MADONA CU TRANDAFIRI

CO: ROL 1953

1956

Biblioteca Centrală Unicev
"Carol I" București
Cota 44566

PC 131/09

B.C.U. Bucuresti

C45760

FRANCISCÆ MEÆ LAUDES

MOTTO:

ceremonialul acesta pentru
MADONA CUTRANDAFIRI
nu e un roman realist și,
cu atât mai puțin, autobio-
grafic...

AUTORUL

AMICII, DOI—ȘI UN «MATINAL»

CARE NU MAI VINE

Amicii, doi, sunt la gară. Telegrama lui Octav a fost clară: sosesc 6,45! Era un singur tren 6,45: «matinalul» de frontieră. Așa dar: să te scoli, ca strigoii, în plină noapte și să lupți cu zăpada pe străzile urbei, dela bariera dinspre apus tocmai la gară și acolo, în plin viscol și în pustiul siberian al peronului, să aștepti «matinalul» care nu mai vine...

Pe o tablă spânzurată sub ceasornicul miop, un funcționar cu glugă și lanternă scrie, din când în când, cu cridă, întârzierea: 58 min., 63 min., 90 min. «Matinalul», după cum se vede, luptă eroic cu viscolul: matahală în ninsoare, duduind mânios și opintindu-se în pistoane, îndărătnic și slab.

Numai de n'oi fi rămas împotmolit pe coclauri.

Amicii, doi, au răbdare. Sunt oameni de caracter. Știu, probabil, că așteptarea e virtute iar virtutea e nobilă, mai ales când un om ca Octav telegrafiază: sosesc 6,45...

Sandu, un uriaș cu ochi albaștri și baston noduros, ca o bătă, pe umărul cu voinicie de os și sânge

mocănesc, râde și măsoară peronul — în pași egali, cu pardesiul descheiat în voia vântului. Sandu n'a purtat niciodată palton. Lui nu i-a fost frig, nu știe ce-i iarna. De nu s'ar teme de gura lumii, ar umblă pe ninsoare în haină iar vara în tricou marinăresc, fără sgardă și fără alte multe marafeturi, înțelegând cravata, gulerul, bluza de dril și cureaua cu cataramă de metal.

Așa voinic cum se vede, Sandu are ceva copilăros și apropiat: în vorbă, în priviri, în gesturi, în faptă. Trece prin lume nesperios ca un dulău ciobănesc care s'ar jucă, nebunatic, între pisoii de lapte tot așa de nebunatici, printre flori și burueni. Are o filozofie și o fericire numai a lui. Despre oameni, toți oamenii, nici o părere. În mijlocul lor e vesel și singur. Răspunde voios, când îl întrebi ceva dar nu se supără dacă îl lași în bună pace. Sandu și-a impus să fie un om slab, pentru că — e convins: un uriaș ca el nu are voie să se supere pe oameni. Ar ucide o stârpitură de ins cu un bobârnac nevinovat. Din acest cavalerism de leu conștient și generos, amicii lui Sandu însă și-au făcut o armă sigură. Nu se sfiesc să împingă obrăznicia prea departe și uneori, la un pahar de vin, să amenințe: să nu mă enervezi, Sandule, că te iau la palme pur și simplu!

Sandu tresare, fără voie și se uită la stârpitura care amenințase, lung, fără clipire și fără culoare în figură. Se face liniște în cârciumă și — în liniște, după o clipă, râsul plin al uriașului cutremură geamurile.

Râsul acesta sănătos: singurul lui act de curaj.

Iartă și trece mai departe, cum iartă câinele ciobănesc cățelușii cari sar în două labe, ca să ajungă să-l muște de coadă...

O singură dată s'a întâmplat să uite uriașul că e dator să ierte. Il supăraseră, nu știm de ce, un târcovnic cu ștaif și monoclu. Aparent liniștit, Sandu și-a mutat bastonul dintr'o mână în alta, l-a prins pe obraznic de brăcinar și cu o singură smucitură, l-a svârlit — din ușa unui magazin de manufactură, într'o trăsură cu un cal, în trecere atunci și întâmplător pe acolo.

Scăpat din mâna lui Sandu, domnul cu monoclu a făcut două salturi mortale și involuntare în aer, ca un mușunache de cârpă și călți.

Din toată această neplăcută și tristă întâmplare, care ocolise și înmărmurise orașul, speriat în adevăr a fost Sandu — a doua zi, când i s'a spus în amănunt ce ispravă făcuse. A fost nevoie să i se spună, în amănunt, ce se întâmplase, pentrucă în clipa « fatală », uriașul nu știuse și nu văzuse nimic. Iși amintise, târziu și vag, că îl luase pe cineva de brăcinar și-l svârlise în sus, ca pe o minge. Asta, însă, în trecere. Sandu nu se oprise și nici nu întorsese capul, cel puțin, să vadă ce se întâmplă cu « domnu »...

Sandu a fost și rămâne un învins.

Așa cum se plimbă acum, în pustiul peronului, mult ar dori el să-l prindă pe Mănăilă de turul pantalonilor și să-l arunce, tot cu o singură smu-

citură, călare pe ceasornicul electric al gării. Numai așa ar scăpa de cicăliturile lui de vârcolac cu chip omenesc.

Mănăilă e un vrăbioi bătrân cu melon, cu mustăți și galoși. Mic și slab, ține să se afle că e nespus de nervos. Bănue că are o trecere nebună la damele din orașul lui de naștere, pe care nu l-a părăsit, din snobism, până la frageda vârstă de 38 de ani și se vrea, cu orice chip, om serios. Inșiră gugumăanii cu o gravitate savantă și are, la rându-i, o filozofie și o fericire numai a lui.

Mănăilă e funcționar la prefectură, subofițer în rezervă și membru în consiliul unei societăți de ajutor mutual în caz de boală, moarte sau nașteri. Se amestecă în toate cancanurile și e martor marcant, când nu erou principal, al scandalurilor, ca orice om nervos, demn și grav. Să nu uităm, de asemeni, că e un politician cu program social și național practic, care ar fericii țara dacă — undeva, indiferent în ce colț de lume, s'ar mai găsi o inteligență și un patriotism ca al lui. Ca orice democrat român convins, Mănăilă e liberal, are convingeri personale conservatoare și nu-i poate suferi pe jidovi. Un bunic al lui, dascăl, mâncase o sfântă palmă dela un cârciumar evreu, care-l prinsese cădelnițându-i balabusta cu șoapte dulci și porcoase.

După cum se vede, ură atavică...

Incolo, ca să revenim la sentimentele lui nobile, Mănăilă vede în fiecare « damă » întâlnită pe ulițele orașului o victimă, pe care se simte dator s'o stră-

fulgere cu ochii mici și galeși. Joacă prost biliard, pentru că scârba de cafegiu nu s'a învrednicit încă să-i comande la București un tac inteligent. Are frac, pentru baluri și nunți și redingotă, pentru ceremonii oficiale, înmormântări și botezuri.

Ca orice om mare, Mănăilă face figură aparte, în turma muritorilor de rând, prin câteva slăbiciuni caracteristice: poartă galoși, în orice anotimp (logica e simplă: vara e praf, iarna zăpadă, toamna și primăvara noroiu) și e bolnav, continuu, de guturai. Tot după anotimp: e plin de praf până la genunchi ori stropit de noroiu, pe spate, până la guler. Calcă apăsător și în străchini și sare, prudent și în vârfuri, din băltoacă în altă băltoacă.

În fond, Mănăilă e un om foarte cumsecade. Are ceva personal și comic, în actele lui de generozitate și cavalerism. Nu suferă brutalitățile altora și pisicile, din principiu și cu încăpățânare de catâr. Așa cum se dorește om serios, e încântat și face toate sacrificiile, numai să se spună că: domnul Mănăilă e un tânăr gentil. Ar fi în stare, pentru gloria asta scumpă și dragă, să cumpere plăcintă cu cremă pentru toate matroanele simandicoase ale târgului și să ducă flori tuturor domnișoarelor de familie bună.

Dumineca se plimbă cu trăsura în centru (în oraș sunt numai trăsuri cu un cal și fără cauciucuri) iar seara, ca orice om modern, mănâncă frugal: pâine cu mezeluri și un ceai slab, cu multă sare de lămâie.

Mănăilă se prenumără printre puținele persoane de elită cu cavou familiar în cimitirul orașului și știe să fie mândru și să sublinieze, stăruitor și repetat, importanța acestei moșteniri sacre.

Trebuie să fi fost *cineva*, ca să-ți permiți luxul unui cavou, pentru tine, pentru familie și moștenitori. Cavoul, așa dar, e o dovadă istorică și prezentă că bătrânii lui Mănăilă au fost *cineva*...

Mănăilă este și va rămâne un învingător. E un protector sincer al lui Sandu. I-a dat, întotdeauna, sfaturi bune și ține să nu se desmintă nici acum spiritul lui de om practic și inteligent. Nu înțelege de ce vrea Sandu cu tot dinadinsul să aștepte, în viscol, un « matinal » care nu mai vine. Pot merge foarte bine în restaurant, la adăpost și căldură, pe scaun. Un ceai cu scorțișoară ar face minuni! Nici acarii nu mai stau afară. Numai el cu Sandu. Nu sunt oameni serioși! Octav e un amic pentru care se face orice sacrificiu. Telegrama lui fusese clară: sosesc 6,45! Acum e ora 8. Trenul are întârziere mare. Poate nici nu mai vine. Sau vine, cine știe când, fără Octav. Se întâmplă. Ai un accident pe drum, cu trăsura sau sună ceasul, să te scoli la oră și — când ajungi la gară, flueri în urma trenului, a pagubă. Logic! Așa cum e logic să afirmi că e o mare și definitivă prostie, așteptând în asemenia împrejurări și în plin viscol, câteva ore dacă nu mai mult, un « matinal » care nu mai vine și un amic care nu se știe sigur dacă se află ori nu în acest « matinal » așa de tardiv.

Sandu tace și se plimbă, cu pașii rari și mari.

Mănăilă calcă în urma lui, șontâc și repede, încercând să-l convingă, căutând argumente și vorbind subțire, când nervos, când blând, când rugător, când imperativ.

Sandu are, la rându-i, logica lui. Primise telegrama dela Octav în ajun. Se bucurase. Cu Octav făcuse campania. Se împrietenise cu el într'o noapte de bombardament, într'un adăpost de bârne și întuneric. S'au spovedit, fără tremur în glas dar cu moartea pe buze, duhovnicește: eu așa sunt, asta cred despre mine și despre lume.

Afară, cer și pământ erau cântec al distrugerii. Ei se țineau de mână, în întuneric — amândoi smulși de curând din adolescență și trimiși, prin vâgăuni și șanțuri, să se ia de piept cu moartea, mai înainte de a înțelege și prețui viața.

Sandu coborîse din munți, cu suflet hoinar de cioban, suflet în care nu murise cântec de cinteț și de frunză'n dungă iar Octav lăsase departe orașul luminos, cu belșug și daruri.

Primejdia îi apropiase, spovedania îi înfrățise.

Bombardamentul încetase în zori. Când s'au încumetat să iasă din bârlogul adăpostului, răsăriă soarele, undeva, departe, peste câmpuri, peste cimitire și peste necazuri. Sandu și Octav priveau, umăr la umăr, cum se ridică, biruitor și nou, discul de lumină. Cu spaima bombardamentului rămasă încă pe figură, Sandu a deschis ochii mari, să-l

inunde lumina și a spus, în șoaptă, cu plămâni plini de aer proaspăt:

— E așa de frumos, Octav, că-mi vine să plâng...

A rămas, în prietenia lor de mai apoi, ceva din limpezimea feerică a acestui răsărit neuitat.

Sandu și Octav se despărțiseră la demobilizare. Unul s'a întors în orașul pe care-l dorise doi ani, celălalt apucase un drum, pe oricare, să-și facă un rost în lume, modest dar sigur. Patru ani nu s'au uitat și și-au scris, mărturisind bucurii și necazuri, în epistole interminabile. În fiecare primăvară au schimbat fotografiile, cu dedicații înduioșătoare.

Ultima scrisoare a lui Octav îl nedumerise pe umilul lui amic provincial:

— Scriu pentru tine, Sandule și pentru o dragoste de acolo! Mi-ești drag, mai drag, Sandule, pentru că am pe cineva și mai drag, acolo, în oraș cu tine...

Peste o săptămână, telegramă: sosesc mâine 6,45!

Sandu alergase cu telegrama la Mănăilă acasă, îl căutase disperat prin cârciumi și cafenele, îl descoperise târziu la cinematograful, alături de o damă bine, la balcon — una din multele dame bine cu care funcționarul dela prefectură știă să fie gentil, săptămânal și idealist.

În pauză, Sandu strigase de jos, dela stal, fluturând telegrama:

— Mă! Mănăilă! Vine Octav, mă! Jos, repede Mănăilă...

Pentru întâia oară, Mănăilă a uitat să fie gentil. A lăsat dama singură la balcon, cu o pricomigdală între dinți.

Scobitoarea cu galoși, cum îl porecliseră răutăcioșii din urbe pe ilustrul descendent al familiei cu cavou, se împrietenise cu Octav prin scrisori. Sandu îi povestise într'o epistolă, lui Octav, de singurul lui prieten de acum și de aproape: domnul Mănăilă! Il descriesese în culori azurii și terminase cu: Mănăilă, care e lângă mine acum, când îți scriu, te roagă Octav să primești sincere salutări! La cari sincere salutări, Octav răspunsese așa: mă omagiază amicul tău și al meu Mănăilă și te rog să-l asiguri de distinsa mea considerațiune. Mănăilă s'a simțit dator să-i răspundă personal, cu mulțumiri pentru distinsa considerațiune, Octav n'a putut să-l lase fără răspuns, la un gest așa de elegant și... de un an și mai bine: amicitie de ciment, schimb de opinii, de sentimente și de fotografii: în profil, în trei sferturi, bust, în picioare, sepia și multicolore. Prietenie care se prețuise ușor de înțeles, în ziua când Sandu și Mănăilă primiseră un ziar al cărui articol de fond, subliniat și încadrat anume în chenar roșu, era semnat de Octav.

Mănăilă purtase ziarul la el, îl arătase oricui, supremă și ultimă dovadă a relațiunilor lui distinse cu oamenii mari dela centru. Ultim argument, în discuțiunile de cafenea, era acesta: cred că și amicul

meu Octav dela ziar e de părere cu mine! Pentru un om așa de valoros, n'a șovăit deci să sacrifice o damă bine și o aventură de succes sigur.

Sosirea lui Octav era, pentru el, un eveniment istoric.

Amicii, doi, se sfătuiseră să se culce de vreme, să se scoale tot așa de vreme și să plece la gară. Erau, însă, o mulțime de amănunte pe cari trebuiau să le fixeze, mai înainte de despărțire. Se înfundaseră într'o bodegă, singuri în salonul îngust și murdar. Intre un pahar cu vin și o halbă, au mers din amănunt în amănunt, câteva ore. Mănăilă era chinuit de întrebări, Sandu da răspunsuri mici și sigure.

— Vine Octav! De ce vine? Să ne vadă! Bun. Să ne vadă pe noi! Mai are și o dragoste, Octav. Așa dar: vine să ne vadă pe noi și pe ea. Cine-o fi ea? Taină, mister!

În cunoștință de cauză, Mănăilă pomenise toate cucoanele și toate fetele din oraș. Niciuna nu fusese găsită demnă de un om superior ca Octav. Așa, o idee ca un fulger și Mănăilă a dus arătătorul la tâmplă, misterios:

— Distinsule, n'o fi Madona cu trandafiri?

— Care Madonă, mă?

— Lucia.

— Care Lucia?

— Asta-i acum! Lucia... Lucia Ștefaniu, care....

Sandu a ridicat din umeri: n'o cunosc.

Mănăilă era doldora de revoltă:

— Fugi, stimabile, că mă superi! Lucia Ștefaniu, care... Lasă-mă! Lasă-mă, Sandule, că mă enervezi și nu-i frumos să ne certăm tocmai acum, când vine Octav! Lucia, Lucia Ștefaniu... nevasta procurorului... Madona cu trandafiri... aia mă, una blondă și albă, care s'a împușcat ieri, în parc, cu o pușcă de vânătoare de calibru mare...

Sandu a râs:

— Fugi, că ești macabru și prost! Un om serios ca Octav și... o sinucigașe...

Mănăilă s'ar fi supărat serios pe Sandu, pentru o insultă așa de gravă la adresa lui de om și de amic al lui Octav, dacă nu s'ar fi gândit, odată mai mult, că ar fi rușine să-i găsească mosafirul, mâine, în relațiuni rupte. Pe lângă acest considerent de natură sentimentală, erau probleme de natură practică, pe cari nu le soluționaseră încă. Sigur, la gară se vor duce amândoi. Trebuiă, însă, un program. Unde va dormi Octav, unde va mânca, în ce familie au să-l prezinte, când îl duc la cinematograful și la ce film, când și cum au să-l plimbe prin centru, cum au să-l ducă în parcul orașului și la ce oră anume îl vor invita la cimitir, să vadă cavoul familiar al lui Mănăilă? Până să răspundă Sandu la întrebări așa de serioase, a venit cârciumarul să le spună, cu o umilă plecăciune, că e ora închiderii.

— Cum?

— Ora închiderii, coane!

Mirare, pumn în masă, fluer a pagubă, cugetare:

cum trece vremea, stimabile! Și altă cugetare: ce s'a dus, nu se mai întoarce!

In stradă, iar consfătuire.

Sandu făcuse un calcul așa:

— Carevasăzică, e ora două, acum.

— Două fără cinci.

— Ala-bala-portocala, să vorbim să n'adormim!

Cu sau fără cinci minute... Prin urmare, e ora două. Până la trei ajung acasă și — să zicem, adorm. La cinci mă scol, nu-i așa? Nu face, mă! Nu face, pentru două ore de somn, să întinzi pas de haiduc până acasă. Mai bine rămânem undeva, până mâine. Găsim noi o cârciumioară sau...

Calculul lui Sandu fusese logic. Pentru Mănăilă, însă, perspectivele erau catastrofale. Patru ore de haimanalâc, din cârciumă în cârciumă, prin frig, prin zăpadă iar mâine să-l întâmpini pe Octav ca un huhurez, cu ochii cârpiți de neodihnă. Nu se face! Două ore de somn, în pat, sub plapumă, întins în voie, fac bine — oricum, mult mai bine, decât s'o iei razna prin târg, ca vardiștii, ca bufnițele și ca gunoierii cu anume îndeletniciri. A spus Mănăilă așa și s'a dus să se culce, la el acasă, ca un om serios iar Sandu a pornit spre gară, tacticos, cu bastonul pe umeri, ciobănește și pulpanele par-desiului bătute de viscol.

A doua zi, la ora 6 dim. și 6 min. punctual, Mănăilă a fost la gară, unde l-a găsit pe Sandu plimbându-se, ca acum, în pustiul peronului.

Se face dovada, așa dar, că Mănăilă pierduse

aproape două ore ca să-l convingă pe « mocan » că e nesperios, obositor și vătămător sănătății să aștepți, în Siberia peronului, un « matinal » care nu mai vine și un amic care nu se știe sigur dacă se află ori nu în acest « matinal » așa de tardiv. În tot acest răstimp, Mănăilă obosise vorbind, argumentând, rugând, poruncind iar Sandu tăcuse, tăcuse cu încăpățănare și cu seninătate de martir apostolic. O singură dată, s'a gândit el că tare frumos i-ar sta lui Mănăilă călare pe ceasornicul electric al gării...

Presimțind gândul criminal al uriașului și deopotrivă ambițios și ferm în convingerile lui, Mănăilă își lasă pentru a doua oară amicul în frig și ninsoare și se retrage, demn, în adăpostul cald al restaurantului cu scaune, cu mese, cu flori și cu ceai aromat cu scortîșoară...

IN CLUBUL IANCU DELA GARĂ CIRCULĂ

DOUĂ VERSIUNI DE SORGINTE SIGURĂ

A spus cineva că restaurantele din gări sunt la fel: monotone, comerciale și expeditiv. Observația în sine e justificată și de mare importanță pentru toate restaurantele gărilor din țară și din lume. Rămâne unul singur, însă, ca o oază în deșert — comercial fără să fie monoton și mai ales, expeditiv: localul în care intră Mănăilă acum, nervos, degerat și bine cunoscut.

Când nu ai norocul să fii restaurator c. f. r. într'o gară de capitală, unde trenurile fac popasuri mari iar călătorii vin și se duc buluc, n'o să faci negustorie cinstită cu cei câțiva pasageri întâmplător în trecere prin orașul cu trei biserici, un cinematograful și un cavou familiar. Iancu Borș a înțeles acest adevăr elementar. Ziua, în « epoca trenurilor », stă în restaurant consoarta. Corvoadă cu căscături, cu plictis și dever mic: la un tren vinzi o portocală, la altul câteva mere, foarte rar o brânzoaică. Iancu vine la local după ce trece ultimul tren de noapte. S'a dus vestea în târg că are vin bun și gustări « ca la el la nimeni »...

Cârciumile din oraș se închid la 12.

Dela ora închiderii și până în zori, restaurantul gării e Romă spre care duc toate drumurile și toate potecile orașului. Vin noctambulii cu gânduri de sinucidere și tinerii dornici de petrecere, se abat, în răstimpuri, pensionarii fără somn, să desgroape amintiri scumpe la un pahar cu vin și nu lipsesc crainicii cu ultimele cancanuri, ultimele scandaluri, ultimele divorțuri și ultimele știri politice.

La Iancu se petrece în adevăr familiar, fără gură mare, fără lăutari și fără scandal. Vinul e cinstit iar mușterii sunt oameni cumsecade. Se adună în pâlcuri, după profesiuni și vorbesc și râd și fac roto-goale mari de fum spre tavan.

Restaurantul gării e un liman în noapte și viață și e monitorul oficial al orașului. Iancu primește raportul cu ultimele întâmplări. Pentru fiecare întâmplare are un « eu cred că » și ce crede el e sfânt.

Adevărul se întoarce în oraș așa cum l-a spus Iancu dela gară, așa cum îl crede el adevăr.

Tot în localul lui se țin intrigile și se pun la cale loviturile.

În felul lui, restauratorul e — în același timp, un binefăcător și un tiran — un tiran cu șorț alb, cu freză și cu plaivaz după ureche.

Când a intrat Mănăilă în restaurant, s'a făcut liniște suspectă și toate privirile au rămas la ușe, atent.

Era fum și căldură moleșitoare.

La o masă, stau de vorbă cinci orășeni, figuri cunoscute. Nu e lipsă la apel domnul Dincă și cu atât mai puțin domnul State, căpitan invalid și pensionar, amândoi cu barbă albă, cu tuse și țigarete de vișin, cum sunt pensionarii la provincie.

Toți tăcuseră iar domnul State își răsuceà nervos o țigare, privind pieziș spre Mănăilă.

Era, se vede, taină mare la mijloc, care nu se spune oricui și oricum.

Pensionarul cu trei trese în amintire povesteà, când a intrat Mănăilă, cum și de ce se împușcase Madona cu trandafiri, evident: impresionantă dramă care făcuse o profundă impresie în oraș și împrejurimi!

Circulau două variante.

Adevărul, de astădată, era al lui State, care aflase totul din sorginte sigură: are o nepoată care e prietenă cu fata în casă a procurorului Ștefaniu! Discuția, așa dar, fusese aprinsă, mai ales că domnul Dincă aflase altă variantă, din sorginte tot așa de sigură.

N'o spune, că e secret oficial, dar e *sigură*....

Trecând pe lângă masa pensionarilor, cum e el respectos din fire, Mănăilă duce un deget la borul melonului, așa cum salută monarhii: salut, bravi veterani...

— Da' ce-i cu tine, mă, la ora asta? Îngână pe sub mustața galbenă căpitanul State.

— Nimic, stimabililor! Vine amicul meu Octav, ziaristul dela centru, cu « matinalul »...

O veste în adevăr tulburătoare...

— Brava, Mănăilă! Să-l aduci la noapte aici, la noi la « club », să-l cântărim la vorbă și la cap. Să afle domnu' Octav ăsta al tău dela jurnal că avem și noi, în oraș, intelectuali care...

Un pumn în masă și domnul Dincă sare în picioare, agitând brațele.

— Stați! Acum aflăm de a cui parte e adevărul. Nicio vorbă! Mănăilă e june și se are bine cu damele. Dacă nu știe el, în chestie de dragoste, ce se petrece în oraș, nu mai știe nimeni! Mănăilă, puiule, vii ca un colac de salvare pe valuri spumegânde pentru un nefericit naufragiat. Pardon! Eu întreb. Cum a fost, Mănăilă puiule, cu Madona care s'a împușcat?

Arcuind sprâncenele, dificil, Mănăilă s'a scărpinat cu unghia mare a degetului mic sub mustață, competent.

— Eu cred și amicul meu Octav dela centru crede că....

Se face tăcere solemnă.

Intâmplător, însă, nici Mănăilă nu știe mare lucru. O valsase o singură dată pe Madona, la un bal, la prefectură. Era ceva frumoasă, însă glacială. Spune Mănăilă: glacială, cu un gest semnificativ și un dispreț profund. Tipesa nu-l interesase absolut! Nici n'o mai văzuse, dela bal. Oricum, o nebună cu fumuri. Făcuse pe contesa cu oricine și în orice împrejurare. Se închisese în parcul caselor dela bătrâni, cu câinii ei, cu cărțile și cu visurile. Că

era visătoare! Iar face Mănăilă un gest semnificativ, fluturând palma la tâmplă. Știe sigur, însă, că procurorul Ștefaniu suferise ca un martir.

— Aici e vorba! sare încă odată de pe scaun domnul Dincă, victorios. V'am spus eu, stimați amici! Asta e: ea o nebună, el un martir! Nicio vorbă, să vă spun cum a fost. Madona era o nebună de București, cu ceva carte, cu ceva bani — nu zic, da' și cu fumuri mari. Vorbiă tare pe stradă, intră singură în bodegi și cinematografe iar noaptea, tot așa de singură, o luă haihui pe coclauri, în automobil — că-i cumpărase cineva, înțelegem noi cine, o mașină de un milion! Bătrânii, săracii, că erau oameni cumsecade, se frământau: cum s'o dăm, cum s'o răsucim, că ne face nebuna de răs? Oricine, bucuros la: hai să ne plimbăm singuri cu mașina — că nu zice nimeni nu, la dragoste, când e tânăr. Da' când era vorba la o adică, domnilor, cu: hai să facem nuntă, fugi și refuz, că așa-i când se cascade punga și se duce faima! Cum se face, cum o aduce din condei, taină! Sigur e că dă nebuna peste Ștefaniu, prost nevoe mare, că era tânăr cumsecade încolo. Azi o vorbă, mâine o floare, poimâine o strângere de mână și răspoimâine o plimbare cu mașina. Ștefaniu dus, pune-i cruce! Prima femeie pe care deschisese ochii. Cum v'am spus, fata: ceva carte, ceva ochi frumoși, ceva bani... Bătrânii, bucuroși. Ștefaniu: om cu titlu, de viitor, cuminte, frumos....

— Ei, poftim — întrerupe pensionarul State, cu ciudă. Mi-l scoseși și frumos, pe ciurma de Ștefaniu.

— Frumos, domnule! holbează ochii la el domnul Dincă, amenințator. Cum vă spusei: Ștefaniu... frumos — dacă nu te superi, matali — mă rog: bună pradă! Treceam acum peste nuntă.

Căpitanul State îl prinde pe domnul Dincă de umeri și-l scutură cu putere.

— Aici e buba! De ce să trecem peste nuntă? Că milioanele de zestre și slujba dată lui Ștefaniu...

Dincă ridică palmele, ca o zeităte păgână, în semn de predare și face o mărturisire solemnă: dacă e cu teroare, nu mai spune o vorbă! Să-l lase de umeri, că el, domnul Dincă, nu-i învățat ca la cazarmă. Ori vorbesc ca oameni ce se află, liberi și cu educație, ori își ia pălăria și închide ușa pe dinafară.

Iancu intervine împăciuitoare: a fost o glumă...

Căpitanul State rectifică, cu pumnul în masă:

— N'a fost o glumă! Un adevăr! Și adevărul supără...

Problemă de conștiință.

— Pe mine, State? Adevărul? Mă supără pe mine, a-de-vă-rul?

— Nu pe tine, Dincă. Pe proști îi supără.

Coardele se strâng.

— Eu, prost? Ascultă, mă... căpitan cu nădragii'n vine!

— Ei! Ce e, mă... poștar cu... răvașe de... bacșiș?

Coardele se rup.

— State! amenință Dincă și-i tremură bărbia. Să-mi zici cuțu de ți-oi mai da bonjur. Ține minte! Până la mormânt!!

State se face că râde, dar îi tremură și lui bărbia. Simte că ce spune Dincă e grav. Dar e mândru și are un adevăr! El, pentru adevăr, sacrifică orice! Svârle țigarea, cu ciudă și-i întoarce spatele lui Dincă.

— Bine! Până la mormânt! Mare pagubă...

E un moment critic.

Mănăilă intervine:

— Nu se face, oameni serioși ce ne aflăm, să ne certăm pentru o... sinucigașe!

Iancu zice:

— Brava!

În definitiv, pentru el, singurul adevăr acesta era: orice să se spună, dar fără scandal și fără supărare.

State, tot el mai bun la inimă, se uită crunt la Dincă, surâde, și se face blând.

— Ei, iaca: pardon! Nu ești poștar cu bacșiș. Spune mai departe. Te las să spui. Da' să mă lași și tu pe mine, pe urmă.

Dincă aprobă grav și fără cuvânt, semn că lui nu i-a trecut încă supărarea. Iancu face cinste cu o sticlă de vin, Mănăilă mai bea un ceai aromat cu scorțișoară, apărătorul procurorului Ștefaniu uită nesimțit de necaz și iar e volubil.

— Cum v'am spus: vine Ștefaniu, săracu, cu nevastă tânără acasă. Ea, ca pe puf. Mă rog, nevastă de procuror: săru'mâna, respectele mele scumpă și stimată doamnă! și pentru orice jigodie de lângă ea: vai, ce cățel simpatic... Azi așa, mâine pe dincolo, Ștefaniu: dragă și scumpă nevastă în jos, divină

Lucia în sus, prinde nene dama nas. Cu noi nu mai stă de vorbă, în oraș nu mai iese, în familii onorabile nicio vizită și la procuror în casă prăpăd! Ajunsesese la urmă, Ștefaniu, s'o întrebe pe servitoare: doamna e dispusă? Sau: o rog să'mi acorde câteva clipe.

Dincă e numai revoltă și pumni agitați în aer.

— El, procuror Ștefaniu, pro-cu-ror Ște-fa-ni-u! să ceară voie nevestii să intre în odaia ei, când spune la lege și la carte că nevasta e datoare să...

— Sigur, te cred! se supără, la rându-i, restauratorul și se uită cu necaz la State, care tremură umerii în râs indulgent.

Căpitanul duce un deget ciceronian la frunte:

— Iaca nu-i așa, Dincă! Nu-i așa, că — dac'ar fi: de ce nu s'a împușcat el, ca să scape de nebună și s'a împușcat Madona, ca să scape de nebun? Aud? Păi vezi, stimate domn Dincă? Așa judecă un om deștept și fără interes în cauză...

Dincă are ce să-i răspundă. De ce să se împuște Ștefaniu? El e om cu cap și om sănătos! A spus, însă, scârba asta de căpitan cu nădragii'n vine o vorbă pe care n'o lasă fără răspuns. Ce interes să aibă el, pensionar, să-l apere pe procuror? Că nu l-o plăti Ștefaniu, pe el, om respectabil, ca să-l apere în târg! State face haz. Râde și Mănăilă, scobindu-se, regretabil neatent la ce face, în nas. Iancu s'ar îndoii ca tocmai domnul căpitan să fie capabil de o insultă așa gravă la adresa unui om onorabil ca domnul Dincă. Iar State îl confirmă.

— Nici prin gând, amicilor! Ștefaniu, însă, e fecior de țăran și... cum să spui? domnul Dincă îl apără că... nu-i așa? în interes de clasă socială! Nu e regretabil să te tragi din popor, că acolo e talpa țării, dar... și eu, o apăr pe moartă, pentru adevăr și... că e nepoată de ofițer — și încă ofițer de stat major! Dați-mi voie să restabilim, ca să zic așa, adevărul istoric!

Domnul căpitan State tușește, se așează mai bine pe scaun și — cu același deget ciceronian la tâmplă, începe:

— Nu te omori, când ți-e bine și în larg! Este? Și altceva: despre morți, să nu mințim, că toți murim! Toți o să murim, da' n'o să ne împușcăm toți, ca Madona! Viața e un vis, visul e o clipă, clipa ni se duce, pe a ei aripă! E un sicriu, între mine și Dincă: al Madonei. Eu mă scol, mă închin și vărs acest strop de vin: pro memoriam!

Căpitanul a vorbit rar, în pedală, cu tremurări de glas, în pauze, ca în dramele nordice. A zis și s'a sculat. Mănăilă și Iancu socot clipa solemnă. Numai Dincă stă jos, din spirit de contradicție. Fără să-l vadă, State varsă vin pe masă, plescăe limba filozofic și clatină capul: i se pare viața o nimicnicie a nimicniciilor! Iși revine și ordonă:

— Am zis, stăm jos și să trecem mai departe. Restauratorul e emoționat în adevăr.

Mănăilă își aduce aminte că Madona, când o valsase, la bal la prefectură, l-a sgâriat întâmplător cu un ghimpe de trandafir, în vârful nasului și i-a

spus — ce era al ei era — foarte gentilă: pardon! oferindu-i batista ei de mătase, subțire, mică și cu monogramă, « până s'o opri sângele »...

În definitiv, își spune Mănăilă în gând, cu un val cald și nou de melancolie în inimă, nici el n'are interes de clasă să-l apere pe Ștefaniu, care: o fi procuror dar cavou familiar nu are! Ca niciodată, se simte aproape și rob de chipul din amintire al Luciei Ștefaniu. Are s'o apere și el! E obligat, pentrucă: sângele apă nu se face. Pe State, Mănăilă îl aude ca'n vis. Căpitanul e un apărător convins și convingător al victimei, « eroina de dincolo de prag »...

— ...pentrucă, domnilor, ce era, mă rog, Lucia și ce era Ștefaniu? Ea, fată de pansion, cultă, sensibilă și frumoasă — că și acest domn Mănăilă, aci de față, a spus: era frumoasă! Viață de lux, în fotoliu, în mașină și în tartine cu unt. Viață în natură și liberă, că natura e liberă, domnilor și revoluționară. Nu e perversă, cum a spus Dincă, dacă nu mă înșel, că era Madona.

Iancu se uită crunt la Dincă și face pe nas ca un taur.

Afară e un tren de marfă în manevră. Vagoanele se tamponează, locomotiva flueră asurzitor, acarii se strigă pe nume.

În restaurant nu se aude nimic, nu ar interesă nimic! Sunt șase perechi de urechi atente, șase perechi de ochi umezi și un singur glas, când viforos, când domol: al căpitanului State.

— ...și ce era Ștefaniu? un judecătoraș acolo, cu câteva mii de lei pe lună, care mâncă la birt, ca vâdani și se îmbracă sistem american, adică în rate. Familia și Madona în persoană îl adună de pe drumuri. Dă-i bani de haine, de pantofi, de buzunar, ia-l cu tine oriunde și du-l pe țaran în saloane, recomandă-l în elită, laudă-l și: pac! fă-l procuror, dă-i o fată ca Lucia, dă-i milioane, dă-i case ca un castel. Mai mare noroc nici că se află! Acest domn Ștefaniu, acest fiu din popor, începe să fie opincă cu blazon! Adică, domnii mei: ce nu se poate, dacă n'ai șapte ani de acasă și ceva subțire și ales în sânge.

Mănăilă se simte dator să ia cuvântul. Problema sângelui nobil îl pasionă, prin atavism, ca și ura împotriva evreilor. El lansase formula sdrobitoare: ai sânge gros de lapte bătut! Era printre prea puținii oameni cari suferiseră, resemnați și demni—tot așa cum înțelege acum că suferise Madona — din cauza fiilor din popor, fără șapte ani de acasă și fără subțirime în maniere. Vorbind, se apără și apără, în același timp, cauza sacră a oamenilor rari din nefericire și aleși.

— Asta e: Ștefaniu are sânge gros și maniere grosolane, de parvenit, ca în romanu' ăla al lui Depărățeanu, cu « Ciocoi », pe care mi l-a trimis cadou de onomastică amicul meu Octav, dela centru! Afirm și confirm: Ștefaniu e un mitocan!

Lansase acest adevăr fără înconjur, energic, cu un gest de tribun care impune vremii și subjugă istoria.

Aprobări entuziaste.

State se ridică, se apropie solemn de Mănăilă și îl îmbrățișează, admirativ.

Singur Dincă râde amar.

Mănăilă ținuse cu el, apăruse adevărul lui de sorginte sigură. Spusese, cu gura lui, că Madona aveà fumuri și era glacială. Acum e partizanul lui State, calomniază un procuror.

— Ascultă, mă... conțopist de prefectură, zice dânsul cu dispreț interior, constat că ești un trădător al cauzei mele.

Mănăilă nu-i răspunde. Nu stă de vorbă cu oricine. Nu discută, cu un Dincă oarecare, o problemă așa de cultă. State înțelege mărinimia sentimentului demn pe care-l are Mănăilă, în fața unei insulte ca: mă... conțopist de prefectură! care nu-l atinge și îl admiră sincer.

— Brava, dragă Mănăilă! Imi place că nu-i răspunzi domnului Dincă, la injurie. Tăcerea dumitale superioară e cel mai bun și mai inteligent răspuns.

— Te cred, surâde Mănăilă subtil, răsturnat în scaun și picior peste picior.

Iancu e nerăbdător. Spune — și ceilalți după el:

— Să continuăm! Să revenim! Să continuăm...

Căpitanul State nu se lasă rugat.

— Cum a spus distinsul meu amic Dincă, vine Ștefaniu acasă cu nevasta. In casele ei. Să nu uităm! Cu nevastă frumoasă și cultă. Să reținem acest adevăr! Bine îmbrăcat, fercheș și pudrat. Cu banii Madonei! Mă rog, matali: domnul procuror!

Il făcuseră procuror rudele nevestii. Nici asta să nu uităm! Păi dacă-i vorba p'ășa, ce era acest domn procuror Ștefaniu decât un mușunache gătit de ea, spilcuit de ea, cocoțat de ea unde neam nu visase s'ajungă? In asemenia împrejurări, un bărbat ca el era dator să fie recunoscător, nu să muște cu dinții lui de mămăligar în carne albă cu sânge albastru. Este, Iancule?

Restauratorul e întors pe dos de revoltă. Simte și el, ca Mănăilă, un val cald de melancolie în inimă și spune, oftat din adânc:

— Este, coane, cum să nu este. Săraca! Merg și eu la înmormântare, să-i ducem flori, c'a fost ade-vărat victimă!

Incurajat de acest ecou favorabil pe care cauza Madonei o are în inima unui om cumsecade, căpitanul State se ridică și bătând cu pumnul în masă, strigă provocator către Dincă, deși omul se făcuse mic pe scaun și fără gând de răspuns.

— Este, stimate domn! Poftim de răspunde negativ și să-mi zici mie cuțu, de ți-oi mai da bonjur, de acum și până la mormânt!

Mai mic pe scaun și mai umil, Dincă înțelege că orice răspuns ar deslănțui furtuna. Tace și află, dela căpitan, tot ce suferise Madona dela mitocanul de Ștefaniu.

Răposata era o fire sensibilă și gentilă. Se spune că, într'o după masă, plimbându-se cu Ștefaniu prin parcul bătrân al caselor, se speriasse și-l rugase să facă pasul mare, pentrucă: trece o furnică, să n'o

calci! Nu vorbise niciodată servitorilor cu « fă » și « mă ». Numai: domnișoară, te rog, fii bună, sau: dacă nu te superi, fă-mi o sitronadă—ori: presimt că la noapte o să-mi fie rău, te rog să-mi aduci aspirina din farmacie, ca să nu te mai deranjez din somn! Ce spune acum, State e dispus să dovedească, ori-când, cu martori, că povestesc servitoarele plângând, prin oraș, despre fosta lor stăpână, ca despre o sfântă.

Mănăilă e definitiv câștigat cauzei sângelui nobil.

Iancu are lacrimi în ochi și se închină pentru sufletul care urcă la cer.

Povestesc, de asemeni, cei ce o cunoscuseră de aproape și povestește State, acum, că Madona era numai parfum și inspiră stimă și dragoste. Acum câteva sute de ani, Lucia ar fi fost regina pentru care să moară robii și curtenii, cu surâsul fericirii în colțul gurii. Dacă vorbiă așa de frumos cu servitorii, ușor de înțeles cum se purtă cu Ștefaniu. Desmierdări, cadouri, sărutări, tot ce poate născoci curat o nevestă tânără, frumoasă și cultă. O singură dată îl certase grav. Il rugase, anume, să nu mai intre prin dos, pe ușa slugilor, când se întoarce dela tribunal și să se spele pe mâini, când vine la masă.

Ștefaniu, însă, rămăsese ce era din naștere. Injură slugile cum înjură la slujbă, ușierii și funcționarii și se purtă cu nevasta cum obișnuia să se poarte cu împricinații lui dela tribunal. Se culcă strigând, se sculă cu gust de scandal. El, coate goale de ieri, urlă — pentru Madona și slugi, la fel: eu comand aici!

State elatină capul, trist:

— Pentru o inimă simțitoare ca a Luciei, pentru viața ei cu educație și tartine cu unt, asta era o lovitură mortală! Nu te plângi nimănui, că n'ai pe nimeni în oraș. Te frământați și plângi în tine. Dacă nu știm ce-i asta: să te consumi în tine, să citim în romane. Suferință neîmpărtășită: roade ca oftica și te duce sigur la mormânt! Să zicem că asta n'ar fi fost nimic! Ești femeie, adică trestie și te dai după vânt...

State deschide un capitol nou în romanul Madonei: gelozia lui Ștefaniu. După fiecare petrecere, bal ori plimbare în oraș: scandal acasă!

Lucia a zis: bine, nu mai merg nicăiri, nu mai stau de vorbă cu nimeni! Și s'a retras în apartamente și în parc, singură, ca într'o mănăstire.

— Asta e îngropare de bună voie, la 19 ani! Pentru o scârbă ca Ștefaniu...

În acest capitol e scena mare și finală a căsniciei Ștefaniu, pe care căpitanul State o închipuie în amănunt, după cum i-o povestise, prin nepoata lui, fata în casă a procurorului.

Bal la prefectură.

Invitare oficială.

Madona: nu merg!

Ștefaniu: te rog să mergi!

Madona: iar o să fie scandal!

Ștefaniu: nu, mă jur!

Madona: bine, fac ultima încercare cu tine.

Se duc la bal.

Se întorc după trei ore. Au intrat în salon. Fata în casă e acolo. Madona e îmbrăcată în rochie lungă, strânsă pe corpul subțire și înalt, în ape de mătase scumpă. E palidă, prelungă la figură și calcă rar, cu un buchet de trandafiri strâns la piept. Așa cum calcă, parcă nici n'ar atinge covorul. Ștefaniu e în haină de ceremonie. E amețit de băutură, se uită crunt și și-a desfăcut funda albă dela gât, cu un gest nervos. Răstoarnă scaunele, cu lovituri de picior. Ia un vas de pe masă și-l sparge de zid. Madona tresare. S'a oprit, a întors capul. Înțelege și spune slab, silindu-se să zâmbească: nu-i nimic, mai bine că l-ai spart.

State ține să sublinieze și să explice semnificația acestor cuvinte. Ștefaniu: o grosolanie. Madona: un răspuns, ca o mângâiere.

În loc să se rușineze, procurorul țipă.

— Ai valsat cu maiorul dela roșiori și te-a strâns de mijloc!

Madona ridică pleoapele spre el, liniștit.

Le coboară și spune servitoarei:

— Mulțumesc, noapte bună, Sanda.

State explică sentimentul nobil din gestul Madonei: un boier nu se ceartă cu nevasta, în fața servitorilor. Ascultătorii aprobă, cu evlavie. Dincă nu se poate stăpâni și spune: asta da, frumos! Iancu îl repede, privindu-l scurt peste umăr: păi, dacă-i așa, ce vorbeai adineauri? Mănăilă oftează, svârbind rotogoale de fum spre tavan: v'am spus eu, sânge subțire...

State aspiră adânc, cu priviri piezișe de dojană spre Dincă — și cum spune el: reia firul dramaticei sinucideri.

Fata în casă se face că iese. Lasă ușa întredeschisă și rămâne în coridor, dinadins, să vadă ce se întâmplă. Ștefaniu începe scandalul. Și urlă învinuiri pentru Madona. O strânsese maiorul din roșiori de mijloc. Râsese prea mult cu prefectul. Scăpase un trandafir, în trecere și dinadins, ca să-l ridice primarul. Madona tace. O vede fata, din coridor, în mijlocul salonului. E tot așa, înaltă și subțire, cu trandafirii la sân. Se uită în ochii lui Ștefaniu. Din când în când, îi tremură buzele, ușor. Pare de piatră. E albă. E tot frumoasă. Și tot așa: ca o icoană. Din ce spune Ștefaniu, nu se mai înțelege nimic. E o cascadă de vorbe grele, de amenințări și înjurături. În furia lui, repede scaunul în oglindă și o face țândări. Madona a închis ochii. Atât. Nici un fior pe figură. Procurorul e un animal. Se apropie de nevastă și cu o singură smucitură, îi sfâșie rochia, dela guler la poale. Madona se clatină. Vrea să spună ceva și parcă i-a murit orice gând sub frunte. Lasă capul în pământ și — așa cum intrase, cu pașari și ușori, dreaptă, pleacă spre dormitor. Infuriat că nevasta nu-i răspunde și răscolit până în adânc de ochii ei cu lumini mari de compătimire, Ștefaniu îi strigă: nu plecă, dacă pleci, te iau la palme!

Ascultătorii, patru fără Dincă, s'au ridicat de pe scaune și — aplecați spre State, cu inimele ticăind, sunt un glas:

- El?
- El!
- Ștefaniu?
- Ștefaniu!
- Pe Madona?
- Pe Madona!
- S'o ia la palme?
- La palme!

Iancu șueră a ciudă, cu ochii în tavan și fărâmă o înjurătură între dinți. Să fie acum Ștefaniu lângă el, l-ar face mototol pe sub mese. Mănăilă are, la rându-i, un moment de revoltă și se plimbă, nervos, cu pașii mari, printre mese, cu mâinile adânc în buzunare și melonul pe ceafă. Nu e procurorul Ștefaniu de față, să-l facă și el mototol pe sub mese, ca în gândul lui Iancu, dar e domnul Dincă, apărătorul lui convins, acest târâe-brâu care a avut curaj s'o insulte pro memoriam pe Madona cu trandafiri și să-i zică lui, Mănăilă, care e subșef de birou, conțopist de prefectură. Abia acum parcă simțind cât de gravă fusese insulta lui Dincă, Mănăilă se apropie de el cu putere de Samson și-i strigă în plină figură, stropindu-l printre dinți cu spuma albă a revoltei lui interioare și sincere:

— Și, mă rog, dacă eu, Mănăilă, sunt... conțopist de prefectură, tu ce mi-ai fost, mă... hodorog bătrân? Ce mare scofală a fost de tine, mă... poșta mă rog?

Mănăilă e înspăimântător la mânie și periculos. Face dovada acum. Strigă, bălăbănind brațele în aer:

— Cine-ai fost tu, care-ți permiți să ne insulti, pe mine și pe Madona, care — săraca, doarme între trandafirii ei? Lăsați-mă să-i spun cât suferim noi, cari avem un trecut și un prezent, noi care...

Iancu l-a prins în brațe și luptă să-l domolească: știi, te cred — oricum, nu se face... nu e frumos... scandal... la mine în local...

Ajuns aproape sub masă, Dincă se închină și bâigue: nenisorule, eu — așa, o vorbă, ce mi s'a spus...

Prins în brațele restauratorului, Mănăilă se sbate, dă din mâini și din picioare și se roagă: lăsați-mă, să-l întreb cine-i el, care...

Așa cum se svârcolește, un galoș i-a sărit din picior, face două salturi în aer și cade pe masă, într'o farfurie cu saramură de crap. Melonul i-a ajuns pe sub mese.

State privește tabloul, ca un general. Il bucură. Integral, adevărul lui triumfă. În urmă, se ridică solemn și spune, deopotrivă energic și calm.

— Mănăilă, în numele Madonei, care e sânge din sângele nostru, te rog să te calmezi!

Brusc, ca și cum i-ar fi supt cineva răsuflarea, Mănăilă a rămas inert, prea mic în brațele uriașe ale restauratorului, ca o păpușe cu mâini lungi și picioare subțiri.

În farfuria albă și mare, cu saramură, galoșul e ca o pată pe blazon.

De o oră și mai bine, « matinalul » venise, îl lăsase pe Octav îmbrățișat, în plin viscolul peronului, cu Sandu și plecase mai departe, spre frontieră...

AȘA ÎNCEPE ORICE

POVESTE DE DRAGOSTE

În trăsură cu un cal, care-l duce dela gară în oraș, Octav s'a ghemuit în palton, lângă Sandu și tace, fără gând, cu capul ascuns în gulerul scump de blană.

Zece ore de drum, în noapte și viscol, în personalul cu opriri mari în găurile mici, îl neurastenizaseră. Avea impresia că n'o să mai ajungă, că mersul acela clătinător de omidă a întunericii în câmpul alb se face în ocol mic și întors. Încercase să doarmă, să se mintă cu un roman, băuse o sticlă de vin tare, svârlise două sticle goale de rom. Voiă să se îmbete, să nu'și mai aducă aminte de nimic — să deschidă ochii, afară și în el, mâine, în orașul în care suferise și murise ea. Plimbându-se, ca un animal în cușcă, în compartimentul îngust și cu lumină vagă, Octav fumase țigare după țigare, recitise telegrama cu veste neașteptată și fără înțeles. Îngânase, vorbise singur, strigase cu pumnii la tâmples: nu se poate, asta nu se poate! Simțise, pentru întâia oară, ce însemnă dorința de evadare din tine și din acum, din acel acum care adună roto-

gol în jurul frunții, ca un cerc de metal, același gând chinuitor și-l strânge, în șurub invizibil, până la plesnire.

Ca să nu mai fie singur, Octav o luase rasna din vagon în vagon, să se certe cu controlorii pe coridoare, să deschidă și să închidă ușile compartimentelor, să se tamponeze voit cu pasagerii, să intre în vorbă cu doamnele singure, ca și el, în personalul de frontieră ori să calculeze, răbdător, în milimetri, în centimetri și metri, depărtările dela o gară la alta, pe harta minusculă din fiecare coridor.

Se oprise într'un vagon de ultimă clasă, între oameni cari vorbeau tare, glumeau porcos, râdeau strident ori oftau, picotând de somn, unul pe umărul altuia, strâmbi și în joc drept de lumini și umbre, ca într'o gravură în lemn.

Se întorsese în compartimentul lui, mai singur.

Vorbea cu el: de-ar trece noaptea... mâine, orice, oricum, dar nu gândul de acum... înmormântare, flori... asta nu se poate... ar fi logic să nu se întâmple nimic... nu-i nimic adevărat... nu se poate... ce viscol afară... mâine, în orașul în care suferise și murise ea... ar trebui să nu-l doară că murise ea... avea sânii mici și se doreau striviți... telegramă... locomotivă... roman mediocru... dragoste... mâine... acum... săraca... cum să scap de mine, să fug, să ajung mai repede... mâine, oricând, dar nu acum... ar fi bine să adorm... sticlă pisată sub pleoape... gândesc așa: nu'mi pare rău de nimic... iubesc o moartă... merg la înmormântare... vis,

moarte, nimic, banal — banal... telegramă... Sandu... orașul... orașul în care suferise și murise ea... în care su-fe-ri-se și mu-ri-se... tren, mers de rămă, locomotivă... roatele, pe linii: ti-ca-tac, Lu-ci-a, ti-ca-tac... tren ca o rămă... ne depărtăm în loc să ne apropiem... scânteii în geam... scânteii, frumos, în întuneric... tren în pantă: du-du-pfiu, du-du-pfiu... departe... acum...

Octav se lăsase, moale, pe bancă.

Era cineva în el care adormea, somn de bunic în fotoliu comod — cufundare de o clipă și amăgi-toare în repaos, ca să sară apoi în picioare, speriat fără rost, cu telegrama mototol în pumnul strâns cu putere și spaimă. Și iar, același tren în pantă și viscol, cu tot așa de îndărătnice opintiri în pistoane: du-du-pfiu, ti-ca-tac, du-du-pfiu...

— În definitiv, vorbise Octav singur, tot ce poate fi mai stupid, mai fără rost, mai ridicol, revoltător de ridicol și de inutil: să pleci, oriunde oricum, la o înmormântare. Moarte, ciocli, coroane, (hilariantele coroane cu flori de cârpă și frunze cu coadă de sârmă...) înmormântare, durere: nu mai spun nimic! Toate se reduc la un gând banal și gol și stupid. Pentru că moare cineva, ești dator să porți doliu, să fii trist, să plângi și să dai colivă de pomană și iar să fii trist și iar să plângi și iar să...

Simțea, cum se lipise cu tâmpla de geamul rece, că i se adună gândurile, altele cu alt înțeles.

Octav fugise de amintiri.

Înțelesese că era inutil chinuitor să desgroape în el tot ce fusese odinioară frumos.

Neastâmpărul lui de animal în cușcă, tentativa de evadare din el și din acum, din acel acum apăsător, nu erau altceva decât această fugă de amintiri — cari reveneau mai cumiști, mai limpezi, mai pline de înțeles...

Octav obosise și se lăsase în voia lor.

Abia acum evadă din el și din neastâmpăr. O mână nevăzută îi trecuse pe frunte și se făcuse liniște. Ca un fruct al luminii interioare: surâsul.

Octav retrăia o întâmplare a lui. Nu mai era singur. În compartimentul vagonului se înfiripau umbre și îl chemau pe nume, muzical.

Octav o cunoscuse pe Madona întâmplător, cu doi ani în urmă.

Era o după amiază de vară bucureșteană, cu soare orbitor. Șovăia pasul în asfaltul moale, pe trotuarul pustiu.

El plecase dela cafenea și traversă calea Victoriei, citind un ziar. Se pomenise față în față cu un automobil care stopase la un pas, brusc.

Madona, care era la volan, a sărit din mașină și s'a apropiat de Octav, alarmată:

— Fii atent, domnule! Lasă-l încolo de ziar, că era să te omor.

— Republică în Portugalia, domnișoară! Altă republică — a răspuns Octav liniștit, oferindu-i ziarul...

Surprinsă un moment în fața omului care, în loc să se sperie de moarte sau să se supere, cel puțin,

cum se speriasse și se supăraseră ea, îi întinsese cu un surâs candid ziarul, Madona și-a mușcat buza, să nu râdă. I-a mărturisit mai târziu că gestul lui merită o îmbrățișare în plină stradă! Atunci, însă, era un simplu necunoscut, cu care trebuia să fie aspră, ca să-l învețe minte să nu mai umble gură cască pe stradă. S'a prefăcut iar supărată, i-a smuls ziarul din mână, s'a urcat la volan, și — accelerând nervos, a scos limba la el: prostule!

Octav rămăsese cu ochii mari în urma mașinii.

Coborând pe Sărindar, el se întrebă: cine-o fi? Pentru că nu i-a răspuns nimeni, se mulțumise să facă o constatare în adevăr logică: ar fi putut să fie mai puțin obraznică și să nu-mi ia ziarul din mână...

Pe « duduia dela volan », cum o fixase Octav în amintire pe Madona, o întâlnise peste o săptămână, la un teatru de vară. Ea se plimbă, într'o pauză, frumoasă sub pălăria de paiu cu o floare, una singură și de mac, alături de « oncle Ludovic », colonelul, un uriaș cu figură aspră, în colțuri, de mareșal. Când l-a văzut pe Octav, Madona a surâs și-a avut, instinctiv, un gest amical de apropiere. La rândul-î bucuros că o revede, Octav a surâs la fel.

Cineva vorbise în el: acum o săptămână a fost o glumă, dacă nu o alintare de copil sburdalnic! Madona înclinase capul pe un umăr și mișcase buzele, ca un îndemn, ca o chemare. Sub ochii fără clipire ai colonelului, Octav se apropiase repede, cu mâna întinsă și — imagine suprapusă alteia, gând

În veriga altui gând, trecuse printre ei un tren cu țipăt surd, cu întuneric și frig în urmă, ca să-i lase lui același cântec neurastenizant în urechi: ti-ca-tac, du-du-pfiu, ti-ca-tac...

Octav se pomenise singur, mai singur în compartiment, smuls din visul care începuse să se înfi-ripe.

— Acum, orice amintire, de prisos...

Vorbise, căzut pe canapea, cu capul în palme.

Toate amintirile veneau de departe și parcă nu ale lui.

Le citise undeva, într'o carte sau le povestise cineva, într'o noapte cum n'a mai fost, de nu le trăise în altă viață și aidoma — întâmplare cu dragoste și moarte, ca oricare alta.

Se împăcase, în acest gând. Era sigur că mai trăise o viață, numai a lui și alături de Lucia.

Coborînd din tren, în gara albă și mică de viscol, simțise că se desprinde din el și din propria lui existență și face primii pași în altă viață și pe alt tărâm. Sfios, ca pe-o arătare din altă lume, îl îmbrățișase pe Sandu iar cuvântul lui de bun sosit i se păruse fără înțeles...

Trăsura lui Șmil urcă în pantă, spre oraș. E mică și șubredă. Birjarul e înalt și slab, ca o vedenie. O vedenie e și calul cu capul mare și gâtul subțire

Animalul se opintește crâncen în hamul de curelușe și sfori.

Strada e îngustă și pare fără sfârșit. Pe margini sunt case mici și rare, cu acoperișuri strivitoare de

zăpadă. În prăvăliile cu clondire de rachiu, covești și manufactură în vitrine, se intră pe brânci, pe scări săpate în pământ și strâmb. Bănuiește, în prăvălii, întuneric, igrasie și gândaci roșii în raftul cu coloniale și delicatose.

Gardurile sunt inexistente iar trotuarul e fixat prin pari bătuți în pământ, din loc în loc. Prin curțile mari sunt clăi de fân, grajduri într'o rână și slugi cu cojoace soioase, călcând ca pe picioroange cu cismele unse cu păcură, prin omătul mare.

În decorul acesta de un alb murdar și de pustiu, cu viață de viermi colcăind prin dughene și sub acoperișuri diforme, trece drumul o bătrână în cârje, numai sdrențe, cu o strachină de murături în mâna ca de mort.

Octav închide ochii, să nu mai vadă și se cutremură:

— Aici e... orașul în care a suferit și s'a sinucis ea...

Gândul a fost plin, ca o ramură de copac după ploae și o mână jucăușe de copil l-a scuturat, cu stropi mari, în inima lui Octav. Cu plânsul prins și ascuns sub pleoape, el și-a rezemat capul de Sandu, învins.

Șmil a scuiat în palme, odată și bine și — sărind de pe capră, a pus umărul la roată.

Panta amenință să nu se mai termine.

O svârlise o mână de uriaș, ca pe o pânză îngustă și murdară, dela gară spre cer...

O CLIPĂ IN ADEVĂR SOLEMNĂ

În restaurantul dela gară, când a venit nevasta să-l schimbe pe Iancu, era azil de noapte.

Restauratorul adormise cu capul pe umărul căpitanului State, care sforăia cu gura deschisă spre tavan și capul răsturnat, chinuit, pe spătarul unui scaun. Domnul Dincă picotă pe o bancă, cu mâinile la piept. Mănăilă adormise pe masă, cu fața în jos și brațele deschise. Picioarul cu galoș era ținut în brațe de Iancu. Celălalt se îndoise pe masă, cu genunchiul înfipt în pântecul domnului Dincă.

Nevasta, voinică și cu obrajii rumeni de frig, rămăsese în prag, cu palma la gură. Spune, pentru ea și tare: să vezi și să nu crezi! Deschide obloanele de lemn, să pătrundă lumina și dă ușa de perete, să iasă fum de tutun și duhoare acră de trupuri încinse la somn.

Iancu se mișcă, ajuns de frig și clipește repede, privind piciorul cu galoș al lui Mănăilă, care-i amorțise mâna.

Nevasta râde, lângă el: așa negustor ca tine, Iancule, mai rar!

Iancu se ridică, se întinde cu poftă, trosnind oasele

și răspunde, cu un căscat din adânc: a fost conversațiune mare, soro, că e grav ce se întâmplă la noi în târg...

Mănăilă s'a sculat în patru labe, pe masă și fără să deschidă ochii, bâigue, cu limba de plumb: fraților, dacă vine « matinalul » cu amicul meu Octav dela centru... eu, aici și mă scol, dacă... vine « matinalul » cu...

— Oho! să fii matale sănătos, că « matinalul » — de când...

Mănăilă sare de pe masă, ars.

— Cum?

Nevasta restauratorului râde:

— A venit, omule!

Mănăilă nu crede, nu poate crede.

— Matinalul?

— El!

— A venit?

— Cum te văd și mă vezi.

— De mult?

— Te cred.

Mănăilă flueră a pagubă, moale pe scaun.

— Scârba de Sandu! Să nu mă scoale — pe mine, care...

Iancu se spală în lighianul de tablă, care servește la nevoe și de răcitor pentru sticlele de limonadă.

Râde, bălăcind înviorat în apă:

— E ora zece, boierule!

— Acum?

— Acum.

I se pare că n'a înțeles bine.

— Ora zece?

— Zece.

Mănăilă flueră iar a pagubă și nu mai are putere să se ridice de pe scaun.

— Sandu nu e om de caracter!

E tot ce poate spune, e singurul gând limpede.

Nu pricepe:

— Să mă lase să dorm, să nu mă scoale, să nu mă cheme — să nu-l întâmpin la sosire, EU, pe amicul Octav — care...

Mai are o nădejde:

— Mă rog, o fi venit amicul meu Octav dela centru?

Se supără că Iancu nu știe. A dormit? Să nu doarmă! Un restaurator e dator să afle când vine o persoană distinsă în oraș. Nici nevasta restauratorului nu aflate. Fapt sigur: Sandu nu mai era pe peron. O dovadă că Octav venise și plecase cu el în oraș. Ce-o fi zis un om distins ca Octav, de el, Mănăilă, că nu-l văzuse la gară? Că e un individ fără maniere, un amic nesincer, un ins oarecare din popor, ca Dincă și Ștefaniu, cari nu învățaseră în familie că ești dator să întâmpini la gară un amic — mai ales un amic ca Octav — care te anunță telegrafic că: sosesc 6,45...

— Sandu nu e om de caracter!

Are să i-o spună, fără înconjur! Să nu mai facă glume de prost gust cu el! Asta nu e o faptă de om serios. Oricine e supus greșelii și se întâmplă să

adoarmă. Dacă ești amic sincer, îl scoli. Nu îl lași în somn compromițător, care — dacă...

Gândul face volte în aer și nu se mai lasă prins.

Iancu adună mărunțiș zornăitor în fișicuri:

— A fost conversațiune mare, soro, că...

Vorbise cu nevasta.

Mănăilă se supără din senin și sare în picioare.

Zice: lasă-mă, Iancule, că sunt nervos! se duce repede la ușă, o deschide larg și o închide sgomotos în urma lui.

Afară nu mai e nicio trăsură.

Mănăilă urcă panta spre oraș, fugind, prin mijlocul drumului. Se oprește din gardist în gardist și la fiecare cârciumă. Nu îl văzuse nimeni pe Sandu, în tovărășia unui amic distins.

O sanie îl duce fulger pe Mănăilă la Sandu acasă.

Nimeni.

Nedumerire: încă nu sosise « matinalul » în gară ori venise « matinalul » fără Octav?

Birjarul ridică din umeri: de unde să știm noi, conașule?

Asta nu poate Mănăilă să sufere: prostia oamenilor! Nu știi nimic, nu văd nimic, nu află nimic.

Are motiv serios de supărare:

— Un birjar e dator să afle dacă vine un tren în gară și cu ce persoane anume! De ce ai cal, de ce ai sanie, de ce ai permis, de ce mănânci pâine cu sare din meseria asta, dacă..?

E hotărît să facă ordine:

— Să vii mâine la prefectură, să-mi aduci aminte să te amendez!

Birjarul își face cruce și se jură:

— Conașule, zic zău, dacă...

Strâns sub pătură de frig, cu palmele lipite între genunchi și gulerul ridicat, Mănăilă n'are timp de taifas.

— Vorba! Că mă enervezi...

S'au întors în centru. Sania s'a oprit în mijlocul pieței. Calul sforăe, cu botul în jos și frământă zăpada. În picioare, pe capră, birjarul își bate mâinile, ca două aripi, de trup. Cu chiciură în mustață și mai mic sub pătură, Mănăilă se frământă, caută un gând salvator. Problema care și-o pune nu e simplă deloc: încotro s'o apuce și — pe jos ori cu sania? În așteptarea unei idei geniale, scutură capul, cu amărăciune de vin și tutun în cerul gurii: Sandu nu e om de caracter!

Gardistul din centru se apropie de sanie, cum ar spune Dincă pensionarul: ca un colac de salvare pe valuri spumegânde pentru un nefericit naufragiat! Se apropie și aduce veste bună: Sandu e la cafenea, cu un domn! Mănăilă sare din sanie. S'a făcut lumină în el.

Venise Octav!

Așa dar, venise Octav, acel amic distins dela centru, care...

Mănăilă s'a oprit la intrarea cafenelei, cu ochii mici într'o oglindă. E tras la figură. Se vede că dormise prost. Barba crescuse. Nu se face, își spune el în

gând, să apari neras și nescuturat pe haine, în fața unui om ca Octav! Convins de adevăr, trece peste drum, la bărbier. Intrând, are o nouă neplăcere. Constată cu regret că umblase prin oraș numai cu un galoș.

Așa ceva nu i se mai întâmplase. Se făcuse de râs, el, om serios! Numai de nu l'o fi văzut cineva, una din numeroasele dame bine ale urbei...

— Să știi că la porcu' de Iancu dela gară mi-a rămas galoșul!

Bărbierul e serviabil, mai ales cu un mușteriu onorabil ca domnul Mănăilă. Surâde și se înclină, frecându-și mâinile:

— Nu face nimic, coane! Se mai întâmplă! Că ce e viața la om? Ca la jurnal: întâmplări din Capitală! La noi, scrie și pe firmă: discrețiune absolută și servicii antiseptic. D'aia zic: până vă bărbierim noi, ucenicu dă fuga la gară și vă aduce galoșu'...

Induioșat de devotamentul în adevăr proverbial al bărbierului, Mănăilă uită ce face și-i strânge mâna cu efuziune, servindu-i la rându-i o veste îmbucurătoare:

— Știi, monșerule, amicul meu dela centru, ziaristul: e în oraș! Păi daaa, te cred! L-am adus cu nepusă masă. Să vii, amicule, să ne vezi, să ne cunoști și să scrii despre noi la centru — să se afle și acolo că noi, carevasăzică, aici, suntem o mână de intelectuali și de firi distinse, cari — dacă... să nu crezi tu, Octav — că ne tutuim — să nu crezi

tu, Octav, că noi, aici în oraș, așa și pe dincolo, dacă suntem în oraș mic, nu trăim în actual și modern! Ce să vezi, dragă? Cum a fost alaltăieri pui scrisoarea la poștă, cum e aseară și primesc telegramă dela el: sosesc 6,45! Nu-i așa că e gentil? Te cred! O să-l cunoști, că în fotografie se poartă ca la centru: barba rade, mustața rade...

Patronul, conu' Costică, are și el știri senzaționale, pe cari nu le spune oricui. Aflase amănunte de necrezut și de ultimă oră, în jurul morții Madonei cu trandafiri. Dealtfel, de aproape cinci ani, între « Costică dela centru » și « Iancu dela gară » e dușmănie de moarte. Fiecare se pretinde mai bine informat și mai rapid, asupra dramelor, crimelor, divorțurilor, scandalurilor familiare, politice și administrative, cancanurilor și intrigilor din oraș și împrejurimi. Concurența i-a dus la scandal, la proces, la împăcare și iar la scandal.

Orașenii sunt împărțiți în două tabere.

Unii cred în « versiunea Costică » și o servesc, ostentativ, celor cari susțin « versiunea Iancu dela gară ». Taberele se ciocnesc, la rându-le și se dușmănesc.

Intâmplător și până la un punct oarecare, în jurul recentei sinucideri, ambele versiuni merg mână în mână. Costică, însă, aflase « în ultimul moment », amănunte de necrezut.

Sosise în oraș un tânăr, care a fost amantul Madonei, pe când era ea fată mare. Il chemase servitoarea, printr'o telegramă, să vie la înmormântare,

că Madona — cu câteva clipe mai înainte de funestul act — îi dăduse servitoarei o telegramă, cu ordin s'o păstreze în sân și cu jurământ că, dacă moare ea, Madona, servitoarea să dea drumul la telegramă, dar nu dela oficiul din centru ci tocmai dela oficiul gării.

Taină!

De ce tocmai dela oficiul gării?

Costică află tot! Pentru el nu sunt taine...

Un oficiant dela poștă, care se tunde la el, i-a spus — dar pe cuvânt că nu mai spune și altora, că Ștefaniu, ca procuror, dăduse ordin dirigintelui că: orice scrisoare vine pentru nevastă, să treacă pe la el, pe la Ștefaniu adică! Ordinul mai era că: orice scrisoare ar plecà dela Madona, să fie oprită la poștă și întoarsă la procuror, la tribunal...

Madona, care nu știà nimic, îi scrià săptămânal amantului ei dela București. Ea îi scrià și amantul nu le primeà, că toate erau teanc și citite în sertarul lui Ștefaniu.

Când a prins Madona de veste, era târziu...

Cearta mare, însă, nu pornise de aici, că Ștefaniu nu-i spusese Madonei nimic de scrisori. Ii aflà gândurile, le încuià în sertar și atâta tot. Adică, atâta tot, vorba vine — că dacă cearta cu moarte nu pornise din scrisori, pornise gelozia din ele...

Intr'o seară, era bal la prefectură și...

Mănăilă își surâde în oglindă, clăbucit și înviorat.

— Asta cu balul o știu, Costică!

Bărbierul se dă un pas înapoi, se uită cu ochii mari la Mănăilă de pe scaun și îl întreabă, cu jumătate gură, pe Mănăilă din oglindă:

— Cum? Nu se poate, că n'ai de unde! O știu din sorginte sigură... și de curând!

— Parcă eu altfel? se umflă în gușe Mănăilă. Tot așa, Costică puiule: recent și din sorginte sigură! Mi-a spus-o căpitan State, care...

Costică înțelege și rectifică energic:

— Să avem pardon, că don' căpitan State știe dela mine! A fost ieri pe aici și...

Mănăilă se supără. Nu-i place să fie contrazis. Nu suferă oamenii mincinoși. Ca orice temperament de plămadă aparte, se revoltă rapid și se aprinde regretabil. Răspunde brutal și bine face, că le astupă gura — scurt și cuprinzător, la mincinoși.

— Mă Costică, mă superi și nu se face, mă, că mă rad la tine de zece ani! Nu fii bărbier mincinos, că minciuna îmi face rău la nervi. E așa cum spun eu, că altminteri trec peste drum, să mă rad la Chirică-mână-ușoară. Asta cu balul o știu dela căpitan State iar State a cules-o din sorginte sigură, că are o nepoată care e prietenă cu fata în casă a procurorului Ștefaniu și asta, nepoata, i-a spus că... Adică, nu: fata în casă i-a spus nepoatei iar nepoata i-a spus lui State, care ne-a spus nouă că... la bal, pe când...

Costică nu mai rabdă.

— Păi vezi, coane, că e bătrân și e porc? Păi vezi

că n'are pic de obraz și nu mai e persoană onorabilă, dacă minte că el...

Il sugrumă necazul. Face ochi de broască, de ciudă și dă din mâini.

— Minte, coane! Minte! Să n'apuc să mănânc șorici în sfânta naștere, dacă... N'are casă, n'are masă, n'are rude! Dacă n'are rude, cum are nepoată? Nepoată am eu, care e amică sinceră cu fata în casă dela Ștefaniu! Eu i-am spus lui că am o nepoată care...

Mănăilă nu crede.

— Tu?

— Eu.

— Căpitan?

— Păi!

— Nepoată?

— De soră.

— Amică?

— Bună.

— Fată 'n casă?

— Ștefaniu.

Mănăilă s'a convins. Cavaler, cere scuze, cu palma pe inimă, dovadă că e sincer:

— Pardon, Costică, pentru vorbă proastă! Nu ești mincinos. Porcu' de căpitan e mincinos. Am să i-o spun dela obraz.

Bărbierul mai are o veste. A păstrat-o dinadins la urmă, ca să fie lovitură. Nici n'a spus-o cuiva, până acum. Face o favoare, pentru domnul Mănăilă numai, că se rade la el de zece ani în șir, cu perdaf

și pomadă specială, în borcănaș alb, iscălit pe capac — ca un sigiliu, de mușteriu.

Venise cu «matinalul» cineva, o persoană dela centru: colonelul, care rămâne la înmormântare. Costică aflate întâmplător, pentrucă tot așa de întâmplător, în compartiment cu colonelul, călătoreà și primarul — care, dela gară spre casă, acum o oră dacă nu mai bine, se oprise la bărbier, să se tundă, că nu s'ar tunde în altă parte pentru nimic în lume!

— Salutăm, coane Mișule! Bun sosit! Ce mai e nou pe la centru?

— Sal'tare, Costică! Ia să mă faci tu frumos. Ce să fie nou, mă? La centru, spurcăciune mare, mă, Costică! Incolo... A, da: să vezi una bună, în tren! Da' să n'o mai spui la nimeni.

Primarul e om serios. A fost negustor, pe vremuri și e, de zece ani, persoană oficială. Are eșarfă, decorații și baston din trestie de mare. În Costică are încredere, că îl tunde gratis și-i face propagandă în alegeri. Se cunosc din școală. Se înrudesc de departe dar sigur, prin alianță. Se zice că bunica lui, moșiereasa, ar fi...

Mănăilă e nerăbdător.

— Lasă asta cu bunica, mă, că e veche. Spune-o p'aia cu primarul și colonelul.

A fost simplu. Primarul era în compartiment cu colonelul. Aici o vorbă, dincolo alta, cum se întâmplă în tren, că stai de vorbă cu oricine — dă-i primarul un măr colonelului, că-i era gura amară de

tutun, dă-i colonelul o țigare primarului, că le isprăvise, au ajuns la urmă să se recomande, să afle colonelul că primarul e primar iar primarul să afle că bătrânul e colonel și merge la înmormântarea unei rude, în orașul în care primarul era primar.

Bătrânul era trist, așa cum ar fi trist oricine, în drum spre orașul în care i-a murit o rudă. De Madona, însă, colonelul vorbea cu amărăciune, dacă nu cu dojană.

— Merg la o înmormântare pe care eu, aici, în inimă...

Oftase, cu ochii duși în noapte.

— Madona murise de mult, pentru mine. Din ziua nunții. Nu mi-a mai scris un rând. Mă uitase cu desăvârșire. Singur Ștefaniu, din când în când, îmi scria: cu slova, cu inima și gândul lui. În fiecare scrisoare a lui mă ruga s'o scuz pe Madona că nu îmi scrie, dar... are migrenă — se întâmplă să aibă migrenă de câteori...

Primarul a înțeles.

Procurorul oprise, în sertar, aduse dela poștă, toate scrisorile Madonei. Pe cele scrise amantului le păstrase, ca o armă. Cele trimise bătrânilor erau, în bună parte, arse. În fiecare, Madona lăsa să se întrevadă viața pe care o duce cu Ștefaniu. Și nu-i convenea procurorului să afle colonelul: de rușine, de frică.

Om cumsecade, care o cunoscuse pe Madona personal, o respectase și compătimise cu destinul ei trist, primarul n'a putut să tacă. I-a spus bătrâ-

nului tot ce știà, așa cum știe oricine, în oraș și împrejurimi, romanul Madonei cu trandafiri.

Bătrânul a tăcut. Clocoteà în el. Nu s'a putut stăpâni și a șters o lacrimă.

— A fost măgar, acest domn Ștefaniu! După înmormântare, nu-l mai cunosc. Il iau de guler și-l dau afară din casă.

Vesel că moartea Madonei cu trandafiri va fi răsbunată și usturat, în același timp, de odicolonul cu care mâna agilă a bărbierului îi frige obrazul până la lacrimi, Mănăilă închide ochii strâns, scutură capul energic și lovește cu piciorul în podele:

— Brava! Să nu-l lase! Să nu-l ierte pe acest fiu din popor, care, i-am spus-o și lui Dincă: a mușcat cu dinții lui de mămăligar în carne albă, de familie bună! Pentrucă, să știi dela mine, Costică: dacă-l iartă scârba de colonel, nu-l iert eu, nici căpitan nădrăgilă, nici tu și nicio fire sensibilă din oraș și împrejurimi!

Costică jură, cu briciul strâns în mână, aproape de beregata lui Mănăilă și ochi de asasin în oglindă:

— Eu să-l iert, coane Mănăilă? Să n'apuc să mănânc șorici în sfânta naștere, dacă...

Jură și Mănăilă, în picioare, cu palma întinsă, pe viitorul lui și pe cavoul familiar.

Firfircă ucenicul, care a fost la gară în fugă și s'a întors, gâfâind, a încremenit lângă ușe, cu galoșul în brațe și ochii blegi la Mănăilă.

E, în adevăr, o clipă solemnă...

CÂND FIECARE GÂND E CIORCHINE

DE ADEVĂRURI ȘI MUSTRĂRI

Singur, măsurând cu pași rari și egali peronul cu viscol, în așteptarea personalului de frontieră, Sandu retrăise în amintire și alături de Octav, nopțile de bombardament, zilele cu neliniști și presimțiri, înserările molcome în jurul focurilor din refacere ori marșurile în întuneric și toamnă.

Orășeanul era atunci un copilandru cu priviri adânci, prea slab în mantaua largă și lungă, cu mâna prea albă și mică să poată cuprinde arma sigur, cu putere. Camarazii îl porecliseră: Veșnicul Nedumerire, pentru că în fiecare gest al lui, în orice cuvânt, în cea mai ușoară infiorare a buzelor, era o întrebare la fel: de ce — de ce bombardament, de ce marș, de ce atacăm, de ce murim și ucidem? Nu știà nimeni să răspundă. Nici n'ar fi fost răspuns. Era o singură ridicare din umeri, un gest vag și arareori, o lacrimă — pe care n'o luà nimeni în serios...

După despărțire, în scrisori pe cari le numiseră în glumă: confesiuni pentru secolul Veșnicului Nedumerire, Sandu încercase să-l convingă pe Octav

că războiul fusese ceva care oricum trecuse, despre care e neserios să voim cu tot dinadinsul să avem o părere, pentrucă e tot așa de neserios să crezi că poți despica firul de păr în patru. Ar fi mai folositor să trăim în acum, să fim o generație fără ieri și fără mâine. E tot ce putem face, scria el, noi, oamenii cari am ucis și așteptam să fim uciși, nepăsători. Când fiecare gând e ciorchine de adevăruri și muștrări, nu întrebi, nu râcâi cu unghia pe rană. Mergi în vârfuri, ca printr'o sală de sanatoriu, să nu deștepți bolnavii cari dorm în tine, alături și cumiți.

Octav răspunsese cu muștrări pentru acest calcul de om laș. Incercase la rândul-i să-l convingă pe Sandu că datoria lor de oameni cari au ucis și așteptau să fie uciși ar fi să scormone cât mai adânc în inima lor, să afle, să smulgă afară și în lumină, adevărul. Oricare ar fi acest adevăr. Numai răufăcătorii fug de lumină, numai oamenii slabi tremură în fața adevărului iar eu — se apăra Octav: am ucis și n'am fost răufăcător, am tremurat și n'am fost un om slab.

Se scurg clipele și trec anii peste noi, ca o apă care nu ne spală, ca un drum care ne fuge sub picioare. Facem pași pe loc. Noi, bănuia Octav, tot acolo am rămas: în pragul anului acela de spaimă și nedumeriri, an fără bilanț, cătușe de picior, întrebare care ne apasă umerii, ca un jug. Până nu vom răspunde, un răspuns care e în fiecare din noi, cătușa nu cade, nu facem un pas mai de-

parte, nu avem putere să svârlim povara de pe umeri.

Să ne salvăm, strigă Octav, să nu șovăim, să ne smulgem masca.

Sandu întrebase: să facem un pas mai departe, unde, peste ce ruini? Glumise, în scris tremurat: oricare ar fi adevărul, adevărul lor de adolescenți cu cartușiere și bocanci, era sigur că Octav rămăsese același copil cu ochii mari de nedumerire.

Pe el, copilul de odinioară și de acum, îl așteptase în gară.

Sandu încremenise lângă scara vagonului. Octav se apropiase de el cu alt mers, cu altă privire și altă figură, prelungă, palidă, de nerecunoscut. Sandu i-a întins mâna fără căldură și i-a urat bun sosit, cu glasul alb, ca și cum i-ar fi spus: adio — pentru copilul de ieri și din amintire, care murise abia acum pentru el.

Imbrățișându-l, un fulg de zăpadă i se prinsese în gene, se topise pe obraz...

Pe drumul gării, în trăsura lui Șmil, Octav îl rugase:

— Să nu mă întrebi nimic, Sandule! O să stăm de vorbă mâine, oricând, despre tot ce a fost frumos odinioară — dacă a fost ceva frumos, odinioară! Azi, acum... tu singur ai spus: să mergem în vârfuri, să nu deșteptăm amintirile cari dorm în mine, după o noapte cum n'a mai fost alta...

Sandu nu întrebase. Pentru el era o singură nedumerire: omul de alături, ca o umbră dintr'o lume

care nu era a lui, care nu fusese a lor. Gândul nu recunoscuse și nu apropiase umbra.

Strâns în palton, cu viscolul plin în figură, Octav încercase, dimpotrivă, un sentiment nou de regăsire în el și în amintire. Peste figura Madonei, în desen tot mai șters, se conturase luminos și aproape un desen nou, în profil dublu, ca o efigie de monedă: el și Sandu, așa cum stau, umăr la umăr, în noaptea întâiei spovedanii.

— Camaraderia bună de odinioară, Sandule! A rămas ca o poveste cu minuni...

Sandu tresărise. Recunoscuse glasul copilului din amintire. A răspuns, ca o dojană:

— Aproape să nu te mai recunosc!

Se prinseseră de mână, strâns, ca doi copii în trecere prin vadul unei ape curgătoare. Se simțeau alături și ai lor. Sandu și-a petrecut brațul, ocrotitor și l-a strâns pe Octav aproape, cu dragoste regăsită.

— Era urât, era trist, era un blestem, acolo, pe front, Octav. Eu nu m'am plâns. Eram mai mari, pentru că eram mai aproape de moarte. Și mai puternici, că nu eram singuri! Incep și eu să fiu un om slab, Octav, ca orice om singur. Nu bănuiam că ne așteaptă un nou războiu, mai urât, mai trist, mai crâncen, mai fără înțeles: viața — viața asta care te trimite lângă mine, ca o umbră...

Octav l-a prins de mână, cu spaimă în ochi:

— Nu întrebă! Să nu deșteptăm morții din noi... Morții cari dorm în mine și în oraș, între trandafiri...

Șmil oprise la hotel.

O bătrână care călcă mărunt și repede, un coridor strâmt, fără lumină, o scară de piatră și în serpantină, aer închis și umed de subterană, alt coridor cu șase uși în rând, numerotate cu tibișir: 1, 2, 4, 5, 6, 7.

Numărul 3 fusese sărit la numerotare, de un an.

A fost fatal: patru sinucideri într'o lună, în prima lună după o inaugurare cu muzică militară, cu lăutari și băutură de pomană. Așa dar, fostul 3 e numărul 4 acum, cameră spoită în alb de var, cu un pat, o masă de brad, un scaun invalid, un lighean de tablă cu două găuri în fund astupate băbește cu cârpă arsă și nici o cadră, din motive lesne de înțeles.

Bătrâna a descuiat ușa, a deschis-o și s'a ploconit, frântă de mijloc și de vreme: aici maică, avem și lemne de foc, da nu-i sobă — că la noi e plăp-mioară de lână...

Octav șovăise în prag.

Mare, sub tavanul aproape, Sandu vorbise singur, cu un gest greu de descurajare: aici...

Octav măsurase camera, cu pași puțini și răspunsesese, ca un ecou: aici am să stau...

Pentru amândoi, camera de hotel începuse să fie oglindă care nu minte.

Sandu, care trecuse aproape în fiecare zi prin fața casei vechi cu firmă nouă de «otel boieresc», nu bănuise că în orașul lui era, în adevăr, un han cu scări de piatră în serpantină, cu coridoare

umede și camere șase în rând, numerotate cu tibișir. Intrând, avusese o impresie vagă de apăsare pe umeri, mai sigură cu fiecare pas în besnă.

Octav întrebase, sfiit:

— E întuneric, în adevăr ori noi, cu toată lumina care doare a zăpezii de afară în ochi, nu mai vedem?

Sandu răsese, în hohot spart de ziduri:

— Nu știu! Incep să am tălpi de plumb...

Cu pași rari, în urcuș dibuit, pe scară, Sandu se gândise că toată mizeria târgului era adunată acolo, pe scara fără soare, fără aer și fără sfârșit — așa cum i se păruse, peste câteva clipe, stând pe scaun, stângaci, cu pălăria uriașe pe genunchi, că tot așa fusese și viața lui de până atunci: ca un han pe care nu-l cunoscuse nimeni pe dinăuntru, ca un coridor în care nu pătrunsese strop de soare, ca o cameră de hotel, fără chipuri tinere și priveliști de primăvară în cadre, ca să rămână adăpost ultim și popas la fel pentru suferinți călătore și descurajări care ucid, cu același cântec mincinos de evadare în urechi ce nu mai vor să audă, în urmă, plâns...

Sandu rămăsese, pentru orășeni și prieteni, un cineva ca oricare altul, pe care nu-l chemi și e tot una dacă vine ori trece pe alt drum, surâzător ori trist.

Era o taină a lui, pe care nu încercase nimeni s'o afle.

O figură nouă, în oraș provincial, e un motiv de frământare, o veste care sare din vecină în

vecină și dela o poartă la alta, ca o făclie pe care oricine e dator s'o prindă și s'o svârle mai departe.

Pe el nu-l întrebase nimeni de unde vine, de ce și ce gând are?

Era un mosafir veșnic, un puf de păpădie care nu prinsese rădăcină sigură în nicio inimă...

Pagină albă în viața orașului, viață cu subterane în cuib ascuns de bursuc, Sandu rămăsese pentru el însuși o taină, pe care o bănuia, o simțea, o ascultă în el ca un tumult, așa cum ascuți în adânc și departe, în besna dintre doi pereți de stâncă, o cădere de apă. Nu avusese încă voința să coboare în el, cu lampa minerului în mâna întinsă, ca o pavăză, înainte. Se închisese în el, piatră cu lumini în carapace, învăluind totul cu un gest de nepăsare — adevăr încă nespus.

Scriindu-i lui Octav, odinioară: la ce bun să scormonim cât mai adânc în inimă? el înțelesese: cine are curaj să caute, în el, gândul plin ca un ciorchine de adevăruri și muștrări?

Camaradul de pe front nu cetise printre rânduri.

Nici el, Octav din amintire și de departe, nu întinsese mâna, să prindă în palmă puful ușor și hoinar în vânt.

Telegrama care-i anunțase sosirea neașteptată a lui Octav îl înviorase, ca o veste bună adusă pe aripă de hulub alb. Vor câștiga o nouă noapte, în spovedanie nouă, ca pe front. Sbuciumul pe care

Veşnicul Nedumerire nu-l simţise tresăltând sub rânduri, în scrisori, va fi înţeles acum.

Bob de strugur pe care-l spargi între dinţi, să aduni soarele topit în must tânăr, vor despica fiecare cuvânt spus aproape, ca o taină, pentru un adevăr nou.

Sandu mărturisise gândul tot.

— În ultima scrisoare, Octav, am spus așa: n' o să mă mai simt singur în târgul ăsta ticălos, în ziua când mă vei înţelege. Şi tu mi-ai răspuns, acum o săptămână, că n' o să mă mai simt singur în clipa când voi descoperi, în mine, adevărul meu. Acum o să-l căutăm împreună...

Octav îngânase absent: da, bine, adevăr...

Nu înţelesese.

Nu mai era nimic de înţeles.

Un singur adevăr rămăsese, viu, covârşitor: drumul lui în noapte şi viscol, pe care-l dorise vertiginos, descătuşător ca o evadare în larg necuprins, se frânsese: rostogol, între patru ziduri de han — patru bariere între el şi lume.

Niciun gând nou.

Nicio urmă de amintire.

Niciun rost.

Gol: în urmă, acum — fără mâine...

Ameţise măsurând camera pe trei laturi şi în jurul mesii, cu paşi tot mai mici şi mai repezi. Il obsedase sticla cu apă de pe masă.

— Pot s' o sfărâm cu un pumn. Ar fi mai folositor, însă, s' o reped cu putere în geam. Sunt con-

vins că lovitura asta ar smulge fereastra din zid. Ar fi o salvare, unica salvare! Numai așa ar pătrunde aer de afară, numai așa ar...

Sandu îl prinsese de mână.

Erau amândoi: față în față, între draperiile de stambă.

Pe drum, în trăsură lui Șmil, Sandu îl simțise pe Octav alături și absent, strâns în palton, tremurând, cu neliniște în priviri. Il bănuia obosit de drum, indispus de frig, de trăsură într'o rână a ovreiului și de strada cu cocioabe.

Acum, însă, era sigur că se întâmplase ceva. Fără să ducă la frunte un deget ciceronian, cum făcuse căpitanul State, întrebuse în el și în logica strânsă a amicului dela prefectură: vine Octav, de ce vine, de ce așa grabnic, de ce trist, de ce frământare? Iși amintise, din ultima scrisoare: scriu pentru tine, Sandule și pentru o dragoste de acolo — cineva și mai drag, acolo, în oraș cu tine...

Șovăise, cu palmele grele pe umerii plăpânzi.

— Ce-i cu tine, Octav?

Smuls din cercul tot mai strâns pe care-l făcuse în jurul mesii, cu ochii mari la sticla care se dorea, în gândul lui, sburată în geamuri, Octav se regăsise stăpân în vorba domoală a uriașului, care îl liniștise neașteptat. Repetase singur: ce-i cu tine, Octav? Așa dar, era ceva cu el, se deschisese o perspectivă. Se întrebuse, cu ochii mari în gol: ce-i cu mine? Și nu știă un răspuns, pentru el. Iși

prinsese capul în palme, cu risipa de gânduri sub frunte, în încordare voită.

Mașinal, a dus mâna la buzunar, îi întinsese lui Sandu telegrama care-l chemase, grabnic, pentru înmormântare.

Înțelesese: telegrama era un răspuns, singurul răspuns.

— Ce-i cu mine? Nu știu — am primit asta...

Madona revenise în gând — umbră care trece prin ziduri.

Sandu desfăcuse telegrama repede, o citise:

*Vin-o. Madona sinucis. Inmormântăm Vineri.
Ștefaniu*

Mocanul lăsase telegrama pe masă, ușor, cu un gest de sfială, parcă i-ar fi fost frică să nu deștepte pe cineva: poate amintirile ce dormiau în Octav, cumiști și alături, poate morții din oraș, în somn tot așa de cuminte și între trandafiri. Mișcase buzele, să spună: îmi pare rău, Octav! Toată drama s'ar fi redus la aceste patru cuvinte, ce trebuiau să fie spuse încet, simplu, sincer.

Octav le bănuise în ochii umezi ai uriașului, le așteptase: ca o consolare.

Se mustrase în gând: era de o oră și mai bine lângă Sandu și încă nu încercase să afle cum trăise Madona în oraș, cum o dusesese cu Ștefaniu, de ce se omorîse? Sandu i-ar fi reîmprospătat-o în amintire, i-ar fi apropiat-o. Era îndeosebi o întrebare

care-l frământase toată noaptea: motivele sinuciderii!

Dela despărțire (o smulsesese o mătușe complice de lângă Octav) Madona nu-i scrisese un rând. O dovadă sigură că-l uitase. O bănuia, fericită, lângă Ștefaniu și se consolase în gândul acesta frumos: Madona e fericită și departe! O desmierdase în fiecare femeie pe care o întâlnește în viața lui fără rost de când plecase Madona, o iubise în fiecare trup tânăr. Le botezase, pe toate, la fel: Madona cu trandafiri...

Numai când se îmbătă (în ultimul timp foarte des și crunt) găsește accente tragice ori de dojană. Se urcă pe mese, prin localuri și lansează adevăruri « crude », cu părul vâlvoi pe ochi: prima dragoste nu moare — ai să mă uiți și tu, ca mâine — Madona nu ești tu și n'a fost nimeni, Madona cu trandafiri e un sentiment care a rămas numai al meu, că voi: femeile, pentru voi nu există prima dragoste și nu există dragoste — dacă nu's procuror sunt Octav și să-i fie rușine pe la nas, că nu se uită, doamnă, prima dragoste — tăcere: am o dragoste, o mare părere de rău și o presimțire...

Obișnuit, era sfărâmat de ziduri un pahar, paharul cu ultimul strop de vin: jertfă adusă unei iubiri defuncte! Săptămânal, un comisionar primește un bacșiș gras și un buchet de trandafiri, să-l ducă: Madonei dela mine din gând și de nicăiri! La început, comisionarul holbase ochii la el:

— Unde să duc florile, conașule?

Un amic, tovarăș de petrecere și duhovnic, îl trăsesese de mânecă:

— Nu fii bleg, mă! Ia banii și florile, pleci, să te vadă el plecând și pe alt drum, aduci florile la țigancă. Alt câștig, pentru tine, că n'o să i le dai gratis. Și așa: tu faci o afacere iar el rămâne cu gândul că i-a trimis flori Madonei lui din amintire și de nicăiri...

Octav își amintise de o noapte cu presimțiri. Refuzase îndărătnic paharul cu vin, pus pe masă de amici, ca o ispită care nu se lasă învinsă.

Plecuse, de vreme, în tovărășia știutului duhovnic.

Prima ninsoare din iarna care se apropiase, adună fulgi mari în lumina vitrinelor, a felinarelor și a farurilor de automobil. Cu zăpadă tânără în bucle, femeile erau mai tinere, mai frumoase, mai dorite în căldura molcomă a unui interior. Li întâmpinase râs sglobiu de zurgălăi. Era, pretutindenii, un neastâmpăr tineresc, ca și cum fiecare fulg de zăpadă ar fi adus o veste cu minuni. Un vânzător de ziare făcuse un gogoloș și-l svârlise în sus, râzând: iarna, iarna — el singur gând de copil, smuls din haina subțire și din ghetetele mari, sparte în tălpi, sub piciorul cu obială.

Duhovnicul recunoscuse: toată sburdălnicia și nepăsarea orașului, uite-o în țigănușul care se tăvălește vesel prin zăpadă, ca un mânz în iarbă fragedă!

Pe terasa unui edificiu cu blazon regal, în risipa de lumină a becurilor aprinse între colonade, era

o priveliște neuitată de sărbătorească. Fulgi mari, în cădere lentă și aproape: ca un vâl.

Contururile se retușau, dincolo și în noapte.

Era o atmosferă de vis și de calm necrezut, ca într'o poveste în care florile au grai omenesc și rochițe diafane.

Octav se spovedise în șoaptă:

— Mă, duhovnicule, am o presimțire.

Amicul răsese.

— Fără vin și la ora asta, nu admit presimțire.

Era răs prostesc.

— Fii serios, duhovnice al meu, că mă supăr. Am o presimțire, mă, o presimțire mare! O aspir, oriunde, o regăsesc în orice gând, nu mă lasă să dorm. Până acum câteva săptămâni era un ceremonial în finalul petrecerilor. Acum e ceva constant, apăsător. Sunt sigur c'o să se întâmple ceva rău, cu mine sau cu altcineva, aici sau în altă parte. Când închid ochii, parcă văd o mână întinsă, ca o chemare. Recunosc, duhovnicule: ceva neserios, în mâna asta întinsă, dar...

Duhovnicul uitase că e inteligent și spiritual.

— L-am văzut, ieri, pe bestia de mareșal — continuase Octav spovedania, pe acel « oncle Ludovic » cu care nu mai stau de vorbă din ziua nunții, nunta de pomină și de calcul financiar, pe care n'am să i-o iert! Adevărul așa rămâne, duhovnicule, cum l-am spus eu: nu Ștefaniu, care e o păpușe ca oricare alta în mâna bătrânului, mi-a smuls-o pe Madona. Bestia de prusac, care...

Ar fi fost inutilă o recapitulare.

Duhovnicul ştia romanul, îl ascultase povestit în amănunt.

— Nu, altceva am vrut să spun, duhovnicule. A, da: mareşalul! Mi s'a părut abătut, trist, parcă mai slab, mai bătrân. M'a văzut şi se oprise, se uită la mine, lung. Aşteptă un semn al meu, un cuvânt. Sunt sigur că doreă să-mi vorbească. Am înfipt bărbia în piept şi am trecut pe lângă el! Acum îmi pare rău! Mi-a spus cineva că nici lui nu i-a scris Madona. Ascultă-mă pe mine, duhovnicule: acolo, în oraşul de departe, se petrece ceva...

Telegrama era acasă, de o oră, să-l scape de preşimţiri şi să-l smulgă fără veste pe drum de iarnă, spre oraşul de departe, unde îl aşteptau: doi amici, o cameră de han boieresc şi o înmormântare...

Surprins de întrebările lui Octav, care voia să afle tot, Sandu ridicase din umeri, trist că:

— Dragă Octav, eu... mă cunoşti: numai om de saloane nu... Madona? Da, aflasem că... nevasta procurorului şi... ştiu că sinucis, dar — altceva, eu...

Il asigurase, însă, că va afla tot şi în curând.

Era cineva care trebuia să ştie: gura târgului şi spaima cafenelelor!

Octav îl uitase pe amicul cu distinse salutări şi sentimente tot așa de distinse...

O DURERE, DOUĂ — MAI MULTE

ȘI TOATE LA FEL

Cafeu-biliard « Andrianopol » e un local select, distractiv și familiar. Are lumină electrică, sobe de teracotă, mese cu postav verde, trei biliarde și o scenă pentru programul de noapte, cu celebrii diseuri români Iosif și Ilona și Trio-Turca, dansuri naționale și moderne. Jocurile sunt distractive: table, domino, cărți, biliard iar consumația obligatorie: dulcețuri de trandafiri și cireși amare, sitronadă, rahat veritabil, stafide cu năut, cafea, ceaiuri, prăjituri de casă și bere la sticlă. Ca în orice local select, pentru protipendada orașului, sunt scuiători de lemn cu nisip, în care nu scuiă nimeni și scrumiere de ceramică iar galoșii se lasă la ușe.

Localul mai are un ventilator și — pentru oameni serioși, patru « șambruri » cu oglinzi și sofale.

Patronul e un grec mărunț, taciturn, cu priviri pieziș. Are veșnic ochii roșii de nesomn. Se plimbă prin local în papuci de casă. Nu stă de vorbă cu nimeni. Impune liniște, prin simpla lui prezență și e un arbitru de competență și autoritate, în neînțelegerile dintre jucători. Pentru îndărătnici are două

slugi, doi ardeleni uriași: oricine e luat de umeri și svârlit afară, fără vorbă, la un singur semn al patronului.

În oraș se spune că Iani ar fi fost cafegiu și militar la Moscova, de unde fugise de frica revoluționarilor. Hoinărise prin țară, din oraș în oraș, aproape doi ani. Încercase negustorie de cereale la Brăila, plăcintărie la Bârlad și contrabandă de stupefiante la Constanța.

Nenoroc, faliment, ruină...

Primarul îl adusese în oraș, de milă.

Intrigant din fire și inamic politic, prefectul vorbise la o întrunire de oarecari legături între primar și nevasta cafegiului din centru, o grecoaică tânără, cu carne albă și tare, cu păr negru și mătăsos, cu ochi mari și languroși.

Primarul nu protestase, Iani nu se supăraseră.

Mai presus de intrigi, amândoi înzestraseră orașul cu un local modern, unde: ziua consumi ceva bun și joci o tablă iar noaptea bei un vin sănătos, ascultă un cântec și admiri un dans...

Oricum, intriga nu rămăsese fără urmări.

Dacă funcționarii dela primărie îl respectau pe cafegiu de frica primarului, care le dăduse ordine anume și energice, funcționarii dela prefectură îi făceau lui Iani numai mizerii. Scuipau pe jos, aruncau țigări aprinse pe postavul biliardurilor, spărgeau paharele întâmplător și furau zarurile dela table.

Greul se plânsese primarului și-l amenințase că nu mai stă în oraș.

Primarul intervenise la prefectură, printr'o adresă oficială, reclamând energice măsuri disciplinare împotriva funcționarilor cu purtări incorecte în localurile distractive din oraș, purtări cari compromit în primul rând prefectura și prestigiul ei « care ne rămâne cu deosebire sfânt ».

Prefectul răspunsese tot în scris și oficial, așa: greul e un grec puturos și să facă bine să nu-și ia nasul la purtare față de funcționari, că el e o scârbă de cafegiu iar funcționarii sunt cetățeni români și intelectuali...

Primarul se supăraseră și dictase secretarului un nou răspuns: domnu' Iani e un comersant distins, care a fost cu local și milionar la Moscova iar funcționarii dela prefectură sunt indivizi și nimic altceva, cari sparg pahare și fură zaruri!

Citind, prefectul pusese mâna pe receptor, îl chemase pe primar, îl înjurase, oficial și telefonic, de mamă...

Mănăilă era singurul funcționar dela prefectură cu o purtare demnă în local. Ca orice fire distinsă, el recunoscuse că localul lui Iani e un cafeu modern și un așezământ cultural, pe care orice om civilizată și progresist e dator să îl apere de furia vandalilor din oraș și împrejurimi.

Fiu demn al urbei, Mănăilă se spală pe mâini de câte ori juca stos (cinci stafide de Stambul o carte) și se supără când partenerul scuipă pe jos.

— Dacă nu respecti localul, nu mai joc! Ori ne civilizăm, ori îl dăm dracului de progres...

Primarul îl felicitase, prin amicul lor comun bărbierul, ca pe: singurul prefecturist cumsecade, pe care îl admir și mi-ar face o mare cinste să îl am subaltern și coleg...

Fapt uimitor, îl felicitase și prefectul, într'o convorbire specială și intimă:

— Dragă Mănăilă, ești un funcționar model și un om pe care îl consider, deoarece am auzit că-i dai târcoale de hulub grecoaicei și c'o distrezi, săptămânal, la cinematograf! Nu te roși, parșivule, c'am înțeles! Să știi că dacă i-o sufli imoralului de primar pe grecoaică, te avansez și te umplu de parale, din fondul cultural.

Mănăilă ar fi fost în stare să jure că între el și nevasta cafegiului erau numai oneste relațiuni amicale, în momente distractive, Iani fiind ocupat în local iar grecoaica lui un caracter sensibil și plictisit.

Ca orice funcționar disciplinat, însă, nu l-a contrazis.

Un superior nu se contrazice din principiu...

Mai mult, ca să-i facă plăcere prefectului, l-a asigurat de tot concursul lui devotat în interesul prefecturii. Tot așa de respectos, însă, avusese onoare să raporteze că el, deși funcționar model și tânăr de familie bună, avea un salariu mic. Nu minte, grecoaica i-a spus odată că: ai o mustață care mă gâdilă frumos — dar, oftase Mănăilă: numai cu un sfârc de mustață care gâdilă frumos nu se culcă o femeie ca nevasta lui Iani, având în vedere că dânsa adoră migdalele, parfumurile și vinurile scumpe,

ca să nu mai vorbim de giuvaricale și alte mătăsurii...

Om înțelegător, prefectul îi aprobase o diurnă lunară, pentru servicii speciale și suplimentare aduse instituției iar Mănăilă promisese solemn că: dacă nu ți-o place, coane Vintilă, să mă scuipi în ceru' gurii!

Întâmplător și din nefericire, primarul aflase tot.

Grecoaica, pusă în gardă, se face că nu știe nimic, primește cadourile cu recunoștință promisă iar Mănăilă e sigur și îl asigură mereu pe conu Vintilă că la noapte dă lovitura...

De câteva luni, de când a fost întinsă cursa, primarul face haz nespus, nevasta cafegiului adună daruri și se îmbracă cu banii lui Mănăilă iar prefectul face spume la gură, de ciudă.

Singur Mănăilă e neclintit, singur el are răbdare de mucenic...

Povestind, Sandu face haz. Cu fiecare vorbă de duh, are un gând: să-l facă pe Octav să râdă! Nu-i pasă lui de grecoaică, de primar și de scârba de Mănăilă, de necazurile cafegiului și de gura lumii!

Sandu are un singur necaz: Octav e trist...

Pentru el, numai să nu-l mai vadă trist, pentru un surâs al lui: Sandu spune o poveste care nu-l interesase, născocoște întâmplări cu haz și caută glume, ar fi în stare să facă tumbe printre mese, să spargă pahare în dinți ori să se urce, pe burlan, până în vârful foișorului.

Salvat din atmosfera de cavou a celor patru ziduri de hotel boieresc, Octav ascultă ce spune Sandu și nu aude. Il vede lângă el, uriaș, ca printr'o oglindă aburită, dând din mâini și mișcând buzele.

Prinde, în răstimpuri: scârba de Mănăilă, gre-coaica, primar, Iani, păr mătășos, amantă, prefect, Mănăilă, primar și iar Mănăilă...

Ingână și nu înțelege: da, frumos, interesant.

Tot ca printr'o oglindă aburită și de departe, vede afară.

Piața orașului e largă, cu case mici sub troiene și foișorul în mijloc, subțire și roșu sub glugă de zăpadă în vârf. Domină, uriaș cu ochi mari și rotunzi. Peste drum de cafeu-biliard « Andrianopol » e hotelul, singurul în oraș și în centru, han din alte vremuri și de pomină, cu șase camere în rând pe coridor cu întuneric, numerotate cu tibișir. Lângă hotel e frizeria lui Costică. Bărbieria cu servicii antiseptic și discrețiune are borcan cu lipitori în vitrină și cruce roșie, pe cârpă albă, sub firma pe care viscolul amenință s'o facă pasăre de tablă și s'o sboare...

Un gard într'o rână, care moștenise orașul de pe vremea pârcălabilor și o stradă îngustă, care se rupe din piață și se duce rostogol, undeva, la vale, departe salonul lui Costică de casa dricarului.

Octav se înfioară.

Ochii fug, în drum întors.

Dincolo de hotel e o florărie cu firmă așa: la dama cu camelii. În vitrină e o poză în ramă:

poate eroina cu nume pe firmă, poate figură plină și zâmbitoare de patroană durdulie. Octav vede bine numai funda uriașe și roză care împodobeste rama.

Un luminiș în gând: coroană pentru Madona...

Lângă florărie e un birt economic. Tabla neagră, pe care se scrie zilnic felul bucatelor, a fost spălată de vânt și zăpadă. A mai rămas scris mare, cu cretă și jos: pentru domni funcționari care aduce șervet personal de acasă reducere...

Gândul cu luminiș revine: Madona, flori, coroană..

Sandu râde, vorbește tare lângă Octav și neînțeleș.

În ușa foisorului, un pompier cu șubă svârle zăpada, voinic.

Pe bordura trotuarului, la depărtare egală, copaci negri, cu brațele întinse răsucit spre cerul aproape.

La o masă, în local, e scandal. Se face liniște, repede. Se aude, în liniște, fuga de gândaci albi a zarurilor.

Acolo, departe, e casa dricarului...

Gândul revine mai stăruitor: dricar, coroană, înmormântare, Madona — se face aspră dojană: încă nu trimisese flori la moartă, nu se dusesese s'o vadă, nu aflase motivele sinuciderii! Intrebasese cineva în Octav: mai au un rost, acum, când... totul... inutil...?

N'a răspuns nimeni.

Copaci, cărbune, răsucit spre cer...

Sunt mici, fără rost...

Orice, oriunde: fără rost...

Toate gândurile, orice întrebare, dojana: la fel, fără rost...

Numai casa dricarului rămâne în colț, ca un adevăr unic. Nu ar fi necesar scris alb pe firmă în chenar negru, nu ar fi nevoie de sicrie de păpuși în vitrină cu coroane, cu flori și panglici funerare, ca să înțelegi că acolo stă omul pe care nu-l chemi și vine sigur, să te ducă pe un drum care numai e al tău.

Casa singură strigă moarte, ca o pasăre de cobe, în margine de drum și de vreme. De sub acoperișul țuguui, cu șopron, ca un bicorn de cioclu, pândesc doi ochi de sticlă murdară. Nu se vede nimeni pe afară, bănuie că înăuntru e încremenire și pustiu, ca sub o frunte de mort.

În casa dricarului nu se aprind lumini și nu e calendar.

Octav își spune o poveste cu un nebun înțelept care a dat foc, într-o noapte, la toate casele cu scris alb în chenar negru. Numai el aflase taina că moartea stă ascunsă în vitrinele cu frunze de cârpă ceruită. O prinsese în întuneric, dând târcoale cu pași de șacal, unei case cu copil bolnav. O gonise cu bolovani. O urmărise, prin oraș, ca pe o spaimă. Moartea se făcuse umbră, se prelinsese pe ziduri în sus, se scursese ca o apă, pe sub streșini, în casa unui dricar. Nebunul a dat foc la casă, să omoare, sub grinzile aprinse: moartea.

Octav tresare, prins de mâna lui Sandu, speriat ca în vis cu prăbușiri.

Sandu și-ar voi palma vraje, așa cum i-o lunecă mângâiere pe frunte, să-i adune toate gândurile rele și să le sufle în vânt, ca în descântec: pfiu, pe pustii locuri...

— Sunt obosit, Sandule! Sunt obosit de drum, de privești, de oraș, de gânduri, de mine. Sunt obosit de mine, frățioare...

Pleoapele se închid, ca în început de moarte.

— Spune ceva frumos, Sandule, ceva care să mă smulgă din mine...

Sandu știe o singură poveste: viața lor.

O spune frumos: așa cum o simte.

— Era în amurg afară, un amurg de sânge printre rețele. În adăpost, noapte și eu singur, în culcuș de paie, cu palmele sub cap și somnul ca doi fluturi în gene. Tu, Octav, ai adus veste care nu era nouă, cum nu era bună ori tristă: bombardament, la noapte! Ne-am prins de mână și am zâmbit, am râs, nepăsători: și dacă? Intâia răbufnitură venise de departe — se dusesse, peste noi: departe...

Octav ascultă. Face efort să fie atent, cu o cută așa \wedge între sprâncene.

Se miră, cu ochii mari:

— Eu?

— Tu, Octav.

— Când?

— Acolo, pe front, când...

Octav nu crede.

— Eu?

I se pare o glumă.

— Eram eu acolo, când..?

— Se poate să nu-ți mai aduci aminte?

— Nimic! N'a mai rămas nimic în amintire...

Sentiment covârșitor de gol: în el, în gânduri, în inimă, în aer.

— O b o s i t . . .

Acasă, în lacrima cu care recitise telegrama dela Ștefaniu, nu întrezărise veșnicia pe care n'o mai poate cuprinde gândul, acum. Plecase, fără să spună cuiva. Se îmbrăcase pe scară. Sărise în prima mașină: la gară! Era, tot: neastâmpăr — fugă în el și pe străzi, gând care despică depărtările, să ajungă mai repede.

Toate lacrimile erau ale Madonei, așa cum ar fi plâns-o atunci...

Ce blestem neștiut svârlise, între lacrimă și moarte, un drum în noapte, ca să-l arunce, în zori, în orașul de pe alt tărâm, ca pe o păpușe de cârpă: fără rost, fără gânduri și fără durere? De ce îl chemase Ștefaniu la înmormântare? Lucia a fost nevasta lui și era o durere numai a lui. Madona din gândul lui Octav murise odinioară, ca să renască în urmă numai la el în amintire, fără moarte.

— Stabilim un adevăr indiscutabil: doamna Ștefaniu s'a sinucis, nu Madona — o doamnă care murise de mult pentru mine, pentru care murisem de mult. O dovadă: dela despărțire, nu mi-a scris un rând! N'ar fi fost mirare să ne întâlnim pe stradă

și să nu ne vedem. S'o salut și să nu-mi răspundă. S'o opresc, să-i spun cine sunt și să mă lase ridicol în plină stradă: nu te cunosc! Să plece, în pas legănat: trandafir pe care-l pierdusem, ca să-l regăsesc la butoniera unui domn oarecare. Iar domnul te anunță, într'o bună zi: s'a sfoliat trandafirul! Ce putem răspunde? Sincere condoleanțe pentru inconsolabila pierdere! Ce să fac, de ce să mă duc acolo? Să-i prind de umeri, pe Ștefaniu și pe colonel, să-i sgudui, să-i lovesc fără milă cap în cap și să le strig în față: bucurați-vă, că Madona n'a murit! A rămas, la mine în inimă, ca o primăvară. Bănuiai că mi-o furi: tu și tu, amândoi complici și proști. O încuiasem în mine, ca pe o comoară. Tu, bătrânule, ai sărutat în gară, la ultima despărțire, o moartă! Tu, soț inconsolabil, ai trăit alături de o moartă. O moartă care întârziase pe drum, ca să vi se pară, acum: lacrima inutilă, florile fără rost! Nu e nimeni în sicriu! Svârliți coroanele afară, să smulgă careva doliul și lăsați-mă să mă bucur, să râd. Madona n'a murit, Madona nu moare, Madona nu poate să moară, pentrucă... Madona... Madona nu... să râd că Madona nu...

Prins în salt vertiginos în gol, gândul caută un sprijin, șovăie — cade, ca o frunză, clătinat.

Octav înțelege: ridicase castel din pietre de domino, ca să-l dărâme laba de pisică a unei întrebări banale, care tăcuse în el până acum.

— Ce uimitoare isvoare de stupizenie și ridicol descoperă durerea în noi, mocanule dragă...

Sandu surâde vag.

— Pentru cine, Octav, lacrima ta de acum, care se sparge, singură și mare, de marmura mesii? Pentru Lucia sau Madona, pentru tine, pentru Ștefaniu sau pentru colonel?

Octav primește adevărul fără murmur. A muiat un deget în lacrimă și face cercuri pe marmură: un cerc, altul și altul, multe și la fel — o durere, două dureri, multe și toate la fel...

În localul lui Iani nu mai e nimeni.

Slugile au urcat scaunele pe mese și mătură, cântând.

Inima lui Octav e gogoloș de hârtie, pe care îl repede mătura în făraș, pe care-l aruncă fărașul, afară, în lada cu gunoi.

Mănăilă intră ca o furtună, găfâind. Aduce vești multe și interesante: toată povestea dela clubul lui Iancu, tot ce-i spusese Costică bărbierul, tot ce aflase el, personal și la fața locului.

Strigă, dela intrare:

— Sa!tare, stimabililor! Un moment, dragă, să scot galoșii. Sandule, nu ești om de caracter! Nu se face, monșer, să mă lași să dorm la scârba aia de Iancu dela gară, când — un amic distins ca Octav...

Se apropie, cu mâna întinsă:

— Dragă Octav, scumpul și sincerul meu amic, îmi pare bine că...

Sandu îi face semn: taci! Îi întinde telegrama, ca o muștrare. Mănăilă o desface, o citește, con-

stată expert: exact, cum a spus Costică! Imprumută o figură tristă, e întreg un monument al durerii.

— Dragul meu Octav, condoleanțe! Telegrama asta, amice, e sfântă, că nu a fost scrisă de Ștefaniu! A fost scrisă de Madona, care.... E iscălit scârba de Ștefaniu dar a scris-o Madona. Am aflat din sorginte demnă de crezare: am o rudă prin alianță, fată tânără, care e amică bună cu fata în casă dela procuror și ea mi-a spus că...

Mănăilă, ca orice mare povestitor, minte frumos, spune adevărurile simplu și impresionant, evocă oameni și întâmplări, le împrumută viață și gânduri, le află simboluri și le acordă importanță.

Păpușar fantastic, trage sforile abil, râde sincer și plânge aidoma, cu fiecare păpușe: când procuror, când servitoare, când Madonă eterică,

— Madona? Tocmai eu să n'o cunosc?

Au fost, dela prima întâlnire, amici intimi. Madona aflase că Mănăilă e tânăr de familie bună, cu cavou familiar și maniere.

— Îmi pare bine de cunoștință, dragă Mănăilă. Un tânăr nobil în orașul acesta de oameni din popor...

El îi sărutase mâna, recunoscător:

— O! doamna mea, ce omagiu și ce fericire...

La baluri numai cu el dansă. Era ușoară și era numai parfum.

Mănăilă își trage mâneca dela haină în sus, ridică palma goală, ca un scamator care convinge spectatori că nu are nimic ascuns, închide un ochi, surâde

imperceptibil și scoate din buzunar, cu două degete, o batistă mică și albă de mătase. O svârle în aer, o prinde în palmă, dar miraculos pentru Octav.

— Ia-o! Cadou dela mine și amintire dela Madona! Batista ei, pe care mi-a dat-o la bal la prefectură, când m'a sgâriat cu un ghimpe de trandafir la nas. Sângele meu, pe batista ei! Asta vine cu simbol...

Batista a rămas pe masă, peste lacrima și cercurile lui Octav.

— Ștefaniu? O canalie...

Căsnicia procurorului e spusă în amănunt, din clipa când Madona venise în oraș.

Mănăilă minte convins.

Octav crede.

Sandu face figură prelungă și se miră, în el, cu un fel de spaimă în priviri: poftim, scârba de Mănăilă, ce comoară!

Scena întoarcerii dela ultimul bal e covârșitoare. Căpitanul State o povestise simplu. Mănăilă o amplifică, o adâncește, o explică și o simte clocotind în el, ca un adevăr care nu mai poate fi ascuns. El e acum Madona care stă drept, înaltă și subțire, cu trandafirii strânși la sân, în fața lui Ștefaniu, pe care-l vede, a avea, spărgând oglinda din salon, îl aude: ai valsat cu maiorul dela roșiori și te-a strâns de mijloc! Mănăilă închide ochii, întoarce capul spre Sandu și-i spune: mulțumesc, noapte bună, Sanda!

Mănăilă, când e madonă, nu se ceartă cu ni-
meni în fața slugilor...

Mănăilă face pași mici și imateriali în jurul ascultătorilor: e Madona care trece, cu capul în pământ, în dormitor. Se întoarce lângă scaun, își răvășește părul și desface cravata, se încruntă până la desfigurare. E procurorul Ștefaniu, care strigă în urma Madonei: nu plecà, dacă pleci, te iau la palme! Se repede și dă două palme în gol.

Moment impresionant: Mănăilă duce mâna la buzunar, scoate tabacherea de argint, o duce la tâmplă și — nenorocit, face cu buzele: pac!

Așa se împușcase Madona...

Octav ascultă, în picioare, fără cuvânt. Clipește repede, își apasă pleoapele cu podul palmelor, deschide ochii mari. De unde răsărise, lângă el, vrăjitorul care învià morții adevărat și mișcă lumile, omul care adunase în el toată suferința Madonei, s'o poarte în lume ca un blestem și o binecuvântare? Prin ce iscusință de diavol furase morții o taină, cea mai ascunsă, ca să i-o aducă lui, un dar de dincolo de prag și de închipuire? Octav simte că așa a fost, cum spune Mănăilă, crede în jocul lui de păpușe cu miracol în articulațiile de metal și se bucură.

Madona suferise!

Madona, pe care el o bănuia...

Suferise!

— Da, Octav, Madona a suferit și tu n'ai știut, pentrucă...

Mănăilă e servitoare acum, plânge ca orice servitoare lângă stăpâna care moare și jură, pe viitor și pe mormântul rudelor, că va duce telegrama, pe care a scris-o Madona, pentru conașul Octav, la poșta dela gară.

Sandu nu crede.

— Telegrama asta? Scrisă de mâna Madonei?

Se uită fix la Mănăilă, se încruntă și se mișcă, nervos, pe scaun.

— Nu fii scârbă mincinoasă, Mănăilă, că mă superi! Unde s'a mai văzut moartă care să cheme ea singură, pe cineva, la înmormântare?

Mănăilă simte o milă profundă pentru prostia agresivă a mocanului. Coboară ochii, trist, spre Octav, care — e sigur, a înțeles și-l compătimentește în gând: săracu Mănăilă, în ce lume îngustă se mișcă!

Gânganie care trăise sub pământ, Sandu nu aflase că Ștefaniu dăduse ordin la poștă să nu plece nicio scrisoare a Madonei, că toate epistolele către Octav și « oncle Ludovic » erau închise de procuror în sertarul biroului dela tribunal.

— Tu n'ai știut, Octav și Madona nu știă. Așteptase un răspuns, un singur răspuns, dela tine. Te dorise cu pasiune nobilă și nu ai fost lângă ea! Te-a chemat, te-a așteptat s'o salvezi de bestia de Ștefaniu și tu ai rămas mut, ca un mormânt. Jur, Octav și mă supăr dacă nu mă crezi: a știut să te ierte, murind și-a avut o singură dorință. Să vii la înmormântare, cel puțin. Să-i aduci flori, s'o vezi,

s'o plângi. Să-i aduci, mai ales, « trandafiri Octav ».

Era o legendă a « trandafirilor Octav ». Așa boțezase Madona trandafirii albi.

Mănăilă are s'o spună mai târziu.

Acum șterge lacrimi sincere, se plimbă printre mese, nervos și trist. Face o pauză, necesară, în urma unui efort așa de dureros. Era dator s'o apere pe Madona și să-l convingă pe Octav. Glasul sângelei îi poruncise acest mare sacrificiu.

Mănăilă își aduce aminte și spune, în trecere:

— Scrisorile Madonei pentru tine sunt la colonel. Am fost la el și i-am spus. Să vezi: eram la bărbier și intră primarul, cu care sunt amic intim. Noroc, dragă Mănăilă. Sal'tare, primarule, ce-i cu tine, mă? Nimic, viu din Capitală...

Călătorise în compartiment cu colonelul. Bătrânul îi spusese că, în același tren, merge la înmormântare și tânărul Octav, un fost și bun amic al moartei.

Octav e figură celebră, acum. Prin cârciumi, pe stradă, în birouri, pe la porți, se vorbește numai de el...

— Plecând dela bărbier, ce mi-am zis: ia să-i fac eu amicului meu Octav o surpriză! Iau o sanie și: fuga la Ștefaniu acasă! Aproape, doi pași până la el...

Doliu mare la porți. Tot orașul strâns pe stradă. Doliu tot așa de mare la intrare. Pe coridoare, flori. Coroane, jerbe, buchete, panglici cu condo-

leante, servitori cu mânuși negre, nevasta prefectului, a colonelului din garnizoană și a primului procuror. Madona e în sicriu de metal, pe catafalc. Nu se mai vede din flori. Ard candelabre și lumânări. Au fost aduse toate sfeșnicele de la bisericile din oraș. La porți, la fiecare intrare, la cele patru colțuri ale catafalcului, gardiști în uniformă de paradă, solemn.

Ștefaniu plânge și strigă: Lucia, Lucia, Lucia...

Se dă cu capul de scările catafalcului: iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă...

Asistența plânge încet în batiste: săracu', săraca, săracu'...

Numai «oncle Ludovic» are figură de piatră. Stă în salonul familiar, singur. La fiecare sfert de oră apare uriaș, se apropie de catafalc, se uită la Madona, clatină capul și iar se retrage în salon.

Nu mai mișcă nimeni, când e colonelul lângă moartă.

Singur primul procuror Procopiu s'a apropiat, să-i prezinte condoleanțe. Colonelul a întors capul, încet, a ascultat, n'a răspuns nimic și nu i-a întins mâna.

Mănăilă nu se speriasse.

— Ascultă, mă... tu ești servitor aici? Bun. Anunță-mă la domnul colonel.

— A dat conașu' poruncă să nu...

— Nu stau de vorbă cu tine. Anunță-mă! Spune-i că sunt eu, domnul Mănăilă, amic intim cu domnul Octav dela centru.

Când s'a întors servitorul din salon, să anunțe: conașul Mănăilă să poștească la domnul colonel — cei de față s'au dat cu respect, momentan impus, laoparte iar primul procuror și-a mușcat buza, cu venin. În schimb, grecoaica lui Iani era veselă și mândră.

Se convinsese că amicul ei Mănăilă e *cineva*...

Colonelul era în salon.

Se uită, mut, la divanul pe care murise Madona.

Nu mișcase nimeni perna plină de sânge, nici papucii ei de casă, nici rochia de bal, așa cum o sfâșiasse Ștefaniu.

Cu o singură privire, Mănăilă controlase interiorul.

Erau pe jos, cioburile vasului spart de procuror. Oglinda era crăpată în cruce. Trandafirii albi pe care-i strânsese Madona la sân, când o pălmuisese procurorul: grămadă de petale veștede, pe covor...

Colonelul aflase de scrisori. Se dusese cu Ștefaniu la tribunal, îl obligase să deschidă sertarul și le luase: scrisorile pentru el, scrisorile pentru Octav, cu mărcile rupte și plicurile violate.

Mănăilă a cerut scrisorile lui Octav.

Bătrânul rămăsese pe gânduri.

— Pe Octav nu l-am văzut aici. De ce nu vine?

— Domnule colonel, amicul meu Octav e o fire sensibilă, care — văzând-o pe Madona moartă și pe catafalc, ar înebuni!

Colonelul clătinase capul.

— Da, da, te cred! Nici pentru mine nu-i ușor, s'o văd... așa... între flori...

Căutase batista...

— Stimate domn, continuase bătrânul, de un an și mai bine, eu și Octav, nu mai vorbim. Eu nu-l uram! El ar avea toate motivele, mai ales acum, cât sunt de mare și de bătrân, să mă prindă de umeri, să mă judece și să mă condamne aspru. Recunosc: eu sunt marele vinovat, în tot ce se întâmplă! O vină pe care, te rog să crezi, o plătesc peste măsură de scump. În clipa când l-am văzut pe Octav, în tren, adormit cu lacrimile pe figură — plânse, adormind și plângea în somn...

Sandu își caută repede batista...

Octav ascultă cuminte, nemișcat.

Mănăilă e colonel și plânge.

— ...abiă atunci am înțeles ce mult o iubise Octav pe Lucia și ce crimă făcusem, trecând peste inima lui, de dragul măgarului care plânge acum, inutil, acolo, pe trepetele catafalcului. Sunt un om care n'a știut să se încline, până acum. În fața lui Octav mă închin și îl rog, în numele Madonei, să mă ierte, să vină să citim împreună scrisorile Luciei, să plângem împreună...

La plecare, colonelul îl condusesse pe Mănăilă până la scară.

În drum, se oprise la florărie. E una singură: la dama cu camelii. Mănăilă e om prevăzător. Era sigur că Octav uitase să comande flori pentru înmormântare. Comandase el șase jerbe de « tran-

dafiri Octav», cu douăsprezece panglici albe de mătase, pe cari sta scris așa:

PRIMA DRAGOSTE — PRIMA DURERE

OCTAV ETERN — INDURERAT MADONEI

MĂNĂILĂ MADONEI DE — LA BAL CU DURERE

OCTAV IN VECI — NEUITATEI MADONE

SANDU AMIC IN — TIM CU LACRĂMI

MADONEI VICTIMĂ — DISTINSĂ ORĂȘENII

Povestea «trandafirilor Octav» i-o spusese lui Mănăilă doamna Siminoc, patroană respectabilă, văduvă de căpitan mort pentru țară și fostă amică intimă cu Madona, care-i încredințase toate tainele.

Madona venea în fiecare zi să cumpere trandafiri.

Doamna Siminoc o chema în seră.

Vorbeau de flori, de vreme, de sufletul trandafirilor...

În urmă, de sufletul lor.

Madona îi povestise, într'o înserare care a fost mai tristă ca oricare alta, cum și cine-i spusese ei, întâia oară: Madona cu trandafiri.

— Cineva, de departe, cu nume frumos: Octav! Undeva, tot așa de departe, într'un orășel din Italia, e o biserică, un altar al Madonei cu trandafiri. Octav mi-a spus, într'o noapte: lângă tine, Lucia, mă simt imaculat, ca acum doi ani, în fața Madonei cu trandafiri din biserica italiană! De atunci, nu mi-a mai spus niciodată Lucia. Am rămas Madona lui cu trandafiri...

De dragul lui, botezaseră trandafirii albi: « trandafiri Octav ».

În ultima lună, când se închisese în casă, Madona îi scria zilnic doamnei Siminoc:

*Scumpă prietenă,
Tare mi-e dor de Octav!*

Madona.

Florăreasa îi trimetea, imediat, un buchet de trandafiri albi, cu un bilețel:

*Scumpă Madonă,
Ți-l trimet pe Octav — viu în fiecare petală.*

Și aplică, în loc de semnătură, ștampila magazinului: Florăria la dama cu camelii, seră proprie, casă de încredere, fondată 1898.

Sandu ascultă pentru întâia oară o poveste de dragoste.

Octav o trăește pentru ultima oară, integral.

Între amândoi, singur Mănăilă rămâne, ca un actor sub haina rolului: superficial — sau, cum îi place lui să spună, uneori: nepăsător și rece, la ale lumii valuri...

*MAHALAUA CALICILOR URCĂ
SPRE STRADA CU BOIERI*

Viscolul nu mai smulge afișe, nu mai învolbură zăpada pe maidane și nu mai șueră șarpe sub streșini.

E o după amiază calmă, cu ninsoare în fulgi mari din cerul care nu se vede.

Clopotele bisericilor din oraș bat, toate laolaltă în cântec trist, îngânate de oftatul baritonal al clopotului dela catedrală.

Așa cum ninge frumos și bat clopotele în rugăciune egală, orașul împrumută un aspect nou, de sărbătoare și reculegere — de întoarcere în tine și în gândul care ne amenință și ne face mai buni...

Bulevardul — strada mare ori strada cu boieri, cum îl numesc localnicii, împarte orașul în două, dela centru — în prelungire cu strada gării — până la parcul comunal.

Dela parc la gară, un cărucior s'ar duce singur, mereu la vale și — cum ar trece de centru: mereu în hopuri...

Bulevardul are lumină electrică, vile cu brazi și boieri, trotuare cu asfalt, flori și numere la fiecare

poartă cu firmă așa: sună, câine rău! Pe bulevard nu trec cerșetori, negustori de haine vechi și căruțe cu poveri, sub aspră amendă. Tot așa de aspră amendă pentru cine cântă, în orice anotimp ori rupe flori, printre șipci, din grădini.

Orașul, cuprinzătoare mahala a calicilor, urcă anevoios, pe străzi înguste și strâmbe, spre bulevard. Casele mici, așa cum stau înfipte răsleț pe cele două versante, ascund sub acoperișurile mari și albe gând care nu se spune. Și gândul acesta din calicime, urcă an cu an mai sus, mai aproape, mai îndărâtnic.

Sinuciderea Madonei impresionase profund mahalaua calicilor. Fiecare veste era adusă dela centru de curieri anume: haimanalele. O purtau din poartă în poartă, în fugă și din răstălmăcire în altă răstălmăcire. Se dau amănunte de roman palpitant. Madona aflase că procurorul trăia cu fata în casă. O cumătră bună de gură și hoinară auzise că Ștefaniu trăia cu grecoaica lui Iani. Fata popii din vale știa purul adevăr. Procurorul trăise cinci luni cu o cârciumăreasă. Madona aflase și îl rugase: ori o lași, ori te las! Nici una nici alta: procurorul o adusese pe țitoare la el în casă, se culcă în salon cu amanta iar Madona cu slugile.

— Cum să nu se omoare, soro? Păi să-mi facă mie Ionel al meu așa, sări-i-ar ochișorii! dacă n'ași tăia carne din el și i-ași da sare...

A doua zi, din tot ce se spusese în ajun, nu mai era nimic adevărat.

Veneau haimanalele, cu vești proaspete și de mai multă crezare.

Procurorul era mare cartofor. Jucase la club pe bani, pe trăsura cu cai, pe moșie, pe casă, pe locul de veci dela cimitir și pe serviciul lui de procuror. Pierduse tot. Câștigase primarul și Iani cafegiul. Ștefaniu rămăsese ifiliu.

— Ce să mă fac? Ce să mă fac?

Primarul sta de glumă.

— Mai jucăm, procurorule? Hai să mai jucăm, mă, de unde știi cum se întoarce norocul?

— Joc, primarule, da' nu mai am pe ce! Banii s'au dus, trăsura cu cai o pierdui, moșia și casa le pierdui, locul de veci și serviciul tot așa.

Primarul face cu ochiul spre Iani și zice:

— Ștefaniule, noi punem pe-o carte tot: banii dela tine, trăsura, moșia, casa, locul dela cimitir și postul tău de procuror. Tu ce pui?

Ștefaniu își spune în gând: acum câștig, sigur că câștig! Dacă ar mai avea zece moșii și un oraș cu case, le-ar jucă pe-o carte! Nu mai are...

Își aprinde o țigare, se plimbă, iar aprinde o țigare.

Liniște, nu mai mișcă nimeni, încordare.

Cineva, oftat:

— Joci o carte mare, procurorule!

Ștefaniu are figură de mort.

— Joc, primarule! Joc pe viața mea! Dacă pierd, mă împușc aici... la moment!

Iani, grec fricos, începe să tremure.

— Eu nu primim!

Primarul râde gras.

— Ce să fac eu cu viața și cu moartea ta, mă, prostule? Dacă mori tu, cu cine mai joc eu cărți?

Procurorul iar aprinde o țigare și se plimbă.

Altcineva aruncă o vorbă, așa, în glumă.

— Joacă, mă, pe nevastă!

Ștefaniu nu s'ar da în lături...

Primarul scoate un teanc de câte o mie din buzunar și le svârle pe masă.

— Ce se vede câștig, plus 100.000, dacă joci pe nevastă!

Procurorul e nebun. Râde, plânge, se împiedică de scaun, îi zice lui Iani primar iar primarului Iani, îi tremură mâinile.

— Joc!

Primarul amestecă, liniștit, cărțile și le pune pe masă. Ștefaniu le taie, cu un as de pică dar nu cere, ca un prost, asul! Cere șapte ochi.

Iar nu mai mișcă nimeni. Toate inimele tac, toate gândurile se opresc.

Primarul întoarce cărțile: damă!

Și după damă: as!

Cafeneaua tălăzue.

— De ce n'ai cerut as, Ștefaniule? Câștigai tot...

Iani nu mai are loc pe scaun, de nervi.

Primarul surâde, își udă degetul mare pe buză și ușor, stăpân pe el, ca și cum n'ar fi fost avere de milioane în joc, lunecă asul la un colț: șapte

de cupă! Il arată procurorului, apoi lui Iani și la rând, celor de față:

— Este, domnilor?

Era...

Ștefaniu pierduse și nevasta!

Primarul a poruncit să-i vină trăsura cu doi cai și s'a dus la Madona. Când i-a spus: cucoană, te câștigai la cărți și de acum încolo fac ce-mi place cu tine — ea a răspuns: bine, un moment, să mă îmbrac, domnule! A zis, a trecut în salon și s'a împușcat drept în inimă...

Ce dimon de haimana ori de cumătră fără carte scornise o poveste ca asta, n'a avut nimeni timp să afle. Adevărul e că svonul a prins, s'a împrăștiat prin mahala și s'a înfipt în inimi, ca spinul.

Din vale, cu pumnul strâns, fata popii a amenințat spre cer și spre strada cu boieri: stricați până'n măduvă, sări-le-ar...

Altă versiune n'a mai prins în mahalaua calicilor.

Legenda cu asul și șapte ochi de cupă răscolise inimile. Madona plutea, în închipuire și în visul fetelor mari. Nevestele vorbeau de ea cu evlavie și se luau de păr cu oricine încercă să-l apere pe procuror.

La prânz s'a aflat că venise boierul cel mare. Cum a intrat în casă, s'a dus glonț la procuror, l-a prins de umeri, l-a scuipat între ochi și i-a dat zece palme, în fața slugilor înmărmurite.

O haimana adusese o veste mai senzațională: cu boierul mare, sosise în oraș și conașul Octav,

întâiul logodnic al Madonei, care are ordin dela stăpânire să-l omoare pe Ștefaniu. Cum s'a dat jos din tren, Octav ăsta a strigat: unde-i scârba de procuror, că am ordin dela stăpânire să-l omor! Se zice că umblă prin oraș, cu două revolvere în mână, după Ștefaniu, să-l împuște. Noroc că procurorul a prins de veste și s'a ascuns în pivniță, la prefectură...

Mahalaua, toată, a fost o întrebare:

— Cum? Și nu i-a spus nimeni că Ștefaniu e ascuns la prefectură? Dă fuga careva, soro și caută-l pe conașul Octav...

Bunica mahalalei, care îl știe pe boierul cel mare de când era tinerel cu mustața ca o dungă de cărbune sub nas, a făcut pace cu un sfat ca din carte.

— La ce să ne amestecăm noi, calicii, în daraveli boierești? Că ei se înjură, se fură, se omoară, da' tot boieri rămân și se fac, la o adică, una, trup și gând, împotriva calicilor! Tot noi am plătit și tot noi plătim oalele sparte. Că s'au mai omorît cucoane și s'au mai certat cei de sus, da' cum s'au certat așa s'au împăcat, pacoste pe noi! D'aia zic, soro: la ce să ne amestecăm noi, calicii, în daravelile lor? L'o prinde ăla pe pricuror, îl împușcă! Nu l'o prinde, scapă. Scapă de glonț, acum — da' nu scapă de judecata cerului, mâine...

Oricum, începe să fie și Octav figură de legendă și erou de poveste.

Firfircă, ucenicul lui Costică bărbierul, venise la prânz acasă, în mahalaua calicilor și povestise

că îl auzise pe patron vorbind cu conaşul Mănăilă dela prefectură despre domnul care a venit cu ordin dela stăpânire să-l împuşte pe procuror.

Stăpânul lui Firfircă întrebuse:

— Mă rog matale, coane — zice nenea Costică — iartă-mă de întrebare, da' te ştiu amic bun cu el: cine să fie Octav ăsta?

Bănuim că Mănăilă a fost, o clipă, în mare încurcătură. Câteva luni se lăudase că are un amic intim. Acum, când acest amic începe să fie erou principal într'o dramă așa de impresionantă, n'ar fi posibil și n'ar crede nimeni că Mănăilă, tocmai dânsul, nu știe cine-i Octav și ce dragoste a fost între el și Madona.

N'a stat mult pe gânduri.

O poveste trebuia spusă...

Firfircă o ascultase atent, așa cum rămăsese, umil, lângă uşe, cu galoşul dela gară în mână. Pasionat cetitor de romane în fascicolă, ucenicul lămurise tot ce i se păruse obscur în romanul de dragoste pe care-l închipuise Mănăilă la moment. Fantezia lui de Firfircă slăbănog și romantic brodate amănunte palpitate.

Jună cu inima în boboc aprins și album cu suveniruri ce proslăvesc pajul amor și plâng o tânără fată pe patul de moarte, domnişoara Firfircă n'a mai putut să mănânce, de înduioşare. Lăsând lingura pe masă și cu lacrimi de sinceră compătimire în gene, pentru cei doi eroi, juna Firfircă plecase în vecini, să spună un roman de dragoste cum nu

se mai află în cărți. Erau, însă, în acest roman, așa cum îl povestise ucenicul, întâmplări de neînțeles pentru inima în boboc aprins. Fata le răstălmăcise, în gând, le povestise în sobor de cumetre și de fete mari: mai limpede, mai frumos, mai aproape de inima lor de calici generoși.

Procurorul era un fel de duh rău, un smeu cu gând de tâlhar, Madona o fată de împărat, venit în chip de colonel iar Octav un făt-frumos cu bucle blonde și sabie de foc în mâna puternică.

Mahalaua trăise câteva ore în atmosferă de basm...

Cântecul plâns al clopotelor, așa cum sboară în văzduh, ca să re cadă pe pământ, risipă, în fulgi mari de zăpadă, aduce aminte de moarte și adună evlavie în priviri.

Bătrânele scot din ladă iconițe de lemn și bu-suioc.

Haimanalele aduc, de sus, o veste care umple inimile de neliniște:

— Dricul! A venit dricul.

Bat, în fugă, din poartă în poartă, crainici:

— Țațo! A venit dricul la moartă, bre...

Forfotă o clipă, chemări pe nume, peste gard, din vecină în vecină — și rămân stăpâni: greerii prin case, porcii, câinii și cocoșii prin ogrăzi.

Mahalaua urcă, pe toate străzile, ca o apă pe mai multe alvii, spre bulevard.

Bătrânii sunt taciturni, tinerii guralivi, haimanalele se bat cu bulgări de zăpadă, se tăvălesc în

luptă și glumă prin nămeți, copiii strâng în mâna înghețată flori și lumânările și se țin, umbre mici, de fusta bunicelor.

A fost o poruncă ascultată lăuntric și la fel, o înfrățire în același sentiment de milă pentru fata moartă în turn cu porți de aramă și lacăte jurate în iarba fiarelor. Mahalaua calicilor are încredere în fapta care va veni, ca o răsplată de sus. Urcă în pas mic dar îndărătnic, să vadă, să plângă, să se bucure. În imaginația de copil bătrân a săracului, Octav e un trimis. Pentru fapta lui, la un singur semn al lui, mahalaua calicilor n'ar șovăi să prade strada cu boieri. În fiecare inimă de nevestă tânără plânge o madonă care visase o dragoste altfel, cu un strop de soare și o mângâiere...

Fata popii din vale poartă doliu și bocește, cu popasuri mari la fiecare colț de stradă, cu lacrimi tot așa de mari la fiecare pas:

— Mamă, m a m ă, ma-măăă! Că mă vedeai, mamă, frumoasă și mă visai, mamă, cucoană la casă mare! Ce-a fost mai bun al meu a fost, mamă! Ce-a fost mai frumos pe mine-ai pus, ma-mă! Ce-a fost rugăciune pentru mine a fost, m a m ă... Scoală, mamă, din mormânt, mamă, să mă vezi! Să mă vezi, mamă, că nimeni nu mă vede! Să mă mângâi, mamă, că nimeni nu mă mângâie! Să mă plângi cu ochii tăi de moartă, mamă, că nimeni nu mă plânge...

Și mahalaua urcă, în ninsoare, cu bocetele nevestelor tinere, cu lacrimile cumetrelor, cu gândul

ascuns al bărbaților, cu sufletele albe ale copiilor.

Pâlcurile se ajung din urmă, se măresc, se împing.

Din frunte, un glas svârle peste capete, spre cei din urmă, ca un bulgăr de zăpadă în fiecare figură: poliția, cordon, nu ne lasă pe bulevard!

Fata popii răspunde cu ocări și amenință, cu pumnii mari în sus.

— Și dacă e cordon, ce? Spânzura-i-ași cu el de toarta cerului! Hai mai departe, soro! Noi mergem s'o plângem pe moartă și să ne plângem necazurile.

Nu face nimeni un pas.

Calicii n'au înțeles încă bine de ce nu pot merge mai sus. Cei din frunte s'au oprit în spatele cordonului și privesc, printre gardiști, nerăbdători să vadă ce se petrece. Mijlocul convoiului așteaptă o hotărâre, oricare, dela primele rânduri. Codașii se adună, se risipesc și iar se adună.

— Ce-a fost? De ce nu..?

— Nu știu! Stai să vedem...

Singură fata popii își face loc cu coatele, împinge în lături, urcă — taie cărare largă prin mulțime.

Bulevardul e pustiu.

Fiecare stradă lăaturalnică e închisă de un cordon de gardiști. In spatele lor, vermina calicilor, colcăind.

Dricul se vede departe și șters, în ninsoare cu fulgi mari, la casa cu doliu în poartă. Cioclii stau de vorbă și de glume, în adăpost. Șase cai mari și

suri, sub șase valtrapuri albe cu ciucuri de mătase, vor duce povară ușoară, în pas mic și neauzit, spre cimitir. Șase pompoane de fulgi albi se vor aplecă, ușor, ca o închinare. Dricul e uriaș și boieresc și va urmări carul cu coroane: multe, frumoase și fără folos...

La intrare, pe scările de piatră, s'au descoperit oameni în negru și privesc, ridicați în vârfuri, peste capetele celor din față, în casă.

Primarul, lângă nevastă, se uită în pământ. Simte, în frunte, ochii de uliu ai prefectului, care face cerc, cu ofițerii superiori din garnizoană, în jurul episcopului, bătrân cu barbă lungă de bunic, mai slab sub odăjdii scumpe și înconjurat de un sobor de preoți tineri. Nevasta cafegiului e mai albă, mai ispititoare, în doliu. Se uită drept la prefect și surâde ironic. Maiorul din roșiori duce stăruitor mâna la cap, mișcă piciorul, se face că se apără cu chipiul de o gânșanie. Grecoaica pare că nu-l vede. Il lasă dinadins să se frământă, să fiarbă în el. Fetele primarului, amândouă înalte și nepudrate, se uită la grecoaică, în răstimpuri, cu coada ochiului.

Sora mare spune, în șoaptă:

— Dă-o dracului, soro, că n'are nimic atrăgător!

Sora mică se ridică, în vârfuri, s'o vadă mai bine. Strâmbă nasul și răspunde tot în șoaptă.

— Mă mir, tocmai papă, care e un om de gust...

Amândouă la un gând, privesc la maman, care — tocmai acum, duce batista mică la ochi. Sora mare e convinsă că:

— Maman, dragă, e mult mai bine! Nu vezi ce gambă ispititoare, ce șolduri, ce sâni, ce umeri albi? Și eu mă mir, tocmai papă, care...

Figuranți cu tristețe de circumstanță, aliniați pe lângă ziduri, în două grupuri cari nu se privesc: funcționarii dela primărie, funcționarii dela prefec-tură. Ambele tabere au fost aduse la ceremonie din ordin de sus.

Directorul prefecturii, un domn respectabil cu barbișon, cu burtă și ochelari cu șnur, își numără subalternii în gând și clatină capul, cu ciudă stă-pânită. Subdirectorul, un bătrânel cu figură pre-lungă, întreabă, din ochi, pe șef: ce s'a întâmplat? Directorul își mușcă buza, să nu strige.

— Tu nu vezi? Toate să le văd eu! Dacă s'ar bizui omu' pe tine...

— Domnule director...

— Să mă lași în pace!

Directorul e nervos. Se întoarce cu spatele la bătrânel. Se plimbă, printre funcționari, cari-i fac loc cu spaimă și respect. Subdirectorul, adus de spate și cu picioarele slabe dela genunchi, e un semn viu de întrebare. Directorul îi șueră în urechi și-l scuipe, ca o boare albă, printre dinții rari.

— Mănăilă! Unde-i incorectul de Mănăilă? Să-i faci raport să-l dau afară...

Se supăraseră fără rost.

— Are învoire dela don' prefect. A zis că vine la înmormântare, da' mai târziu, că... nu știu ce interese, în oraș, cu amicul lui Octav...

Directorul s'a liniștit.

— Așa? Atunci, da... sigur... bun element, Mă-năilă ăsta, nu?

Subdirectorul rămâne la vechea lui părere:

— Bun, cum să nu? că e deștept al naibii și are condei bun, da'... păcat că-i curvar!

Directorul se înfige bine în călcâie, cu o mână în șoldul otova și ochii mici și ștregari la gre-coaică.

— Las' să fie, mă, dacă-i dă mâna, că și eu am fost și... hm! parcă acum..?

Funcționarii râd pe înfundate, să-i facă plăcere domnului director.

Nevasta primarului întoarce capul, repede și impune, nestăpânită: sst! E o revoltă pe care ține s'o împărtășească soțului.

— Vai, Mișule, ce nesimțitori — haimanalele dela prefectură...

Corpul profesoral face figură gravă și absentă.

Lângă catafalcul Madonei, abiă se ține în picioare, ca un manechin desarticulat, procurorul Ștefaniu. E o umbră fără formă precisă și fără culoare. Au rămas vii numai ochii duși afund sub sprâncenele negre, împreunate stufos la rădăcina nasului co-roiat. Pare că nu înțelege ce se petrece cu el. În răstimpuri egale are tresăriri mici de spaimă. Mișcă buzele, fără cuvânt, fără gând. Dacă l-ar atinge cineva, s'ar prăbuși, frânt dela mijloc, ca o păpușe de cârpă.

Colonelul e un uriaș turnat în bronz.

Uriașul se uită drept peste oameni și fără clipire, la catafalc.

Sicriul a dispărut sub flori.

În cele patru colțuri ale catafalcului ard patru sfeșnice mari de argint. Lustrul aprins e ascuns în crep. Dintr'o ~~amora~~ mare, în dantelă de argint turcesc, se ridică ușor spre tavan fum alb cu mirodenii, ca un suflet smuls din pumnul lui de țărăină și împăcat cu îngerii.

Pentru Madona, acum și pururi
 pentru roaba lui Dumnezeu: Lucia
 pentru dragostea ei spusă în scrisori și închisă
 în inimă, cu un glonț
 pentru trupul ei tânăr și nefecundat
 pentru figura ovală de sfântă bizantină: palmuită
 pentru sufletul care urcă la cer
 episcopul octogenar a deschis carte legată în aur
 iar preoții tineri cântă: veșnica pomenire...

Acum se plânge nestăpânit, pentru moartă și pentru morții de mâine. Se adună lacrimi în baste și se spune: bine că s'a isprăvit, hai mai repede afară, că ne sufocăm! Maiorul din roșiori își face loc, cu un umăr înainte, printre funcționarii dela prefectură, să ajungă lângă grecoaică. Impinse din urmă și înlături, fetele primarului se surprind neplăcut în fața prefectului, care le surâde galeș. Amândouă spun, cu gura mică de dispreț: pardon — și se retrag, prinse de mână, spre ieșire. Ștefaniu e înconjurat de amici. Primul procuror, mai bătrân, are sfaturi și mângâieri pentru colegul crunt în-

cercat. Un glas subțire de cucoană, strigă: vai de mine, ce-i asta, dragă? Toate privirile se întorc spre ea și — de aci, cu spaimă, la catafalc. E un moment de nedumerire și panică.

— Ce-a fost?

— S'a aprins ceva?

— I-a venit cuiva rău de căldură?

Se face cerc, în jurul catafalcului. Și liniște...

Cineva, în timpul slujbei, aruncase jos toate jerbele, toate coroanele cu panglici și regrete eterne. Descoperit, sicriul de metal are străluciri de apă murdară, în lumina făcliilor. Madona se vede, albă în rochie albă. La picioarele ei a rămas o singură jerbă de trandafiri, cu panglicele de mătase desfășurate, de o parte și alta, pe treptele catafalcului. Jerba pare o pasăre rară, moartă la picioarele Madonei, cu aripele deschise. În liniște, maiorul din roșiori îngână gândul scris pe panglici: prima dragoste, prima durere...

Flutură o întrebare pe buzele tuturor.

Directorul dela prefectură e sigur că numai Mănăilă e în stare de o lovitură ca asta! Un servitor confirmă svonul: era la ușe, când a intrat conașul Mănăilă cu jerba.

Primarul se contrazice cu consoarta.

— Ce legătură, dragă, între un imbecil ca Mănăilă și Madona? N'o să mă faci să cred că ar fi fost ceva între moartă și...

— Asta nu, sigur! Dar a adus-o el!

— Dela cine? Aici e problema: cine a trimes jerba?

Răspunde doamna Siminoc, cu o șoaptă.

Șoapta trece la primar, dela funcționari la ofițeri, se face ecou și ajunge la colonel. Bătrânul tresare, cu un licăr cald în priviri, caută, umblă prin casă, repede, atent la fiecare figură. Cheamă, încet, ca o rugă:

— Octav!

Nu răspunde nimeni.

Umbra lui Octav plutește, adevăr nou, în încăperea...

Ștefaniu plânge, obișnuit: Lucia, iartă-mă! Nu-l vede nimeni, nu mai are nimeni timp să-l audă.

Intristata adunare a înțeles că mai presus de procuror și dincolo de plânsul lui de râmă care sărută cu desnădejde treptele, naște o suferință nouă, învăluitoare, mai covârșitoare că va rămâne nespusă, așa cum a rămas nespusă taina pe care Madona o va duce dincolo de prag.

Fiecare își simte gândul în același elan de pasăre cu aripele deschise.

Grecoaica a rămas cu ochii mari în gol, absentă. Vede joc cu lumini și culori, în decor elinesc...

*UN AMBASADOR AL DRAGOSTEI,
AL SUFERINȚII ȘI AL MORȚII*

Când i-a spus Mănăilă: coane Vintilă, azi sunt ambasador al dragostei, al suferinții și al morții, cu o convingere caracteristică ilustrului descendent al familiei cu cavou, prefectul a surâs satisfăcut:

— Bravo, Mănăilă! Imi pare bine că acest rol important revine unui funcționar dela prefectură. Avem datoria să luptăm din răspuțeri pentru prestigiul instituției, ca să-l convingem pe scârba de primar că nu se compară cu noi, care în loc să fim imorali și să avem amante în oraș, rămânem lângă neveste și ne facem datoria în consecință.

Mănăilă nu se gândise la prestigiul prefecturii. Era amic al lui Octav și în numele lui: ambasador al dragostei, al suferinții și al morții. Iși alesese singur rolul acesta important. Știa că are să impresioneze.

Acasă, ras proaspăt și pomădat, se privise în oglindă, de aproape, de departe, cu o figură gravă.

Abia deslipise buzele, în dialog scurt cu cel din oglindă.

— Domnul?

Se recomandase, ceremonios:

— Mănăilă, ambasador al dragostei, al suferinții și al morții!

— Imi pare bine, domnul meu! Te prinde rolul de minune.

Cu figura din oglindă se oprise la doi pași de prefect și impresionase.

— Așa că, dragă Mănăilă, ai mână liberă dela mine. Fă cum crezi, fii ambasador și fii orice, numai prestigiul prefecturii să iasă învingător. Te fac atent că vine și primarul cu mamelucii lui.

Mănăilă îl asigurase, cu mâna pe inimă, că o să fie bine...

— Până una alta, am nevoie de șase ușieri dela noi. Șase oameni care să le fiu general și să mă asculte, cum ai spus matale, coane: în consecință!

Prefectul aprobase, bucuros că scapă ușor.

Mănăilă înțelesese că era un moment favorabil unei lovituri: ceva avans, dacă nu un ajutor suplimentar pentru servicii aduse prefecturii.

Nu ceruse...

Are și Mănăilă prestigiu, simte și el nevoia, uneori, să fie un om, al lui și al sentimentului generos.

Motiv serios să răspundă:

— Altceva... nu mai dorim nimic, coane Vintilă! deși simțea cum clocote în el alt răspuns, singurul sincer și meritat.

— N'am nevoie de bani! Puțin îmi pasă mie de prefectură, de tine și de prestigiul prefecturii! Azi sunt eu, Mănăilă și nimic altceva, care am o datorie sfântă față de Madona și de amicul meu dela centru Octav. Nu pentru tine și pentru prefectura ta sunt eu, Mănăilă, ambasador al dragostei, al suferinții și al morții. N'am timp să te lămuresc ce vasăzică asta. Nici n'ai înțelege. Rămâi și tu, ca Ștefaniu, ca Dincă pensionarul și primarul: un biet fiu din popor. Nu se naște oricine cu sânge subțire: ca mine, ca Octav și Madona.

Nu-i spusese, dar — când i-a întins prefectul mâna, la despărțire, Mănăilă i-a dat numai două degete și de departe, semn că-l disprețuia profund...

La ora spusă, șase oameni așteptau în fața florăriei, așa cum poruncise Mănăilă: cu bocancii lună, cu mănuși de lână, cu guler tare și cu palton negru. Oameni săraci, ușierii răsturnaseră mahalaua calicilor. Dela un vecin împrumutaseră un guler, dela altul o mănușe.

— De unde să avem noi, coane, guler tare și..?

Mănăilă dăduse ordin fără replică:

— Nu știu! Caută, cere, fă-te guler dacă n'ai! Să nu te prind fără uniformă de ceremonie, după masă, că te las pe drumuri.

Nu era glumă.

Oamenii ceruseră, căutaseră, se « făcuseră » palton și guler tare...

— Ce-o fi, vere?

— Știu eu?

— De ce ne-o fi adus, așa: ca pe niște ciocli?

— Parcă văd că ne pune să ducem colivile!

— N'ar fi rău, că ne mai iese un gologan...

— Vorbă! Pomană la înmormântare dăm noi, calicii...

— Aia e!

— Că boieru' zice: tu ai dus coliva? Eu, conașule! Bine, o să te am în vedere! Pe urmă trece pe lângă tine și se face că nu te vede.

— Să crezi!

— Ei nu, mă, că acu'... boieru' ăl mare zice că-i milos și...

Budrugan, cel mai bătrân din cei șase, își prinsese tâmplele în palme și i-a răspuns, căinat:

— Lasă-mă, Năstase, lasă-măăă! Că-i cuuunosc și-i răscunooosc.

Mănăilă, când i-a văzut înșirați pe un rând, cu călcâile lipite, ca la cazarmă, îmbrăcați așa cum le poruncise, a dus un deget suveran la borul melonului:

— Bună ziua, băeți.

Șase glasuri au răspuns într'unul singur și puternic:

— Să trăiți!

Mănăilă a dat instrucțiuni de rigoare, cu patos.

— Mergem pe stradă frumos, așa, ca mine, cu fruntea sus. Nu uităm că suntem ambasadori ai dragostei, ai suferinții și ai morții și gaia-l mănâncă pe cine uită că noi apărăm prestigiul prefecturii, ca să-l convingem pe scârba de primar că nu se

compară cu noi, care în loc să fim imorali și să avem amante în oraș, stăm lângă neveste și ne facem datoria în consecință! Este?

Niciunul nu înțelesese.

Dar strigaseră, cu devotament și pricepere:

— Să trăiți!

Mănăilă își promisesese, în adevăr, o zi de profundă desinteresare de prefectură și de fiul din popor care o conduce. Pe drum, însă, venind spre florărie, se gândise că n'ar strică să le spună ușierilor că era în joc prestigiul prefecturii. Iși acordă, în fața lor, o importanță care avea să asigure « grupului Mănăilă » o disciplină exemplară. Dacă n'ar fi înțeles prefectul ce-i aia: ambasador al dragostei, al suferinții și al morții, cum erau să priceapă cele șase căpățâni din calicime? Ticluise, astfel, un discurs care să-l împace și pe el, dar să-i lămurească și pe ușieri ce rol covârșitor le revine...

Continuase, privind cu coada ochiului la madam Siminoc, patroana dela dama cu camelii, care urmărise scena, emoționată, din pragul florăriei.

— Carevasăzică, mergem cum merg eu acum, cu capul sus! Fiecare ai o jerbă cu flori și două panglici. Nu umbli cu mâna pe panglici, să nu le murdărești. Le pui așa, să le vadă oricine, pe drum. Ții jerba în brațe, ca pe copil mic, când îl doare burta și-l porți în brațe prin casă, că nu te lasă să dormi.

Făcuse o paranteză, în accent de melodramă, ca să-i pătrundă până'n suflet:

— Care n'ai avut, mă, copil? Este? Te cred...
 Și continuase, cu privire ageră de general, în
 ajunul unui atac decisiv:

— Mergi pe drum la patru pași unul în spatele
 altuia și nu râzi, nu vorbești, nu te scobești în nas,
 ca la tine'n mahalaua calicilor, că e înmormântare
 cu ceremonie și purtăm pe umeri prestigiul și
 destinul prefecturii, care să ne fie scump, că el ne
 dă salariu și lemne de iarnă gratis. Că ți se zice
 ușier, Budrugan, da' tu ești funcționar ca mine și
 ca oricare și suntem, carevasăzică, mă: colegi!

Budrugan se scărpinase sceptic în cap.

— Zică-mi cum dracu' mi-o zice, conaș Mănăilă,
 numai să mai svârle un gologan — doi mai mult
 la leafă! Că matale mă cunoști: fugi colo, fugi din-
 coace, trap Budrugan la primărie, zor Budrugan
 și coase dosarele! Ce zic? Se face, coane, se face!
 Și fac și alerg și — acasă cinci plozi, coane! Păi dacă
 e o lege la fel, cum rămâne că..?

Imprudent, ca orice orator de mare temperament,
 Mănăilă se lansase pe o pantă cu primejdii. El
 afirmase că se simte coleg cu un calic ca Budrugan
 dintr'un sentiment democrat ușor de înțeles. Ușierul,
 însă, luase vorba în serios și amenință cu un discurs
 interminabil.

Mănăilă s'a convins, odată mai mult, că nu e
 bine să le dai nas calicilor...

La vreme, a făcut un gest energic și salvator.

— Nu mai spune, că știu! Ai încredere, Budru-
 gan! Ai încredere în mine și în evenimente! Tu

știi că eu știu ceva social, de sus și de sorginte radicală! D'aia zic: ai încredere, Budrugan! Ai încredere în mine și în evenimente...

Urmărise efectul pe fiecare figură.

— Este?

Ridicase un deget profetic iar șoapta clocotise în el ca o amenințare.

— O să fie bine!

Recăștigase inimele celor șase din calicime.

Oamenii așteptau, cu jerbele în brațe, semnalul de plecare.

— Ascultă la mine. Dacă ntreabă careva: ce-i cu voi? Răspunzi așa: prefectură! Cine a trimis florile? Conașul Octav dela centru! Cine-i domnu' care vă conduce? Conașu' Mănăilă, amic intim cu conașu' Octav!

Porniseră, în pas egal și rar, prin mijlocul drumului: șase jerbe uriașe de trandafiri, douăsprezece panglici albe de mătase și un ambasador al dragostei, al suferinții și al morții — grav, cu o mână în șold și alta legănată pe lângă el, în tact.

Mănăilă recoltase un succes imens.

Nu mai rămăsese nimeni prin cârciumi și cafenele. Poporul, dornic de spectacol, inundase trotuarele. La etaje se fluturau batiste. Copii se înșiruiseră, în monom, după ușierii dela prefectură și cântau ca gorniștii, după mort, cu pumnul strâns la gură: ta-ti-tà, ta-ti-tà, ti-ta-ti-ta-tà...

Gardiștii salutau.

Santinela dela foișor luase arma pentru onor!

Entuziasmul crescuse rapid.

Dela galoși la melon, Mănăilă era numai surâs și salută protector, înclinând capul, ușor, într'o parte și alta.

Ușierii au mers dinadins pe lângă trotuar: să admire poporul jerbele, de aproape și să citească omagiile și regretele, eterne și în litere de tipar, de pe panglici. Impresionase îndeosebi jerba pe care orășenii o închinau: Madonei, victimă distinsă. Mănăilă, așa dar, era ambasador al dragostei, al suferinții și al morții dar și al orașului generos și distins, care — în ciuda partizanilor lui Ștefaniu, luà parte cu trandafiri și panglici de mătase la jalnica ceremonie.

Mănăilă calculase lovitura în amănunt și o realizase sigur, cu desinvoltură de mare maestru.

Poporul care-l aclamase pornise în urma lui, ca o turmă...

SPOVEDANIE — PE STRĂZI

LĂTURALNICE

— Așa dar: mai avem o oră până la înmormântare...

Mai bine: mergem pe străzi lăturalnice. Risipa asta de fulgi mari și cumiști aruncă o paloare de vis pe ulița strâmbă și pe casele sărace.

Mă simt mai ușor, văd limpede și mai cuprinzător.

Sunt, eu pentru mine: piatră rară, pe care o privesc atent.

O minune pentru care îi voi fi recunoscător lui Mănăilă!

Ai rămas copil, Sandule...

Te simt, lângă mine, clocotind de revoltă și desgust, pentru fapta lui de adineauri. Așa cum stam, amândoi: răufăcători parcă, ascunși după draperiile cafeului « Andrianopol », am încercat și eu un sentiment de oroare, privind cum trece acel grup Mănăilă, care purtă — în pasul de cioclu și de paiată al copistului dela prefectură, jerbele cu trandafiri.

Strigă cineva în mine, poate gândul tău: e un sacrilegiu, o batjocură adusă durerii tale, Octav și

morții! O batjocură pe care nu o meritam: nici eu, nici Madona...

Bine, recunosc: Mănăilă e un tip sinistru, pe care... fii sigur, băiețaș: nu numai că n'o să-l ucidem cu pietre, dar n'o să avem curaj să-l supărăm cu o fărâmă de dojană, cel puțin! Un tip sinistru pe care-l suportăm, cu care am stat și o să mai stăm de vorbă, pe care îl știm mincinos dar îl credem — un Mănăilă cu melon și galoși, de care ni s'ar face dor, pe care l-am căutată cu neastâmpăr ori ar trebui să-l inventăm, chip cioplit, de n'ar exista! Pentru că, dintre noi trei, singur Mănăilă e un om...

Așa e viața, dragule, ca Mănăilă: amestec de grotesc și tragic, de minciună care pune panglici de foiță și cioburi de sticlă pe un sâmbure de adevăr, de nimic care și acordă importanță, de neserios care se ia sincer în serios și de puturoasă emanare de gaze care se crede parfum de garoafă albă— așa cum crede Mănăilă, cu convingere, că universul e în funcție de el și se resfrânge, integral, în faptele și gândurile lui...

Fii sigur că niciunul din noi n'ar fi în stare să-l convingă pe plodul de colo, care se dă pe ghiață desculț, că e primăvară acum.

Mănăilă, însă, ar găsi în el destulă forță să adune tot orașul în vale, să-l convingă ușor că dincolo de deal a căzut o felie de astru, să-l electrizeze și să-l svârle într'acolo, ca o revărsare de ape.

Un om ca Mănăilă ar face o revoluție în câteva clipe...

Oricum și oriunde l-ai duce, în orice ipostază l-ai pune, el ar rămâne un om între oameni și asemeni lor — așa cum n'am fost și n'o să putem să fim oameni, noi, mocanule dragă.

Să vezi, în ce voi spune acum, un omagiu.

Primind telegrama dela mine, erai plin de un gând: veneam să te văd, să mă vezi și să ne prindem de mână, ca pe front, într'o spovedanie nouă! În acest gând luminos, care te robise, eram noi și nimeni alt pe lume! Mă așteptai, nerăbdător, să vii numai pentru tine, așa cum toate gândurile tale, de odinioară și de ieri, au fost numai pentru mine scrise. În egoismul tău de amic sincer și de mare singuratic, care mă omagiă, ai tras barieră între mine și lume: veneam pentru tine! Nici nu încercai să bănuiești că pot veni și pentru altcineva! A fost și rămâne, în gândul tău de acum, o amărăciune: te-ai convins că n'am venit anume pentru tine, că între noi era și va rămâne o umbră: Madona!

Sunt un pitic, alături de sufletul tău mare...

Iartă-mă!

Mănăilă, pentru care eram o simplă pană de cocoș în panglica melonului lui de persoană importantă și distinsă, era fatal să întrebe, cu perspicacitate de copoi polițienesc: cari sunt motivele unei veniri așa de neașteptate?

Dialogul pe care mi l-ai spus e semnificativ.

Vine Octav!

De ce vine?

Să ne vadă pe noi...

Bun!

Mai are și o dragoste, Octav!

Așa dar: vine să ne vadă pe noi și pe ea...

Cine-o fi ea?

Distinsule, n'o fi Madona cu trandafiri?

Om ca oricare, fără frământare interioară și fără luminișuri, Mănăilă n'ar fi putut spune: Octav vine pentru mine! N'ar fi găsit în el un sentiment care să vibreze și să rețină gândul. Când, prin absurd, ți-o spune Mănăilă că vine cineva pentru el, să înțelegi că acel cineva vine pentru nevasta lui Iani și pentru Iancu dela gară, pentru primar și Costică bărbierul, pentru un stos pe cinci stafide de Stambul și pentru diurnele prefectului, pentru noctambulii din cârciumi și cafenele, pentru damele bine și tot orașul, plus cavoul familiar.

Viața lui asta e și numai în afară.

Tu mă așteptai, pentru tine.

Mănăilă se gândise la un program: unde am să mănânc (oricum, la un restaurant din centru, unde vine lume bună) în ce familie o să mă invite (familii distinse și cu trecere mare în oraș) când mă va duce la cinematograful și la ce film (sigur, un film bun, într'o sărbătoare, când e sala plină cu protipendada orașului) când și cum o să mă plimbe prin centru (nu știu cum dar, în orice caz, nu ziua, când sunt străzile pustii) când o să mă conducă în parcul orașului (când o fi patinaj) și la ce oră anume la cimitir, să-i admir cavoul familiar (la orice oră, numai să fie lume)...

Sunt convins că nu m'ar fi recomandat nimănui așa: domnul Octav!

Mai pompos: amicul meu dela centru Octav.

În calculul lui, n'ar fi avut nimeni voie să spună: uite-l pe Octav!

Mai pompos: uite-l pe Mănăilă, cu amicul lui dela centru...

Un egoist, ca și tine, Sandule, dar în alte perspective.

Adică: un om...

Ca orice mare filozof, născut iar nu făcut, Mănăilă e convins că adevărurile mari circulă și sunt de domeniu public, că e o singură logică, una și infailibilă: logica pe care o impune obiceiul pământului...

Nu mă așteptase, ca să afle adevărul.

Eu eram departe, în «matinalul» care întârziă! Restaurantul gării era la doi pași...

Nu era nevoie să mă întrebe ce legături au fost între mine și Madona.

Le știu mai bine Costică bărbierul, dela primar, care călătorise întâmplător în același compartiment cu «oncle Ludovic»...

Mănăilă ar spune: o dovadă în plus că adevărurile mari circulă...

Nu șovăise să se ducă la colonel, la spaima de mareșal, teroarea partizanilor politici, care ar cutremura orașul cu un singur pumn în masă. Te asigur că el, individul cu melon și cavou familiar, nu ar fi avut curaj să facă acest pas. Servitorul

Îl anunțase pe celălalt Mănăilă : amic intim cu Octav dela centru...

Nu mă întrebasese dacă mi-ar face plăcere ori nu să stau de vorbă cu « oncle Ludovic », fie și prin intermediul lui de amic distins și cu maniere.

Logica lui de buruiană și cumiștenia sfântă a pământului l-au convins de mult că, în fața morții, toate inimile se deschid, toate necazurile se topesc, toate urile tac, toate mâinile se întind, în pravoslavnică împăcare! O logică la fel l-a oprit și la florărie, să comande jerbe cu trandafiri și panglici. Secătura asta mare și necesară știe că, la o înmormântare, durerea se strigă prin flori iar regretele, întotdeauna eterne, se scriu pe panglici.

De aproape zece ani ne frământăm și ne căutăm pe noi: în fiecare gând, în fiecare faptă.

Mănăilă singur a înțeles și fără efort, că suntem două suflete schiloade, cari nu știu să spună, unui oraș cu oameni ca el: tot ce vor, tot ce simt, tot ce pierd, tot ce plâng! Fără să-l rugăm și fără să ne întrebe, s'a făcut ambasador al dragostei și al durerii: pentru fiecare din noi. După întâiul gest de oroare, așa cum stam, alături de tine, ascuns în draperiile cafeului lui Iani și priveam marșul triumfal al jerbelor, parcă s'a apropiat cineva de mine și mi-a spus:

— Domnul cu melon și cu pas de cioclu ești tu, Octav, resfrânt pe fundalul vieții. Așa trebuie să apari în fața orașenilor, ca să te respecte în adevăr! In jerbele de trandafiri, pe cari le poartă ușierii

dela prefectură, e durerea ta, spusă frumos, pe înțelesul tuturor...

Acesta e adevărul!

Din nefericire pentru noi: acesta e adevărul...

După înmormântare, să ne descoperim în fața lui Mănăilă și să-i spunem, cu ochii în pământ, ca în adorare mută: binefăcătorule!

Nu simți, așa cum mergem acum pe stradă, în decorul acesta de alb crud, că începem să fim umbre, că pasul nostru de cocostârci prin zăpadă nu mai atinge pământul, că plutim și ne împrăștiem, ca să ne regăsim în copacul de peste drum, în sborul mic al vrabiei și în fulgul de nea care s'a topit în geana unchiașului ce ne-a surâs, fără gând, în cale? Noi trăim în adevăr acolo, la casa cu doliu în poartă, în fiecare gest al scamatorului care ne-a furat inimile, să le facă trandafiri în jerbă și ne-a răpit gândurile, să le facă panglici scrise...

Noi, umbrele, nu mai avem niciun rost la înmormântare.

Un om care trăise la peșteră, ne vorbea într'o noapte de înmormântările dela oraș. A spus, simplu, un mare adevăr: la voi, orășenii, moartea vine cu lumânări și sicriu, cu doliu și colivă, cu popi și ciocli, cu lacrimile celor vii și cu fanfara care răsuțește nervii barbar, cu groapa și bulgării de pământ pe capacul sicriului, cu tot ce e groază și nu e moarte!

N'am curaj, așa cum mă simt acum...

O fanfară, țipând în alămuri un marș funebru, m'ar amestecă — sub pașii cailor dela dric, cu zăpada, ca pe o cârpă! Și nu mai am o lacrimă, s'o plâng pentru oameni...

Limpezisem în mine un gând frumos. Nu știi: minciună ori adevăr. Oricum, un reazim sigur, pe care-l plătisem scump: o noapte de animal în cușcă, în « matinalul » care se luase la trântă cu viscolul — pași repezi, în cerc, în jurul sticlei care trebuia să sboare în geamuri. Acum înțeleg că așa începe dansul nebuniei: pași repezi, în cerc...

M'ai smuls la vreme, din vârtej.

Mănăilă a fost mâna care tulbură apele, să nu mai vezi pietricica albă dela fund.

Il ascultam povestind, acum câteva ore, la cafenea, o întâmplare cu alt Octav și altă Madonă, așa cum nu o visasem. Incercam, ascultându-l, un sentiment curios de depărtare, de înstrăinare în mine și de mine, de tot ce mi se păruse frumos și trainic.

Se prăbușise în inimă o lume și se ridică alta, fără înțeles sau prea plină de înțeles, ca s'o pot cuprinde cu gândul.

Sunt ca o rană sub pansament nou...

Târziu, când se vor limpezi apele iar, am să plâng.

Presimt o noapte cu tristeți pentru altcineva nimeni. Am să plec singur prin orașul de departe, mai singur pe strada cu lume, să mă îfund prin cârciumi, să caut pe cineva și să nu știu pe cine,

să caut în mine și să nu știu ce caut. Fiecare colț de stradă o să fie o amintire cu Madona, fiecare vitrină un surâs, în fiecare surâs o muștrare.

Am să mă întorc în zori acasă, să trag storurile și să plâng în batistă, ca să nu mă audă gazda.

DOI OAMENI ȘI

O SINGURĂ DURERE

În parcul orașului, copacii seculari dorm sub zăpadă tânără.

Singure ciorile trăesc: ciocli guralivi și flămânzi.

Cineva, pe imacularea zăpezii, scrisese ud și de curând, un nume de fată: dragoste care se mărturisise neîndemânatic și sincer...

Se aud, undeva aproape, clopotele...

Octav s'a oprit, cu pălăria în mână, fără gând.

Sandu surâde, privind abia acum atent, în ce loc sunt.

— De când umblăm pe străzi lăturalnice, am ocolit orașul. Încercam să fugim de înmormântare și iată-ne la doi pași de cimitir. O fi Mănăilă de părere că adevărurile mari circulă și rămân de domeniu public! Eu însă, Octav, sunt convins că toate aceste adevăruri mari se rotunjesc într'unul singur: e un destin care ne poartă pașii, fără voie.

Cimitirul a furat, după zid de cetate, o parte din parc, a smuls copacii și a păstrat aleele, semănând între ele, darnic, candelile și crucele, peste somn neștiut.

Parcul s'a întins pe lângă cimitir, cu vlăstare puternice, l-a prins de mijloc și i-a sărit peste zid, primăvara, cu flori de liliac și cântec. Recunoscător, cimitirul își mută hotarul din zece în zece ani, mai în adâncul parcului, să semene lumini noi și cruci la fel. Parcul se apără, din zece în zece ani, cu altă năvală de vlăstare...

Poarta cimitirului închide, cu gratii negre de fier în ziduri, ca o barieră peste care nu trece nici un muritor fără ban de aramă în batistă, bulevardul.

Pe acoperișul clopotniței, domină depărtările, suverană, o cruce de metal care — întâmplător: nu e strâmbă.

Deasupra porții, o mână meșteră a săpat în zid, în scris latinesc, gând cuminte de reculegere în moarte și în veșnicia vieții...

Octav silabisește, Sandu îl îngână în glumă și trist — triști amândoi și cu pălăriile în mână, în poarta cimitirului.

Se aude, ca în vis, o fanfară care cântă dureri. Clopotele răspund, cu chemări de gazdă bună. Pe bulevard se apropie convoiul de înmormântare.

Obsedat, Sandu a închis ochii și îl vede pe Mânăilă, așa cum merge: în pas rar, cu o mână în șold, în fruntea ușierilor dela prefectură. Moartea, care nu avusese până acum un înțeles pentru Sandu, începe să aibă un simbol.

— Fără Mânăilă și melon la înmormântare, n'o să mai cred moarte adevărată...

Octav nu-l aude.

A rămas în picioare, în mijlocul bulevardului, cu
bărbia în piept.

Așa cum se apropie convoiul acum, șase cai mari
și suri, sub șase valtrapuri albe, calcă — în pas rar
și egal: pe inima lui...

Sandu îl vede clătinându-se și îl sprijină.

Stau amândoi și o singură durere: în fața morții...

UN FIU DEMN AL ORAȘULUI

PERVERS ȘI INUMAN

Iancu dela gară s'a întors acasă de vreme și doldora de revoltă.

Convins de căpitanul pensionar că Madona fusese « adevărat victimă », Iancu mâncase pe sponci la prânz, ceruse din « gardirop » pălăria de sărbătoare și plecase la înmormântare, cu flori și lumânărele. In drum, se abătuse pe la State.

— Mergem?

Pensionarul era la masă.

— Dă zor, să apucăm locuri mai în față...

In centru se întâlneră cu Dincă și alți domni cumsecade, prezenți în fiecare noapte la club. Il admiraseră, în grup și gălăgios, pe Mănăilă. Porniseră, cu tot poporul de negustori și pensionari, de femei și copii, în urma lui — ca după un general.

Nedumerire de turmă și mută: bulevardul era închis de un cordon dublu de gardiști. Trecuse Mănăilă cu jerbele și altcineva nimeni. State protestase energic și amenințase: noi, poporul, o să facem plângere la centru, pentru o măsură așa de samavolnică! Dincă se gândise că vorba dulce

mult aduce și se rugase de comisar să lase, dincolo de cordon, cinci reprezentanți ai orașului care compătimizează sincer cu Madona. Iancu aruncase cu florile și lumânările peste cordon, spre bulevard, o dovadă că: mi-e scârbă, amicilor, că sunt din naștere fiu al orașului ăsta pervers și inuman...

Forța publică nu se impresionase.

Era ordin de sus...

— Dela cine? întrebuse poporul în cor.

A răspuns bănuiala lui Iancu dela gară, dominând celelalte glasuri.

— Scârba aia de procuror! Asasinul Madonei...

Se svonise că, pe bulevard în sus, toate străzile dinspre calicime erau de asemeni închise cu cordoane. Calicii se bătuseră cu gardiștii până la sânge. Fusesse adus regimentul de artilerie, cu mitraliere. Nu se știă dacă se trăsesse în popor dar erau, sigur, morți și răniți.

Revoluție...

Iancu dela gară strigase, peste umere și în sus, ca o sentință:

— Mai bine așa, să ne dăm sângele! Să se știe că suntem în stare să facem revoltă în popor, da' nu primim afront dela procuror!

Costică bărbierul, tot dușman rămas pentru Iancu și acum, când destinul orașului atârna de un fir de păr, l-a contrazis. Se urcase pe o ladă și întin-sese palma spre mulțime, împăciuitoare.

— Popor, să ne păstrăm calmul necesar! Să nu ne luăm după nervi și după spirite subversive, că

dacă se face revoltă o să fie devastare și suferim carevasăzică pagube tot noi, poporul comersant din centru. D'aia zic: să ne păstrăm în convingere și calm necesar.

Iancu încălicase leul de piatră dela intrarea primăriei. Era sus și vijelios, cu priviri de flăcări.

— Cine face o revoltă, popor al orașului care, pot spune, m'a născut ca o mamă, m'a crescut ca un tată bun și m'a hrănit în comerț serios?

Strânsese pumnul și amenințase.

— N'o să faci tu, bărbier mincinos! Că, să vedem, domnilor: ce ne pasă nouă de clondirile lui cu apă de ploaie, care-i zice parfon și de lipitorile lui flă-mânde, care le zice, crede el: ventuze! Că razi o căpățână și crăpi, ca un trântor, o săptămână! Asta e una la mână și afrontu' care nu ne lasă la înmormântare — că, ce suntem noi, calici? e alta la mână...

Poporul îl aclamase, entuziast.

— Așa e! Brava! Ura...

Costică bărbierul fusese tras jos de pe lada care-l ridicase tribun al poporului și inamic al lui Iancu dela gară. Cocoșat de pumnii desgustului popular, se refugiase — cu batista plină de sânge la nas, într'o bodegă și pe ușa din dos, o luase la fugă peste câmp...

Victorios, restauratorul dela gară continuase:

— D'aia zic, să vedem ce facem și în caz contrar să protestăm la centru, cum a spus dumnealui,

care a fost ofițer și știe mai bine cum se declară o revoltă, când e vorba la o adică de un afront.

Descălicând de pe ducipalul comunal cu coamă de piatră, ca un general victorios în mijlocul batalioanelor sale credincioase, Iancu dela gară a fost primit drept în brațe de căpitanul State, care-l sărutase pe amândoi obrajii, sgomotos și părintesc. Pensionarul era încântat că se vorbise de el în termeni elogioși, în fața mulțimii care aclamase și așteptă, dela el numai, o salvare.

Dincă se făcuse mic de admirație, între Iancu și căpitanul State. Pățania lui Costică bărbierul îl înfricoșase. Convins că vorba dulce nu strică, se apropiase de State cu zâmbet subaltern.

— Poate vrei o țigare, dragă maiorule?

State îl privise peste umăr, cu bunăvoință:

— Nu, mersi, că avem și noi...

Poporul așteptase câteva ore în ninsoare.

Cortegiul pornise, clopotele tăcuseră, primele lumini, în magazine, chemau întunericul albăstrui al înserării de iarnă și de oraș provincial.

Revoluționarii restauratorului dela gară plecaseră spre casă, cu figuri prelungi în noapte. Lumânările erau aruncate. Garoafe și mușcate de ghiveci pătau zăpada.

Piața semănă cu un câmp de luptă, părăsit în panica înfrângerii.

Rămăseseră, în grup care ar fi fost în stare să moară dar să nu se predeă, trei umbre: Iancu dela gară, căpitanul pensionar și Dincă. Se priveau, în

tăcere, cu mâinile adânc înfipite în buzunarele paltoanelor.

— Ce facem?

Dincă a fost întâiul învins.

— Hai să plecăm.

Restauratorul îl fulgerase cu o privire crâncenă.

— Nu plecăm! Cine pleacă e un trădător. Am rămas numai noi, dar nu tremurăm deși e frig al dracului! Stăm aici până mâine, până când ne-o place, un an și mai mult, până s'o află că protestăm la un afront care...

State are o amărăciune pe care o mărturisește abia acum.

— Mănăilă e un om distins și o figură respectabilă, dar... Eram, carevasăzică, noi și el, persoane distinse care plecasem în grup la înmormântare. Era o jerbă dela orașeni, adică dela noi! Nu se face să plece singur la înmormântare, să ne lase ca pe niște plozi de bogdaproste dincoace de cordon! Dacă erai nobil și cavaler, ai fi spus: pardon, forță publică, ori trecem toți ori nu trec nici eu! Nu să pleci singur și cu jerba orașului... iar orașul să-l lași ca pe un orfan...

Mănăilă, însă, le dovedise că a fost și rămâne nobil și cavaler. Ar fi putut să răspundă învinuirilor aspre ale pensionarului că, prin orice mijloace, orașul trebuia să ia parte la înmormântare.

— Nu se tace, domnule, un oraș — numai că vine un vistavoi cu vână de bou în mână și spune că:

nu-i voie să treci! Eu cum trecusem? Un semn și s'a deschis cordonul...

La început, Mănăilă se gândise, în adevăr, să se retragă cu jerbele dela înmormântare, în semn de protest. Plecând, ar fi spus:

— Dincolo de cordoane e orașul, al cărui demn reprezentant am onoare să fiu, cu jerba aci prezentă. Ori se retrag cordoanele ori mă retrag eu!

A înțeles, din fericire la moment, că orice retragere ar fi o lașitate sau, mai grav: o părăsire de teren, în momente critice. Oricât de supărat ai fi pe forța publică, nu te superi pe o moartă distinsă și n'o lași fără jerbe, la înmormântare. Oricum, cu orice jertfă, orașul trebuiă să facă act de prezență la trista ceremonie și s'o conducă pe victimă la locașul de odihnă.

Mănăilă protestase. Intervenise energic și fără succes pe lângă primar și prefect. Nici unul, nici altul, nu știau dela cine plecase ordinul și cu ce scop.

— Domnule colonel, ca amic al lui Octav și ca ambasador al orașului, am onoarea a protesta energic că s'a dat ordin cu cordoane de vistavoi care mă oprește pe mine, oraș care compătimesc cu distinsa victimă, să iau parte la îndurerata înmormântare!

S'a aflat, târziu, că ordinul fusese dat de primul-procuror, deoarece: aflând că spiritele sunt agitate în oraș, luase măsuri de siguranță în consecință! Mănăilă garantase cu salariul lui și via cu rod

american, moștenire din părinți, că orașul nu va fi tulburător al ordinii publice, fiind animat de cele mai alese sentimente.

Primul procuror ceruse scuze orașului, prin — cum spusese el: unul din cei mai valoroși fii ai lui — dar nu ridicase cordoanele...

Oftând, el singur conștient de urmările grave ale acestei măsuri ilegale, care sfidă poporul în sentimentul lui cel mai nobil și mai adânc, Mănăilă declarase solemn că își declină orice răspundere. Inconștient, primul-procuror a răs tare, așa cum nu se râde la o înmormântare. Sensibil și clocotind de revoltă, Mănăilă îl măsurase dela picioare la cap și dela cap la picioare, i-a repezit în plină figură un: dom-nu-le! și i-a întors spatele, fără altă vorbă și fără gest în plus...

O ieșire pe teren ar fi fost inevitabilă.

Intervenise prefectul:

— Dragă domnule prim, Mănăilă e un funcționar destoinic...

Și primarul:

— Scumpul meu prim-procuror și amic, domnul Mănăilă e un model exemplar de virtute civică și profesională, care nu sparge pahare și nu fură zaruri din localurile publice, ca alte haimanale...

Primul-procuror renunțase la palmele promise.

Mănăilă, însă, rămăsese — înconjurat și reținut de colegii de birou dela prefectură — tot așa de demn.

— Să-i spue careva din voi scârbei de procuror că eu sunt o persoană nervoasă și, dacă nu tace,

îl aştept în centru şi cum îl prind: îi dă amicul meu Sandu o bătaie de mă ţine minte! Să nu uite acest... prim-procuror, că eu sunt ambasador al dragostei, al suferinţii şi al morţii, ca să nu mai vorbim de oraş — că îl reprezintă aici şi la înmormântare pe amicul meu Octav dela centru, care n'o să-l ierte, într'un articol de fond şi pe două coloane, ca să afle ministrul ce elemente fără educaţie avem la tribunal! Dacă nu-l mut eu pe acest... domn prim-procuror dela noi din oraş, care n'o să-i suporte la infinit actele ilegale, nu-l mai mută nimeni...

Dricul pornise, muzica militară începuse să cânte, convoiul se mişcase alene, ca o rămă...

Prefectul îl chemase pe Mănăilă.

— Nu fii nebun, mă, că e prim-procuror! Tu ştii ce-i asta? Dă ordin de arestare şi te bagă la răcoare! Putrezeşti în beciul tribunalului! Sau face raport la centru şi... dacă vine ordin dela minister să te dau afară, te dau, mă şi fără salariu pe trei luni, că o să fie măsură disciplinară! Mai bine, fă cum spui eu, ca amic şi... lasă, că-l altoim noi când ne-o veni bine, să-l învăţ minte să-i mai facă ochi dulci nevestei mele, care mi-a declarat tot şi mi-a predat scrisorile dela el...

Cum a spus şi Octav, Mănăilă e un suflet ales, convins că, în faţa morţii, toate inimile se deschid, toate necazurile se topesc, toate urile tac şi toate mâinile se întind, în pravoslavnică împăcare. Consecvent cu acest principiu de morală superioară,

el se apropiase de adversar cu melonul în mână, pentru întâia oară în sbuciumata lui viață, umil.

Primul-procuror i-a răspuns, în silă, peste umăr.

— Iau act, cu desăvârșire absent, că îmi ceri scuze. Treci la loc și altă dată să nu mai faci pe gorila furioasă față de mine, că...

Uitând că merge pe lângă dric și ține o panglică albă în mână, primul-procuror înjurase de odăjdii, pomenind în același timp numele sacru al defunctei doamne Mănăilă. Auzind, funcționarul dela prefec-tură s'a contrazis în gând: nu se poate să mă înjure, tocmai pe mine! Impăcat în acest gând salvator, Mănăilă a surâs, a mulțumit și s'a retras.

Trecând pe lângă funcționarii dela primărie, cari urmau dricul în coloană, ambasadorul orașului a murmurat, ca pentru el, dar destul de tare ca să-l audă oricine.

— Ai crezut că ești procuror și n'o să te reped? Poftim, te-am repezit între patru ochi, să te'nveți minte altădată și să nu mai faci pe gorila furioasă față de mine, că...

Înjurase și el, dar numai în gând, de odăjdii — pomenind numele sacru al defunctei mame de prim-procuror...

Mănăilă, așa dar, luptase eroinic pentru orașul rămas dincolo de cordoane. Era un martir al cauzei comune, bine meritând astfel — nu doar ca căpitanului pensionar, care făcuse o crimă îndoindu-se de el și de cavalerismul lui proverbial — ci un monument de recunoștință, ridicat în centru prin

subscripție publică și benevolă, dela o sută în sus, pentru negustori și dela un pol în sus, pentru proletarii din mahalaua calicilor...

Mănăilă nu era erou care să doarmă pe laurii câștigați.

După înmormântare, plecase repede și coborînd pe străzile lăturalnice, adunase calicii în jurul lui, le vorbise de Madona și Octav, de rolul lui important: ambasador al dragostei și al orașului, care fusese insultat și oprit la cordoane de primul-procuror.

— Aflând că voi, dragii mei, orașul sau, ca să fiu mai clar: inima târgului, intenționați și aveți de gând să veniți la înmormântare cu flori, cu lumânări și regret etern pentru victimă, primul-procuror a luat măsuri în consecință și ilegal, v'a oprit cu vistavoii lui. De ce? o să mă întrebați și am să vă răspund imediat și acum! Pentru că el e prim-procuror și Ștefaniu, care a asasinat-o pe Madona, cu maniere din popor, e procuror. Carevasăzică: corb la corb nu-și scoate ochii! Se apără unu' pe altu' și reciproc, în fața voastră, a poporului care nu aveți timp, că vă duceți la muncă prin fabrici, să aflați că în oraș se petrec adică fapte nedemne.

Intrebasese, aplecat înainte, cu mâinile în șolduri:

— Este?

Calicii erau convinși. Au răspuns în cor:

— Este!

Se mișcau, ca o amenințare...

Mai era un motiv care trebuia să cutremure mahalaua calicilor de indignare.

— Octav, amicul meu dela centru, care a venit s'o plângă pe Madona, ca un logodnic care i-a rămas îndurerat și credincios, nici el n'a fost lăsat la înmormântare, de primul procuror. Nu-l văzuse nimeni în convoi, nici la cimitir. Unde dispăruse, ce atentat se plănuse, unde a fost închis? Taină, mister... Ce avem mai sfânt pe lume, ca o logodnică: și eu și tu și ăla și fata de colo? Și vine un cordon de vistavoi și nu te lasă s'o plângi, tu care ai cheltuit cu trenul, ca să vii la înmormântare și ai să plătești șase jerbe de trandafiri Octav, douăsprezece panglici albe de mătase și un bacșiș bun la ușierii dela prefectură, că nu e nimeni sluga ta să ducă jerbele de pomană, atâta drum...

Nevestele și fetele au plâns de mila lui Octav...

Calicii s'au împrăștiat tăcuți, în pași grei, pe la case, cu pumnii strânși în buzunare și gândul răsucit.

Mănăilă trecuse din grup în grup, vorbise, plânse — convinsese...

Svârlugă în continuu neastâmpăr, conștiință cu melon, guler tare, palton și galoși, în elan generos, Mănăilă se oprise în centru, trecuse din cârciumă în cârciumă, scrisese câteva răvașe pentru noctambulii întâmplător absenți, o căutase pe grecoaica lui Iani, s'o anunțe că: o să vezi, e grav ce se întâmplă — vorbise cu Octav, se certase și se împăcase cu Sandu, care îl întâmpinase inabil, cu: ce mai faci, veselă figură a tristelor ceremonii?

O glumă pe care Mănăilă, susceptibil și excesiv, o refuzase categoric, cu amenințări: să nu mă superi, mocanule, că sunt locomotivă sub presiune și se poate întâmpla să te iau la palme pur și simplu! Ciocnind un pahar pacificator cu ambii amici, Mănăilă plecase la căpitanul pensionar, să-i bată în poartă: vin-o, nene, că e grav, la club — și se oprise, în ultim popas, după un marș glorios și obositor, în restaurantul gării.

Iancu povestise consoartei tot ce se întâmplase în centru.

Madam Borș rămăsese, admirativ, cu gura căscată.

— Și bărbieru'?

— Praf! Voința populară i-a aplicat pumni și l-a gonit ca pe un trădător al cauzei comune, cu huo și ceva înjurături cu vacarm. Cred că s'a convins că nu se joacă nimeni cu mine, când e vorba la o adică de adevăr!

Consoarta se bucurase până la înduioșare.

— Te văzui, Iancule și tribun al poporului!

Restauratorul scuiase printre dinți, în sus, ca haimanalele pe maidan.

— Ce să facem, soro? Avem o conștiință și o datorie. Nu te duci să spui: eu sunt tribun al tău, poporule! Te alege el, dintre ce i se pare mai de valoare și mai de credință. Costică, orice ar face...

— Ba nu zău, l-o fi bătut rău?

— Cine?

— Orășenii.

— Pe cine?

— Pe Costică bărbierul.

Intrebare de femei care nu se pricepe în politică și nu are idei de furia populară.

— Pe moarte, nu altceva! Ascultă-mă pe mine: Costică e pe moarte — de nu s'o fi dus cumva să mă reclame la primar, că...

Gândul a rămas nespus.

O lovitură de picior deschide ușa.

Mănăilă e în prag, răsufând greu dar victorios, plin de noroi până la gât dar surâzător. Abia are putere să spună, cu o figură la comandă tragică: e grav — și cade pe un scaun, desarticulat. Madam Borș se bucură de surpriză, Iancu îl privește fără cuvânt, cu palmele lipite sub bărbie, gestul cunoscut de adorare și nedumerire al restauratorului. Un potop de întrebări. Mănăilă repetă surd: grav, e grav — grav...

— Desbrăcați-mă! Așa. Și paltonul. Vezi unde-l pui, că am plecat azi dela tine murdar ca din grajd. Stimată doamnă, ia un prosop și mă șterge de sudoare, că mă sufoc și altceva nimic! Grav — e grav... Fii bun, Iancule: galoșii — mersi, amice și du-mă cu scaunul mai lângă sobă, să-mi desmorțesc picioarele.

Restaurator voinic și consoartă dolofană joacă titirez pe lângă Mănăilă: cu grije, cu dragoste, cu devotament. Iancu i-a scos galoșii, l-a mutat — cu scaun cu tot, ca pe o jucărie, lângă sobă. Madam Borș i-a strâns, cu un braț, capul între sânii plini și-l șterge de sudoare: pe gât, pe față, în păr.

— De unde vii, stimabile, de pe ce coclauri, din ce lume, de pe ce tărâm? Căinii să te fi prins de guler și să te fi tăvălit prin noroi și n'ai fi fost așa de plin! De unde găsiși noroi, că mergi prin oraș, pe zăpadă, ca'n palmă...

— Cine te gonì, de asudași așa?

— Cine te sperie, de răsufli așa?

Mânăilă n'are răgaz să răspundă. Mișcă mâinile, își frige tălpile de sobă și țipă scurt și subțire.

— Unde dispăruși, nenișorule, de ne-ai lăsat un oraș la cordon și n'ai făcut cauză comună, refuzând participare la o înmormântare ca un afront ce ni s'a adus?

Intrebase Iancu, nestăpânit, cu palmele svârlite spre tavan.

— Că eram, vasăzică, tu și noi, tot una și cavaleri cu jerbă a orașului! Cum se poate să plece jerba fără noi iar orașul să rămână fără jerbă și la cordon de forță publică? Răspunde! Că dacă erai cavaler, vorba căpitanului, vii și spui: ori trecem toți ori fac cauză comună cu un oraș insultat și nu mă duc la înmormântare! Aici e buba! Nu se face să rămânem noi, plozi de bogdaproste! Știi că musiu Costică e pe moarte? Nu știi! Știi că toată mahalaua calicilor e sânge cu morți și revoltă, că s'a adus artilerie cu mitraliere? Nu știi! Știi că...

Mânăilă nu mai suportă. Fiecare nerv e arc strâns. Sare, tot, de pe scaun, ca un manechin svârlit în sus de un resort:

— Taci! Taci ori...

A strigat, cu ochii roșii și bulbucați de enervare.

Madam Borș s'a făcut mică, după sobă.

Iancu s'a strâns în el, cu spaimă și e alb.

Cu un picior pe scaun și pumnul în șold, adunând în priviri tot disprețul lui posibil de martir al unei cauze comune, în fața unui oraș fără pic de recunoștință, care în loc să se descopere și să-i zică: binefăcătorule — cum făcuse un om distins și cult ca Octav, îl împrășcă impertinent cu învinuiri de natură să nu le suporti, dacă ai o sfoară de nerv în tine și un pic de demnitate, Mănăilă îl face mototol pe Iancu dela gară cu o singură frază, spusă amar și printre dinți, șuerat, ca o înjurătură de odăjdii și de mamă:

— Unde ai fost, oraș redus la minimul posibil de câțiva vistavoi?

ca, în urmă, schimbând alt picior pe scaun și cu pumnul stâng în șold, în șoaptă, așa cum se spun îndeobște marile suferinți și cu ochii întredeschiși de amintirile cari copleșesc interior și rod ca omizile în frunza de dud, să recapitu-leze tot romanul uimitoarelor lui aventuri, din clipa când trecuse dincolo de cordon, spre înmormântare și până în momentul când intrase în restaurantul gării, așa cum erau martori și Iancu și consoarta lui că intrase: ca un martir abià răsuflând, plin de noroi și cu nădușeala scursă gărlă în, pardon madam: indispensabili, după șira spinării, burtă și alte forme ale corpului uman.

Restauratorul a rămas în adevăr mototol pe scaun.

Consoarta simte cum se dărâmă, ros pe dedesupt, monumentul de familiară adorare pe care îl ridicase în inimă pentru eroismul povestit și crezut al tovarășului de zile bune și rele. Mănăilă crește uriaș în închipuire și aruncă umbră peste Iancu și peste fapta lui din centru. Consoarta plânge, cu un ochi frumos în lacrimă, ca orice nevăstă atinsă în amor propriu și râde cu altul, tot așa de frumos, ca orice fire romantică, descoperind în Mănăilă un erou și un idol.

Pătrunsă până în tălpi de un sentiment nou de devotament și personală sacrificare pe altarul noului idol, madam Borș aruncă repede și cu grije broboada pe umerii lui Mănăilă, că e bolnăvior din te miri ce — îi spală galoșii, îi perie melonul și-i curăță paltonul, în timp ce ibricul cu vin roșu dă în fiert pe cărbunii din sobă.

Recunoscător, idolul o omagiază în gând, constatând că: are sânii jucăuși ca niște călușari tineri...

Sosesc, între timp, cei doi pensionari.

Mormoloc în broboada care-l ascunde cu scaun cu tot, cu părul vâlvoi și ciorapii ruți în vârfuri — azi i-a pus, marfă scumpă și proastă — Mănăilă a cuprins paharul cu vin fiert în palme, cum fac birjarii, prin cafenele, după o cursă mare pe ger.

Consiliul celor patru începe subversiv și în șoaptă, cu capetele aplecate spre Mănăilă și pocnituri de palmă pe genunchi, semn de mirare ori revoltă.

Pe furiș, în fund, nevasta restauratorului scrie,
cu plaivaz chimic muiat în vârful limbii, bilet de
dragoste:

*te adoră cineva și nu țil sp
ui fii cu discrețiune să nu afle I
ancu ceva că ne omoară că, zice
o consoartă am și o cinste.*

Scrie cu migală și înflorituri în fiecare literă.
Consiliul celor patru continuă tot așa de sub-
versiv...

VISURILE MOR ȘI RENASC,

ASTA NU ARE NICI O IMPORTANTĂ

Se apropie ora pe care Mănăilă a anunțat-o, tuturor: gravă, fatală, istorică...

Octav coboară cu Sandu pe drumul gării, amândoi alături și cu alte gânduri.

È o noapte albă cu cer sus și limpede. Orașul doarme sub acoperișuri enorme și sub plăpumi. E și orașul, acum, un cimitir: fără cruci, cu candelii în cer.

Câinii liberi și dulăi mușcă din tăcere cu foame și colți.

Octav îi promisese lui Sandu că, după înmormântare, vor stă de vorbă: numai ai lor, ca odinioară, în adăpost de bârne și sub bombardament.

Spusese: după înmormântare, așa cum ar fi spus: după ce vom fi liberi, după ce va trece furtuna, după ce voi aruncă povara de pe umeri.

Știa că orice înmormântare e o mascaradă — o mascaradă cu tot ce e desgust dar nu e moarte, cum o simțise omul dela peșteră — o mascaradă cu melon și Mănăilă cu jerbe, ca în gândul lui Sandu...

Ar fi fost bucuros să se întoarcă între cele patru

ziduri de hotel, să arunce o barieră între el și oameni, între durerea lui și durerea celorlalți.

— E o Madonă a lor, a lui Ștefaniu și a bătrânului, pe care o plâng amândoi, așa cum simt și e o Madonă numai în gândurile mele, pe care-o apropii—când întind mâna, ca acum, spre cer...

Sandu i-ar fi putut răspunde că se minte singur.

Era ușor să-i aducă aminte de cercurile pe cari le pornise, din lacrima lui, pe marmura mesei — să îngâne, cum îngânase el:

o durere, două dureri,
mai multe și toate la fel...

Mărturisind că simțise, ascultându-l pe Mănăilă povestind romanul casnic al Madonei, cum se prăbușeă în el o lume și se ridică alta, odată cu un sentiment curios de înstreinare în el și de tot ce i se păruse frumos și trainic până atunci, Octav întrezărise adevărul — singurul adevăr, pe care îl bănuia și Sandu dar fără să i-l spună: pe catafalc, sub trandafiri, era mort visul lui Octav,

Singur, în cimitirul imens și în fața mormântului nou, închis în albul de pretutindeni al zăpezii ca o rană, Octav silabisise scris cu lac negru pe o cruce de lemn:

aici odihnește
lucia ștefaniu
roaba lui dumnezeu

O moartă ca oricare alta, pe care Octav n'o

plânsese, ca Ștefaniu, târându-se pe jos și îmbrățișând sicriul, ca să nu-l fure mâinile aspre ale groparilor — nici n' o strigase pe nume, ca oncle Ludovic, învins și el în ultima clipă de durere. Nu ștersese cel puțin o lacrimă, cum făcuseră grecoaica lui Iani și maiorul din roșiori, nevasta primarului și funcționarii dela prefectură, în frunte cu Mănăilă.

Așteptase, ascuns de lume, să rămână singur în fața mormântului, să se descopere pios și să păstreze o clipă de tăcere, cum te descoperi și taci, fără gând, în fața oricărui mormânt...

Era în Octav un dușman care se apăra îndărătnic: sentimentul de odinioară, cu întregul lui cortegiu de amintiri — femei chemate la fel: Madona, pe care Octav o așteptase, o dorise și iubise în fiecare trup tânăr de amantă — petreceri cari au plâns-o și lacrimi cari o cântau — pahare sparte de ziduri, în fiecare final de petrecere și în ritual de adorare păgână — buchete de trandafiri trimise săptămânal Madonei dela el din gând și de nicăiri.

Fantoma trăise aeeva și alături de Octav, cu fiecare amantă: îl mângâiase, îl adormise pe brațul rotund și alb ori îl mușcase pătimașe de umăr — i se scursese în sânge...

Octav creiase, în toată risipa fanteziei, o realitate a lui, alături de viața care i-o furase, cu un an în urmă, pe Lucia și i-o înstrăinase cu desăvârșire, în ultimul timp, pe Lucia Ștefaniu. Ea însăși umbră acum și amintire, Lucia luptă cu fantoma care-l robise pe Octav. Luptă în el și cu el, invocând o

dragoste care nu-l mințise, un suflet închis în scrisori, pentru Octav și numai al lui, până în clipa când sburase sfoliind un trandafir alb pe sânul cu rană. Desfășurase, la rându-i, un cortegiu de amintiri — fiecare deschisă în gândul lui Octav ca o cortină pe un decor în soare mult, cu o fată care surâde și întinde mâna:

— Mergem?

— Da, Madona.

Plecau săptămânal « în lume », de când se împrieteniseră.

— Nu uită, Octav: mâine plecăm în lume!

— Bun. Dar până unde anume?

— Până la hangare...

Spuneau un adevăr, cu o glumă. Simțeau nevoia să evadeze din oraș, să fie singuri și departe. Un adevăr pe care îl mințeau amândoi, vorbind nimicuri, glumind, culegând flori pe o margine de drumori privind, de mână, la întoarcere, un apus de soare. Bănuiau că toată viața e a lor, că vor rămâne mereu așa: alături și glumind, hoinari și sburdalnici.

Apăruse, curând, un nor: pe cer și pe frunte.

Stau amândoi, alături, în mașina cu două locuri.

Străzile fugeau pe o parte și alta, cu case, cu oameni, cu copaci, în urmă.

Madona, pentru întâia oară de când plecau în lume, era tristă.

Octav încercase o glumă, vorbise de cer, de avi-

oane și flori, de o dramă pasională cu eroi de lume bună și de noul oaspe al mareșalului: judecătorul Ștefaniu, un tinerel simpatic pentru că era modest și prost, încercase iar o glumă — întrebase, cu nedumerire...

Madona nu-l ascultase. Prinsese volanul sigur și sorbiă, cu ochii întredeschiși, aerul tare. Părul, în inele, flutură pe umeri.

Trecuseră de hangare.

Câmpurile sburau mai repede în urmă.

Stâlpii de telegraf se alergau mai nebuni.

Cerul se boltiă aproape și fugar, cu pasări, cu nori, cu senin...

— Cum văd eu, a râs Octav, asta e o veritabilă plecare în lume și încă în viteză maximă.

Madona a răspuns târziu, ca o cascadă:

— Tu n'ai simțit niciodată nevoia să despici depărtările, ca acum — să te dăruie tot vitezii și fără întoarcere, să vezi cum răsare moartea în fiecare clipă înainte și să treci pe lângă ea, hohotind? Abia acum înțeleg nevoia și beția de viteză, goana asta ca un țipăt spart lăuntric, care ne biciue nervii și ni-i odihnește! Ca s'o înțelegi în adevăr, nu uită că, în acest moment, dacă frânez brusc, mașina se învârtește de câteva ori în jurul ei, ca un câine după coadă, face un salt în aer și se sfărâmă de pământ, cu roatele în sus și obscen iar noi, sub sfărâmături, rămânem — cum ar scrie mâine colegii tăi la ziar: tinere victime fără răsuflare... N'ar fi deloc exclus, de asemeni, ca ambele roți din față

să ne joace o farsă și de comun acord, să se smulgă în lături, în dorința lor legitimă de independență. Mașina s'ar înfige cu radiatorul în pământ, ca un martin supărat și s'ar da peste cap: odată, încă odată și iar, tumbe de maimuțoi în cerc. Sigur, noi am rămâne tot așa de tinere victime fără răsuflare iar cele două roți posnașe ar plecă singure înainte și alături, cu sufletele noastre aripi, cum sunt roțile simbolice dela c. f. r....

Octav o ascultase cu zâmbet uitat pe figură. Nu-l speriau perspectivele, surâzătoare în fantezia cu febră a Madonei, așa cum nu-l speriasse viteza.

Trecuse de multe ori pe lângă moarte...

Când l-a întrebat Madona, cu o figură pe care nu o recunoscuse întoarsă spre el, dacă-i e frică de viteza care adunase clocot și aburi în radiator, Octav a răspuns simplu.

— Nu! Nici de moarte, nici de viteză și cu atât mai puțin de roțile ce ar plecă alături, cu sufletele tinerelor victime aripi! Presimt, însă, în tine, un gând de care încerci zadarnic să fugi, speriiind bobocii de rață, prin șanțuri, cu mânia motorului, Fuga asta în tine și de tine mă sperie în adevăr...

Vorbise, cu obrazul aplecat ușor pe umărul ei:

— Bănui că ai o veste tristă pentru mine...

Madona a luat o mână de pe volan și a dus-o, cu palma deschisă, pe gura lui Octav, s'o sărute: gestul ei știut de recunoștință. Iși uitase degetele subțiri în șuvițele negre.

Baia de aer tare o obosise.

Octav rămăsese lângă ea, îl regăsise: cu o mângâiere pe buze. Avea nevoie, mai mult ca oricând, de o mângâiere a lui...

Se opriseră, pe un drum lateralnic, într'un lan de grâu.

Nu au mai cules, ca odinioară, maci.

Nu au mai urmărit o gânanganie în mers grabnic, pe un fir de iară.

Nu au mai împodobit mașina cu spice și flori.

Uitaseră să caute, prin lan, pasăre ca un bulgăr de pământ, cu cântec de pietricele...

Era o tristețe a lor, în câmpul cu rod plin de soare.

Madona îngenunchiase, cu un spic în mână.

— Ascultă Octav, eu...

Șovăise.

— Stai lângă mine, te rog! Când te simt aproape, prind curaj. Am nevoie, acum, de mare curaj, pentrucă...

Erau în genunchi, alături, amândoi cu ochii în soare.

Madona șoptise:

— E o liniște cum n'a mai fost!

Au râs, cu lumina toată pe figură. Se regăsiseră: copii...

Octav a svârlit pledul, ca o mantie, pe deasupra lanului. Și-au făcut, între spice, cuib pentru întâia mărturisire.

— Trebuie să fim serioși, Octav! Tu...

Se înroșise, cu genele mari în sbatere mică.

— Să nu te uiți la mine!

Se rugase.

— Ca să am curaj!

Ii acoperise ochii cu palma.

— Noi, Octav, am rămas camarazi buni, vorbim ca niște buni camarazi, sau...

Gândul, pentru amândoi, a fost altul și mai învăluitor.

Cărturar încă adolescent, deși trecuse prin mizeria celor doi ani de front ca printr'o apă tulbure de vis rău, Octav trăise viață de oraș, risipită egal în munca dela ziar, în glumele dela bodegă și cancanurile aprige și inofensive dela cafenea. Nu șovăia să fure somnului puțin o oră de lectură, ca să încerce foarte rar o pagină de literatură, transcrisă frumos, închisă în sertar și uitată acolo. Cunoscutuse femeea în trecere, săptămânal și darnic. Era prieten cu toate pensionarele caselor cu pianist orb. Le împrumută versuri și cărți de critică literară, le scria epistole de dragoste pentru donjuanii cruzi, în termeni radicali și le salută pe stradă. Fără să fie timid, nu încercase încă să joace rolul copilului teribil și la modă. Era sigur, însă, că nu e un romantic, pentrucă avea o mare aversiune pentru versul cu lună plină și romanele cu tineri palizi și visători. Bănuia că e un om foarte serios, convins că dragostea e tot așa de necesară ca și glumele dela bodegă dar mai puțin interesantă ca o carte scrisă cu talent...

Aventura lui de dragoste începuse simplu, în gestul spontan cu care i-a întins mâna Madonei, în pauza unui spectacol de vară. Madona îl recomandase bătrânului cu privire severă, povestind în amănunt și cu haz, scena cu ziarul care anunțase o nouă republică. După spectacol, Octav a fost invitat acasă: la o cupă cu vin, o glumă și o parolă serioasă.

Politician deopotrivă iubit și temut de partizani și om cu o viață de frământări și încercări mari, « oncle Ludovic » își apropiă foarte rar un nou prieten și nu fără o prealabilă ținere în carantină. Odată convins, însă, că insul de dincolo de prag e un om care merită sprijin și încredere, mareșalul îl primea la el în birou, cu un ceremonial impresionant — ca să nu i-l mai smulgă nimeni și nicio intrigă, din inimă...

Era omul lui de încredere!

Asta însemnă: carieră politică sigură...

Casa de pe bulevard era deschisă oricând acestor oameni de încredere și de devotament. Aveau, în holul imens, fotolii largi. Intrau, fără să se mai anunțe, pe scara din dos: să fumeze o țigare scumpă, să guste un pahar cu vin, să răsfoiască ziarele ori să aștepte ordine.

Holul era un fel de club intim, un stat major animat de un gând și dominat de o voință...

Madona rămăsese singura adiere, în casa în care se umblă în vârfuri și se vorbea în șoaptă. Tot ea era geniul bun al partizanilor ce încercau, fără voie, mânia tiranului din biroul cu ziduri capitonate.

Madona îl dezarmă pe bătrân.

Se șoptea că un singur surâs al ei salvase multe cariere politice...

Numai ea descoperise, adânc, în inima mareșalului, un om nou, cu slăbiciuni de copil.

Omul acesta nou, așa cum îl cunoscuse și Octav, în prima noapte, la o parolă care ținuse până la ziuă și la o cupă cu vin care deslegase limbile, avea o rană și o durere încă nespusă: pământul, moșia din bătrâni, căzută pe mâna vechililor!

— O pierd, an cu an, pentrucă an cu an o gălesc mai în păragină! Pământul, dragul meu, are și el un suflet dornic de o dragoste de stăpân — are și el o durere a lui și o fericire! Rana pe care-o face fierul tăios, când apăs eu coarnele plugului, nu-l doare! Pentrucă mă simt și mă simte al lui! Buruiana pe care-o smulge vechilul îl ustură! Pentrucă e mână străină care smulge...

Se ridicase, cu un pumn masiv în masă.

— Am nevoie, acolo, de un om al meu, de un fecior de țăran pe care să-l boieresc, să-l leg de mine cu sânge din sângele meu și să-l fac stăpân, să-mi știu pământul ocrotit de o dragoste ca a mea! Gândul acesta mă frământă și nu mă lasă să dorm...

Octav nu înțelesese...

Viața nouă pe care el, om nou, o începuse alături de Madona, nesocotise visul tiran și bătrânesc. Octav se lăsase prins, fără împotrivire, de alt vis. Il mărturisise, ca orice tânăr palid și visător, numai versului cu lună plină, disprețuit odinioară...

Oaspele nou al casei de pe bulevard, acel tânăr simpatic pentru că era modest și prost, îl îngându-rase pe Octav! Mareșalul descoperise, așa dar, fiul de țaran cu dragoste pentru pământul care suferă, când îi smulge mâna vechilului o buruiană...

Octav îl cunoscuse pe Ștefaniu la masă.

Simțea nevoia să-l ia la palme.

Madona era tristă și nu știă de ce...

Singur bătrânul mâncă cu poftă și vesel...

Nu spusese o vorbă: nici la masă, nici după masă, nici în prima săptămână.

Avea să i-o spună acum, prin Madona, în cuibul lor cu spice și maci.

— Azi e ultima noastră plecare în lume, Octav!

Mareșalul se convinsese...

Ștefaniu era omul pe care îl visase: ascultător, dornic de o casă cu belșug, fecior de țaran sărac care murise cu oful la inimă că muncise trudnic și rob dar nu încropise un fișic de parale, să cum-pere o sfoară de pământ. Feciorul vorbea cu mareșalul ploconindu-se: da, conașule — bine, coane—înțeles, conașule! Rămăsese, sub haina modestă a judei tânăr și provincial, os din osul clăcașului de odinioară...

Era și Ștefaniu un om de încredere ca oricare altul, care ar fi putut să rămână în holul imens, să fumeze o țigare bună, să aștepte ordine și să viseze o carieră sigură — de n'ar fi fost scris, pentru el, destin mai surâzător...

Boier de sânge și fecior de slugă în surtuc boieresc dăduseră mâna, cu inimi la fel, ca jupânii la târg și în aldămaș.

În visul amândurora, Madona era o simplă verigă și în plus.

— Duminică, facem logodna, Ștefaniule!

— Cum zici matale, conașule...

Povestind, Madona sfărâmasese spicul în palmă.

Octav simțea cum crește între ei și-i desparte, umbra uriașe a bătrânului, care descoperise în fiecare bulgăr de pământ o rană care ustură.

— O fi bănuind « oncle Ludovic » că în fiecare din noi, acum, e o rană care doare?

Se îmbrățișaseră, în același gest speriat de apărare. Madona se părăsise în brațele lui.

— Eu nu știu, nu înțeleg! Tot ce se petrece cu mine e ca o apă care mă acoperă! Știu atât: oriunde vom merge, orice s'ar întâmplă, eu rămân Madona ta cu trandafiri...

Octav își culcase obrazul, ca o mângâiere a lui, pe sânii mici. Îi sărutase umerii cum nu-i cântase nimeni, gura și pleoapele. Îi adunase bucele în palme și își îngropase tâmplele în ele, plângând cu o bucurie lăuntrică, râzând cu lacrimi, că sunt ale lui bucele, că vor rămâne ale lui — așa cum o să le apere de visul tiran din gândul bătrânului și de mâna aspră a feciorului dela țară! Sărutase fiecare buclă, le numise pe toate la fel și crezut: aurul meu...

— Suntem nebuni și proști, Madona...

Octav era sigur că «oncle Ludovic» vorbise de logodna Madonei cu Ștefaniu pentru că nu știa, nu-i spusese nimeni că ei se iubesc. Vor merge amândoi la bătrân și-i vor spune, acum. Vor lupta, la nevoie, cu el și visul lui îndărătnic, se vor ruga, vor plânge, vor amenința! Logodna o să se amâne, Ștefaniu o să plece ca un găscan cu fundă roz în aripi — un găscan pe care au să-l conducă ei la gară, cum se conduce orice mosafir prost și obraznic: într'un Ford răsăcărat, șubred în bala-male, cu trombon spart și aparat de taxat defect...

Visul lui Octav se înfiripase luminos, ca orice minciună cu mângâieri.

— Așa va fi, Madona!

Vor plecà la moșie, cât de curând! Octav o să renunțe bucuros la oraș, la literatură și la ziar. O să se facă plugar, plugar simplu: cu opinci, cu plug, cu vaci și pomi cu rod în toamnă. O să iubească pământul, mai mult ca Ștefaniu, pentru că pământul i-o va dărui pe Madona! N'o să mai doară fierul înfipt adânc în brazdă, pentru că Octav o să apese coarnea plugului cu gândul la Madona — o nevestă tânără care o să fie acasă atunci, ca orice gospodină harnică, să facă măcăliguță cu brânză și smântână, conopidă cu parmezan și alte mâncări dela țară, pe placul unor veritabili plugari cu opinci, cu plug și radio! La câmp, Octav o să plece călare. Acasă, lângă Madona, va rămâne o căprioară — ca în legendă...

Octav vorbise cu o bucurie care crescuse lăuntric, se adunase în priviri — se risipise...

Iși da seama, cu fiecare clipă, cum o pierde pe Madona — cum rămâne, mic și slab, în el și în umbra uriașului din biroul capitonat, care nu va șovăi — de dragul visului ce îl frământă și nu îl lasă să doarmă — să treacă peste el și peste lacrima speriată a Madonei, tot așa de nepăsător. Nu era un simplu gând îndărătnic de bătrân maniac ci o scriptură care trebuia să se îndeplinească, peste oameni și mai presus de durerile lor, rămase mici în inimi slabe.

Octav înțelesese, cum o privea atunci, printre lacrimi, că Madona începe să moară pentru el...

...așa cum i se păruse acum, în cimitirul cu liniște albă și amintiri, că o mână nevăzută smulsese din pământ crucea cu numele Luciei Ștefaniu și înfip-sese alta, pe care citise, în același joc de lacrimi, adevărul ascuns în el și bănuț de Sandu:

aici odihnește
madona cu trandafiri
din visul lui octav

Madona începuse să moară acolo, în cuibul cu spice și maci, ca s'o înmormânte abia acum, sub jerbele lui de trandafiri dar și sub coroanele lui Ștefaniu.

— Plângi, Octav! Mi-a spus un mocan de o sută de ani că plânsul face bine când e rumânu tânăr ca tine...

Sandu plecase singur pe alei, să facă bulgări de zăpadă și să svârle în ciori. Era, în gândul lui de copil voinic și neserios, un început de limpezire. Trăise fără voie, alături de Octav, o întâmplare cu dragoste și moarte:

o întâmplare alta și fără primar, fără cadourile scobitoareii cu galoși și fără prefectură,
o dragoste care nu semănă cu aventurile omului serios și grav în tovărășia damelor bine, cu pricomigdale între dinți,

o moarte care născuse în el o dorință aprigă de viață, așa cum o cunoscuse abia acum — de svârlire în vâltoare și de risipire....

Singuraticul, ca o plantă scoasă din umbră la soare, renăscuse.

Recunoscuse viața în povestea «trandafirilor Octav» dar și în plânsul de manechin desarticulat al lui Ștefaniu, în durerea mută a bătrânului dar și în glonțul care închisese, sub rană, o taină. Toți trăiseră intens, pentru că suferiseră și trăiau frumos, prin suferință.

— Numai morții nu suferă, Octav și numai umbrele n'au gând! Am fost umbră, până acum și mort...

Ingânase, gonind ciorile de pe cruci: în ziua când vei descoperi în tine adevărul tău, nu vei mai fi singur!

Adevărul lui...

Se oprise, cu un bulgăr de zăpadă în palma întinsă.

A surâs, el singur vesel în decorul cu ciori și morminte.

S'a întors repede lângă Octav:

— Nu mai plânge, că face rău! și plecase, cu el de mână, spre poartă. Parcă îl așteptă cineva: afară, în oraș undeva, în lume. Mărise pasul, cu neastâmpăr în priviri. Se opreà, să-l ajungă Octav din urmă și iar o luà înainte, cu pas mai mare, mai greu în zăpada moale.

— Se vede că ți-a rămas inima acolo, sub jerbele lui Mănăilă! Te scot târâș din cimitir...

Dacă l-ar fi auzit Mănăilă cum râde, i-ar fi făcut cu siguranță o aspră morală, că nu are pietate pentru locașul veșnic și pentru doliul amicului lui dela centru Octav! E tot așa de sigur că Sandu ar fi ascultat morala mutând bastonul dintr'o mână în alta și cu o singură smucitură, l-ar fi prins pe Mănăilă de brăcinar, ca să-l arunce pe crucea clopotniței. Ar fi fost un simplu gest de expansiune sinceră. De jos, râzând tot așa de tare, i-ar fi strigat amicului de pe clopotniță:

— Mormoloc cu galoși, fii vesel, mă, că nu mai sunt singur! Și altceva: să nu te mai prind pe la cafeu « Andrianopol », că te cotonogesc...

Octav nu se gândise la aspră morală. Mocanul de o sută de ani, din gluma lui Sandu, avusese dreptate: plânsul îi făcuse bine! Gândul se limpezise. Furtuna trecuse. Rămăsese, în urma ei, co-

pacul cu craca ruptă, întoarsă spre pământ ca o aripă. Dar se luminase cerul. Copacul se bucură de o fărâmă de senin, boltit peste el ca o mângâiere...

Sandu era de nerecunoscut. Oprea copii pe stradă, să-i sărute în vârful nasului roșu de frig și să le dea gologani. Cumpără cofeturi din fiecare băcănie, se da pe gheață, cânta cu bastonul la gură, ca din caval, lovea copacii cu piciorul, să scuture zăpada de pe crăci peste el și îl întrebă pe Octav, cu ochii duși după toate femeile pe cari le întâlneau: nu-i așa că asta seamnă cu grecoaica lui Iani? Se supăraseră pe Octav că nu-i răspunde. Infipsese bastonul într'o grămadă de zăpadă, ca un stindard și se plimbă în jurul lui, cu mâinile la spate.

— Nu mă vezi că sunt vesel? Ce răbdare ai, de nu întrebi ce-i cu mine?

Octav se oprise pe o bancă, cu brațele întinse înlături, pe spătar.

— Nu te-am întrebat, pentrucă bănuie.

— Ce bănuie?

— De ce ești vesel.

— Dacă bănuie, spune: de ce sunt vesel?

Octav tăcuse o clipă, cu ochii întredeschiși în albul zăpezii.

— Pentrucă iubești...

Sandu se încruntase. Ce spusese Octav: pumn de zăpadă, svârlit în față, prin surprindere. Se așezase lângă el, cu o întrebare pe buze. Rămăsese îngândurat, privind peste drum de banca lor. Iși lăsase, cu coatele pe genunchi, capul în palme.

— Când ți-am spus eu că e o putere mai presus de noi, care ne duce pașii! Tu nu vezi? Casa procurorului...

— Unde?

— Peste drum.

Cioclii dăduseră jos doliul dela porți. Il scuturau de zăpadă, cum scutură gospodinele preșurile. Doi inși băteau cu ciocanele, smulgeau din stâlpi tăblițele albe. Doliul a fost strâns în două, în patru, în opt, cu grije. Din casă se scoteau scândurile catafalcului. Le aruncau, din mână în mână, până la camionul negru...

Dascălii dela toate bisericile din oraș treceau, cu sfeșnice mari pe umăr, glumind, împărțind bacșișurile.

O căruță așteptă să ia amfora.

Cioclii vorbeau tare, lucrau în fugă, se grăbeau. Era un amestec ciudat de glasuri, de ciocane lovind, de scânduri trântite și de piroane smulse scrijelit din stâlpi.

Cioclii se grăbeau...

Era ordin să fie ștearsă orice urmă de moarte.

În casă se mătură, cu geamurile deschise larg. Fotografiile Madonei erau puse în album, să nu mai aducă aminte, la fiecare pas, celor rămași, de o întâmplare care a fost. Peste o oră, cel mult, vor plecà în trapul cailor, cioclii cu scânduri și cârpe. Servitoarele vor da jos crepul de pe lustru, vor întinde covoarele și vor aduce la loc fotoliile grele.

Luminile se vor stinge, una câte una. Porțile vor fi încuiate. Va rămâne de pază, în nopțe albă, numai tăblița dela poartă: nu intră, câine rău...

Câinele rău, care dormise de atâtea ori la picioarele Madonei, va umblă mâine prin casă și fără astâmpăr, din cameră în cameră, întrebând fără glas și cu ochi cari știu să spună durere. Va mirosi un pantof mic, ca un pantof de păpușe, care zice: ma-mă, când o culci în jucăria cu polog, va râcâi cu labele pe ușa dormitorului ori va plecă prin parc, să latre, să scormone zăpada și să plângă, așa cum știe el: a cobe...

Servitorii au să-l bată iar boierul o să-l vândă în alt oraș, la altă stăpână...

— Aici e casa în care a suferit și a murit Madona!
Octav nu mai era trist.

Se uită, fără gând, la casa cu brazi.

— Aici a su-fe-rit și...

În casa asta visă el să trăiască: plugar simplu, cu opinci, cu plug și...

Poveste din viața unui Octav care murise de mult și departe!

— Acasă, lângă tine, Madona, o să rămână o căprioară — ca în legendă...

Octav se ridicase, tremurând:

— Mergem!

Se stăpâneă să nu râdă, un râs care ar fi speriat cioclii...

Plecuse repede, aproape fugind, gonit din urmă de amintiri, ca un răufăcător, cu bulgări și împușcături.

Sandu îl rugase, în centru:

— Dragă Octav, intrăm la Iani, un moment numai! Nu stăm la masă. Intrăm, facem un ocol și... numai să văd pe cineva și...

Cumpărase flori. Le purtà, stângaci și clipea repede, în lumină, roșit până în sfârcul urechilor, ca un copil prins la borcanul cu dulciuri.

— Octav, s'a mai văzut un om care să se întoarcă fericit dela o înmormântare? Un om, care... să nu bănuiești, Octav, că eu n'am fost trist, că n'am suferit lângă tine și pentru tine! A fost o tristețe, însă, care mă mângâia... Poate e vina ta, că mi-ai spus o poveste de dragoste ca un cântec, poate e vina Madonei, că a iubit și a murit frumos! O durere care, în loc să mă îngenunche, mă fură pe aripi, mă transfigură... În mormântarea de azi mi-a dat viață — m'a dăruit, mie însu-mi, alt om.

O minune în care au zâmbit doi ochi în migdală.

— ... grecoaica lui Iani era acolo, la înmormântare iar maiorul din roșiori îi da târcoale. Ea fugea de el. M'a supărat maiorul, că n'o lasă în pace. Sau era altă supărare, pe care n'o știam. Sigur e că m'am pomenit între el și ea și i-am făcut vânt domnului, cu umărul. Maiorul s'a oprit departe, cu cisme de lac în zăpadă până la carâmbi. M'am uitat la el, crunt, strângând și desfăcând pumnul. N'a zis nimic. A avut noroc! Grecoaica a înțeles și m'a privit lung, cu recunoștință. Parcă atunci o vedeam pentru întâia oară. Nu era nevasta lui Iani, nici amanta primarului, nici dragostea lui Mănăilă!

Răsărise atunci din pământ, nouă și numai pentru mine. M'a prins de mână și în timp ce groparii coborau sicriul Madonei în pământ iar « oncle Ludovic » plângea, mi-a șoptit, cu mâna înfiorată în mâna mea : să vii la noapte la mine !

Sandu întrebase, palid :

— Se poate așa ceva, Octav ? Să cred ? N'a fost o crimă că noi, în timp ce groparii aruncau bulgări de pământ peste Madona.. ?

Octav și-a ascuns ochii umezi.

— Crede, Sandule ! Fugi și dă-i florile ! Rescumpără cu ele o suferință care nu va întârzi ! Și nu te duce la noapte ! Prea s'ar isprăvi urât o poveste începută așa de frumos. N'o iubi pentru ea. Femei găsești oriunde. Iubește-o pentru tine, pentru sentimentul frumos ascuns în tine...

Sandu sărutase florile și le aruncase în sus, să cadă peste el, risipă.

UN PRAZNIC OMAGIAL ȘI

O SURPRIZĂ ISTORICĂ

În restaurantul gării e mare fierbere.

Iancu asudă, se împiedică de scaune, numără, face socoteli în gând și iar numără, în timp ce dă lustru la farfuriile cu un prosop pe care-l trece, din când în când și oftând, pe frunte.

Cum vesela localului n'ar fi fost suficientă, s'a făcut apel și din vreme, la vecini. Un apel călduros, scris de Mănăilă cu plaivazul pe o coală comercială și citit de restaurator, din casă în casă. Era vorba, în acest apel, de un oaspe distins și în doliu, ziarist dela centru, care venise pentru întâia oară în oraș, invitat de o mână de intelectuali localnici, animați de cele mai umanitare sentimente, cari voiau să se afle: că trăim și noi în actual și modern, că suntem și noi în stare să avem relațiuni cordiale cu figurile mari ale țării! Dintr'o casă se luase o lingură, din alta o tingire. Se întâmplase, însă, un fenomen pe care nici inteligența lui Mănăilă nu-l întrezărise! Având în vedere că distinsul oaspe și în doliu e un om mare, cu trecere la boieri, fiecare vecin scrisese o jalbă și-l rugase stăruitor

pe Iancu să i-o dea mosafirului, să facă el cum s'o pricepe mai bine, numai să-i scape de necazuri și amărăciuni! Turlică magazinerul a fost amendat de șeful gării de trei ori într'o lună și fără motiv. Bercu sin Crahă nu face o afacere bună, că e negustor de vinuri, fără bacșiș gras la domnu revizor dela vistavoi de noapte. Un tăietor de lemne se rugă de boierii mari, cu lacrimi în ochi, că moare de foame, el și cinci plozi, să dea ordin primarului să nu mai împrumute mașina la boierii din oraș, că de când se taie și se despică lemne de foc cu motorul, i-a ruginit bunătate de fierăstrău pe capră iar capra a putrezit în bătătură! Leana Stolnicu are proces de șase ani, pentru moștenire, cu Safta — proces care nu se mai termină, că Safta are un nepot aprod la tribunal și ce face el, ce drege, amână mereu judecata. Că Safta i-a zis, cu martori: știu, fă, că nu câștig, da' te amân, să-mi sâr inima cu tine! Leana, care-i văduvă de plotonier cu decorații, plânsese:

— Ce-am ajuns, să-și bată joc de mine o scârbă de Saftă! Nu că-i vorba de moștenire, da' lupt să câștig numai așa, de ciudă, să-mi sâr și eu odată inima cu ea, așa și pe dincolo de lepădătură...

Iancu adunase jalbă sub jalbă și le promisese, tuturor, răspuns sigur, cum o ajunge conașu Octav la centru și-o aveà timp să se ocupe de necazurile orașenilor. Patrusprezece plângeri, scrise strâmb și murdar, pentru o dreptate vie ca lumina, stau sub tacâmul din capul mesii...

Dincă pensionarul, singurul muritor din grupul Iancu dela gară cu tacâmuri de alpacă, a făcut sacrificiul, insistent rugat de Mănăilă, să le aducă. Sigur, i se promisese că Octav o să afle ale ale cui sunt tacâmurile de alpacă...

Consoarta restauratorului e la bucătărie, de unde vine aromă îmbietoare de friptură și de varză acră. Gospodina și-a suflecat mânecele și cântă subțire și în triluri. Cântecele spune de o mierlă jună și sprintenă, care se roagă de mierloi, ademenitor: vin-o cât mi-e gușa plină și e frunză pe copac...

În fund, la o masă cu State, care scrie un discurs, Dincă face lanțuri de hârtie colorată, murdar de cocă pe mâini, în sfârcul mustăților și pe pantaloni.

Mierloi care nu înțelege suspinul mierlei, Mănăilă se plimbă grav printre mese, cu mâinile în buzunar. Se oprește, să mute un tacâm, trage un scaun mai aproape de masă, împinge altul cu piciorul mai la stânga, ia fiecare lingură în mână, o privește în lumină. Dă instrucțiuni severe și pe mai multe fronturi odată, ca un general.

— Friptura nearsă, madam și... nu așa, dragă, fă lanțul în culori la rând: roșu, galben, albastru și iar: roșu, galben... dragă Iancule, farfuria de colo mai la coada mesii și să nu uiți... matală, căpitane, să nu uiți să treci în discurs aia, că face efect: acest domn prim-procuror, care... adu solnița cu scobitori lângă tacâmul lui Octav și adu... adu bine din condei fraza cu Madona, căpitane, că

Octav e sensibil și plânge repede, dacă-l atingi la coarda simțitoare!

Nevasta lui Iancu simte între sâni, ca un păcat, biletul de dragoste, ascuns de frica restauratorului și caută un prilej:

— Mai vin-o, coane Mănăilă și pe la noi, soro, că sunt singură și nu prididesc să le fac pe toate! Iancu, fără presimțiri, îi răspunde oftând.

— Lasă-l aici, Marioară neică, lasă-l aici — că e grav ce se întâmplă...

Dincă a isprăvit lanțul și se urcă pe scaune, îl prinde de zid, face boltă spre lampă și iar îl prinde de zid, urmărit la tot pasul de Mănăilă, cu sfaturi.

State citește fiecare frază din discurs, cu glas tare. Inchide ochii și o spune pe dinafară. Iar îi deschide și iar îi închide, mormăind, dând din mâini, când nervos, când înduioșat, când clocotind de revoltă.

Mănăilă se uită la lanțul lui Dincă și îl ascultă pe State.

— Nu, de acolo adu' lanțu' mai așa, rotund și cu burtă și aruncă... aruncă vorba plin, căpitane! Stai că nu-i bine! Ce-i aia: noi, orașul care suferim! Nu vezi că e gol? Șterge și scrie: noi, orașul suferind ca un martir pe baricadă! Așa, ia zi acum, dela cap. Bun. Păi vezi, coane, vezi că sună mai frumos?

Mierla se aude iar, subțire și în tril: vin-o cât mi-e gușa plină...

Mănăilă dispăre în colivia cu cântec, cu carne sfârâind în tigăi și ardei roșii plutind în castroane cu varză tocată. Se întoarce, radios. Simte o dragoste subită pentru Iancu și îl sărută, pe amândoi obrazii și pe frunte.

— Imi place! Să știi că te iubesc! Imi place că ești harnic. Să știi că ai o casă ca o floare. Și o nevastă cum nu se mai află! Pentrucă e harnică și...

Il trage, de mânecă, lângă el și-i spune la ureche: — ...care te iubește! Mi-a spus acum!

Surâde, face cu ochiul și-l bate cu palma pe burtă.

— ...oțule, te ții bine!

Surprins, Iancu se uită la Mănăilă cu recunoștință și înduioșare. Se simte mângâiat. Mai tânăr. Și mai generos. Râde scurt, în trei rânduri de guși. Strigă, cu farfuria în brațe și prosopul pe umăr.

— Marioară!

Nevasta nu-l aude. Mănăilă îl ia de umăr, ca pe un copil și îl duce la stiva cu farfurii.

— Las' o, că n'are timp acum! Dă zor, că mai avem o masă nepusă...

Iancu uită un moment de dragoste și iar asudă, se împiedică de scaune și numără. Ce i-a spus Mănăilă, însă, a rămas în el ca un parfum. Se oprește, uită ce are de făcut și surâde. N'are astâmpăr. Iancu e un om de cuvânt și un fiu demn al orașului. Văzuse o lume, îl auzise în centru, vorbind. Face orice sacrificiu pentru binele public. Primise bu-

curos ideea lui Mănăilă. O petrecere, mai ales o petrecere care va servi prestigiul oraşului, era necesară. Asudase muncind, dar fără tragere de inimă! Parcă-l legase cineva de mâini.

Mare fusese succesul lui popular şi oratoric, în centru dar adâncă eră rana, în inima lui de soţ care: o consoartă are şi o cinste. Nu ar fi fost mâhnit de Marioara, nevestă model, mai presus de orice bănuială. Incepuse, însă, să se îndoiască de el, de sângele care clocotise până acum, de braţul viguros, care făcuse minuni casnice:

— Iancule, îi mărturisise Marioara deseori, când mă strângi în braţe îmi pârâie oasele şi mă doare şi îmi place...

Epoca asta a minunilor trecuse, ca un vis.

De o săptămână, Marioara îl rugase în fiecare noapte:

— Să te culci tu pe sofă, Iancule şi să mă laşi pe mine singură în pat — că e cald şi eu, când e cald, ştii că mă enervez, că ai păr mare pe picioare şi mă supără când mă atingi...

Iancu oftase şi se culcase pe sofă, amărât ca un căţeluş pe care-l iei de sguardă, din fotoliu şi-l arunci afară, în viscol. Pentru prima oară, după şaptesprezece ani de căsnicie şi dragoste, pe Marioara o supără că el are păr mare pe picioare! Iancu se frământase, prima şi a doua noapte, până în zori, în aşternutul rece de pe sofă. Uriaş cum era, se făcea mic şi covrig sub plapumă, cu pumnii la gură şi vorbea singur: ce-o fi? Aşteptă să adoarmă

Marioara și se sculă, tiptil. Stă în picioare, lângă pat, aplecat pe table, cu bărbia în palme. Se uită, prostit, la nevastă. Marioara dormea, cum îi plăcea ei să doarmă, de când era fată mare: peste plapuma împinsă cu picioarele în lături și cu cămașa subțire trasă, în valuri mici, peste sâni. Era așa de frumoasă Marioara, cum dormea: albă și plină și goală, între perne, că Iancu simțea un nod în gât și ieșea în sală, să plângă neștiut...

Șaptesprezece ani, Iancu a fost stăpân în casa lui și pe nevastă. Dacă și-a înfipt uneori mâna în părul mătăsos și des ori a dat o palmă pe obrazul rumen fără dresuri, n'a fost ură în inima lui. Marioara știă că după plâns vine râs, că Iancu e mai drăgăstos după scandal și cu mai multă căldură în îmbrățișare! Șaptesprezece ani, Iancu îmbrătrânise noapte cu noapte iar Marioara, noapte cu noapte, înflorise — rămăsese tot tânără, cu gura parcă mai pofticioasă, cu mijlocul parcă mai subțire și mai șerpuitor, cu o carne ca o caisă abia dată în pârg, când o muști între dinți și lași urme, ca o coroană, în joacă cu dureri ca mângâierile...

Iancu a fost un om cu cap. Și-a dat seama că o târnuire de păr sau o palmă, peste gura pofticioasă a consoartei, nu l-ar întineri pe el! Dimpotrivă: ar face imposibilă o apropiere, dacă mai era posibilă o apropiere, acum — când, vorba cântecului:

*de-acum un stâlp de foc ești tu,
un sloi de ghiață's eu...*

Se resemnase în trista postură de dulău pe sofă.

— Nu e omu' fără moarte și nici o dragoste, când ai făcut prostia să te însori la treizeci de ani, cu o fetișcană...

Plânsese o săptămână care trecuse greu! Citise Iancu la jurnal o cugetare: clipa trece greu, anii trec repede și secolele fulgerător! Șaptesprezece ani trecuseră, ca secolele, fulgerător! Săptămâna din urmă, însă...

Acum e vesel până la prostire! Dacă i-a spus Marioara domnului Mănăilă că tot îl mai iubește pe Iancu, asta e dovadă că Iancu se frământase ca un prost, că bănuelile lui din ultimul timp au fost baliverne de cap sec și nimic altceva. Cum îi spusese Marioara, cu ani în urmă: lipește-te de mine, că ai păr mare și mă gădilă — așa îi spusese acum: fugi, că ai păr mare și mă enervezi! El știa că enervare, la o cucoană, vasăzică: drăcușori iar drăcușorii se scot cu dragoste nu cu resemnare sau, cum ar spune Mănăilă, în limbajul lui pitoresc și cult: nu cu retragere amorfă pe sofă și lacrimi nocturne!

Iancu e așa de convins de acest adevăr elementar, că flueră a pagubă, cu ochii în tavan și se lovește cu pumnul în frunte:

— Mă, că prost am fost!

Norocul lui că s'a dus Mănăilă pe lângă Marioara...

Altminteri, drama lui familiară s'ar fi apropiat cu pași repezi de un desnodământ tragic. Iancu ar

fi fost în stare, într'o clipă de uitare, să pună mâna pe revolverul turcesc și să tragă, orbește: în ciori, în farfuri, în pendulă și în inima lui, dacă întâmplător ar mai fi rămas un glonț disponibil în uci-gașa armă...

Iancu se închină, cu panică:

— Bine că n'a fost așa!

Se repede la Mănăilă și îl sărută. Fuge la Marioara și o sărută. Se întoarce la Dincă și îl sărută. E nebun, sare prin restaurant ca un ied, cântă. Toți au rămas cu ochii mari la el. Dincă se șterge apăsător cu batista și se strâmbă:

— Ia ascultă, mă... dragoste cu bale, la mine pe obraz, nu-mi convine...

Iancu nu-l aude. Ca un animal cu muscă pe nas, umblă repede, mută farfuriile, aduce castroanele cu varză acră și de câte ori trece pe lângă Mănăilă, strigă: salvator familiar... recunoștință... salvator.

Mănăilă s'a retras la ușe, ca să vadă restaurantul « în total » și își admiră opera.

— Ce zici, căpitane?

— Ce să zic?

— Frumos, nu?

Dincă a ridicat palmele, în gestul lui obișnuit de zeitate păgână.

— Ca la Pariz, dragă!

Restaurantul lui Iancu are aspect de sărbătoare. Lanțuri de hârtie colorată și lampioane, mesele înșirate pe două rânduri, cap la cap, cu tacâmuri

strălucitoare, vase cu flori și scobitori. Dincă își admiră lingurile de alpacă și lanțurile. State își face vânt cu manuscrisul discursului și are trac.

— Stai, nene, să stabilim: cum vorbim?

Mănăilă surâde: ai încredere în mine, c'o să fie bine!

— Nu așa — continuă State îngrijat, să știm sigur! Să nu zică Octav ăsta al tău că n'avem ordine în ce facem...

E un motiv serios.

Mănăilă se scarpină, gânditor, cu unghia mare a degetului mic, sub sfârcul mustății.

— Da, sigur! Uite cum, căpitane: matale vorbești între mizilic și friptură, eu între friptură și cozonac. Intre cozonac și cafele cred că o să spue un omagial de mulțumire amicului meu dela centru.

Pendula bate de zece ori.

Toți tresar, pătrunși de un fior.

Acum e ora: gravă, fatală, istorică — pentru motive pe cari le știe numai Mănăilă și le bănuie vag pensionarul militar. Dincă se apropie grabnic de masă. Pune mâna pe fiecare lingură de alpacă, cu o dragoste de părinte. Mănăilă își trage vesta în jos, cu o mișcare energetică, își scoate manșetele în evidență și drege glasul, tenorizând: doamnelor și domnilor, sărbătorim...

Așa va începe discursul lui, fixat între mizilic și friptură.

Căpitanul pensionar a închis ochii și mișcă buzele, repede.

Singur Iancu e nepăsător și cântă, lângă Marioara, cu înțeleș:

*de-acum un stâlp de foc ești tu,
da' nici eu nu sunt stins...*

Mănăilă se încruntă, face un semn spre State. State se încruntă și face un semn la fel spre Dincă. La rându-i, Dincă se încruntă și face un semn, cu degetul pe buze, spre Iancu. Restauratorul a înțeleș și tace, cu un gest care spune: au, am uitat că e masă cu ceremonie! Ronțâind un cocean de varză în măselele pe cari le bănuie albe și puternice, Marioara surâde în prag.

Surâde și Mănăilă, cu o mână la spate și alta ascunsă în haină, sub nasture, cum îl văzuse și admirase odată pe Napoleon, la cinematograf.

Vin primii invitați, toți ceremonioși, gravi, pătrunși de importanța covârșitoare a serii și de deosebita onoare ce li s'a făcut. Nicu Stavru, negustor cu avere în centru și cu mare trecere în consiliul comunal, a îmbrăcat haină la două rânduri, pantofi de lac în galoși și fundă albă la guler tare. E un domn respectabil, cu lanț de aur pe pântec și părul tuns mărunt, ca la cazarmă. Stancu Panait, deși tânăr și numai copist la tribunal, e tot așa de ceremonios. N'are guler tare. În schimb, nu se desparte de mănuși. Stă pe lângă Stavru, zâmbitor și atent. Negustorul are fată de măritat. Sunt în vorbă, de două luni, pentru nuntă. Ginere și socru

nu se înțeleg tocmai bine, că Nicu Stavru i-a spus viitorului tovarăș de viață al domnișoarei Paulina:

— Avere? Nimic! Nu dau un sfaț. După moartea mea, vă rămâne tot. Acum nimic. Să faci tu, Stancule! Să muncești, să aduni, să cumperi mobilă și trusou, să faci casă. După ce faci casa, facem nunta! Eu așa am făcut, că eram sărac și azi un gologan, mâine doi, poimâine patru: poftim, avere!

Era frumos și practic planul lui Nicu Stavru. Dar nu era posibil. Stancu îi făcuse calculul, cu creionul pe registru, că până să adune el ban peste ban, din salariul modest dela tribunal, un capital care să-i ofere frumoasei Paulina trusou, mobilă și acareturi, domnișoara tocmai bine împlinește cincizeci de ani iar tânărul ginere moare gârbov și ofticos.

Nicu Stavru se încăpățânase.

— Altminteri nu facem nuntă!

Se întâlneau, în fiecare seară, la bodegă.

— Dai?

— Nu dau!

Stavru comandă o litră cu vin.

— Dă, socrule!

— Nu dau, mă ginere...

Stancu Panait ar fi renunțat de zece ori, până acum, la însurătoare! Dar o iubește pe domnișoara Paulina nebun, în chip de roman și cum i-a scris în album, cu clor pe o pagină dată cu cerneală violetă: te iubesc cum iubește orbu lumina, coră-

bierul valul și fluturul o floare! Din nefericire, o dragoste așa de mare nu asigură o căsnicie, cum o visează Stancu și o merită o fată de familie bună ca scumpa lui Paulina.

Nici acum, într'o împrejurare așa de impresionantă pentru întreg orașul, ei nu vorbesc altceva.

— Dă, socrule!

— Nu dau, mă ginere!

Stavru se plimbă. Stancu se ține după el, milog.

— Dai?

— Nu dau...

Mănăilă se uită, ironic, în urma lor și-i șoptește lui State.

— Ii vezi? Parcă de când sunt pe lume nu fac altceva decât să umble unu după altu. Să știi că până mor așa o duc: dai — nu dau...

Doamna și domnul Hamparțun, singurii negustori de cafea veritabilă și articole orientale, sosesc în tovărășia familiei Padulis: moară cu aburi și fabrică de pâine cu frământător mecanic. Mănăilă se înclină și sărută mâna cucoanelor, cu vârful buzelor și uscat, pentru că are grije, cu fiecare doamnă, să se șteargă apăsător cu batista la gură. Morarul se bucură că-l vede pe Stavru. Doamna Hamparțun dă: bonsoir — cu Stancu Panait, dolofană și guralivă, cu accent armenesc care o prinde de minune. Stancu e trist. Hamparțun îl invită pe Mănăilă la magazin, să guste: așa strafid mari, more dacă nu muncăm, când vezi fărmozi! Lui Dincă îi plac nespusele stafidele și ascultă, atent, cu

salivă abundantă pe buze. Doamna Padulis, gospodină și cuminte, stă de vorbă cu Marioara și Iancu.

— Dacă nu punem untdelemn la varză acră, ne facem de răs la mosafir, că nu e bună și nu fuge miros care face rău la poftă de mâncare...

State s'a retras în colț, pe un scaun, cu discursul pe buze, în cap și în manuscris. E palid și mai slab. Tremură, mai strâns în haina cu decorații și se pomenește vorbind singur: pentrucă, doamnelor și domnilor, noi, orașul martir ca o martiră pe baricadă, care... când... martiră ca o baricadă...

Problema: varză acră — untdelemn fin, a strâns toți invitații în jurul grupului Iancu, Marioara, doamna Padulis. Morarul și Stavru sunt de părere că sărbătorească un mosafir român și e bine ca masa să păstreze caracterul ei românesc, cu varză acră fără untdelemn dar cu ardei mulți, roșii și mici! Doamna Hamparțun se revoltă, în cor cu Marioara, cu Stancu Panait, Iancu, Dincă și madam Padulis. Mănăilă, care ascultase tăcut, cu două degete la o frunte gânditoare, se ridică și impune liniște, bătând nervos în masă. Cuvântul lui e hotărâtor.

— E nevoie de untdelemn fin! Amicul meu dela centru mănâncă varză cu untdelemn fin grecesc extra două zero...

Armeanul își ia paltonul pe umeri și pleacă repede spre casă, să aducă bidonul lui personal, care — spune doamna Hamparțun: e pe raft, în colț, după ușa, cum intri la stânga, în fund, lângă cutia mare cu caramele.

Sosesc, pe rând, obișnuiții clubului Iancu dela gară: bătrâni cu ticuri și chelie, noctambuli tineri cu freză pe-o sprinceană, negustori umili, cu brâu sub vestă și fără guler, cartofori cu figuri veștede de nesomn și bețivani cu nas mare și bastoane cu noduri. Ei sunt poporul și între popor și familiile Hamparțun și Padulis, retrase în cerc intim cu Stavru, cu Stancu și Marioara, Mănăilă impune o depărtare respectabilă. Singur Iancu e jovial și popular. Dă mâna cu poporul, fără alegere și fără mofturi. Iancu e frate cu oricine. Acum știe și el pentru ce petrece. O să fie petrecere mare! Că așa îi place lui Iancu.

— Bem, vere, până s'o face restaurantul meu vapor pe valuri cu spume...

Singur el vorbește tare. Și nu-i pasă de nimeni! Nici de familia Padulis, nici de Stavru, care se laudă că are milioane și nici de Mănăilă! Să nu-i mai facă morală, să nu-l mai învețe pe el, Iancu dela gară, cum să se poarte cu poporul, că se supără! El e vesel și face ce-i simte lui inima că e bine.

Bețivanii se uită cu jind la garafele cu vin. Doamna Padulis se uită de sus, cu gura mică și sprâncenele arc, la popor. Iancu se uită cu dragoste la Marioara. Dincă se uită admirativ la tacâmurile lui. Căpitanul State se uită la toată lumea și nu vede pe nimeni. Marioara se uită la Mănăilă, Stavru la ginere, Stancu la socru, madam Hamparțun, cu ochi languroși, mai ales acum, că e singură, la Stancu iar Mănăilă la nimeni...

E o tăcere pe care Stancu ar tăia-o felii, cu dunga pantalonilor.

În liniște, se aude mai frumos și mai subțire, clopotul de pe peron: din-do-ding, din-di-dong! Sosește, dinspre frontieră, «matinalul» pe care-l așteptase Mănăilă și Sandu, în viscolul siberian al peronului.

Pe buzele tuturor flutură o întrebare la fel: ce va fi? Mănăilă îi invitase la o masă omagială pentru un amic distins ca ziaristul dela centru. Meșter la vorbă, îl lăsase însă pe fiecare să întrevadă că va mai fi ceva, o surpriză, ceva care fusese anunțat, cu gestul larg: grav, fatal, ce va rămâne scris cu litere de aur în viața istorică a orașului. Doamna Hamparțun îl întrebuse, în șoptă, pe Stancu, care se apropiase de Stavru, să afle. Stavru îl întrebuse pe Padulis, morarul o întrebuse pe nevastă iar doamna Padulis se aplecase, cu o șoptă la fel, la urechea Marioarei, ea singură mai în măsură, ca orice gazdă, să știe. Marioara îl întrebuse pe Iancu, restauratorul pe Dincă iar pensionarul aparatului Morse pe căpitanul State, care nu mai știă nimic, cu gândul la discurs și cu frica în oase, având dânsul o presimțire grozavă că ori se bâlbâie ori uită ce are de spus și se face iremediabil de răs, în fața lui Octav și a cucoanelor.

Mănăilă le răspunde tuturor, cu un gest misterios: o să fie bine!

Ușa restaurantului se deschide încet și apare, sfielnic, un cap ciufălit de fată cu ochii speriați și

mari: domnișoara Firfircă! O invitase Mănăilă, insistent și personal, să ia parte la petrecere. Ea reprezintă mahalaua calicilor generoși. Grupul popului o aplaudă cu entuziasm. Domnișoara Firfircă s'a tuns și s'a stropit cu odicolon adus de Firfircă ucenicul, s'a pudrat și s'a roșit în obraz. A împrumutat din vecini mărgele mari și verzi, cum sunt bilele din sticlele de limonadă. Dă mâna cu grupul dela ușe și le zice tuturor pe nume. Se învârtește într'un călcâi, cu mâinile în șolduri și râde tare, se înjură cu noctambulii cu freză și scutură capul, din când în când, să i se învolte funda albastră din păr. Cu Mănăilă dă mâna tot așa de amical iar spre grupul retras în jurul doamnelor Padulis și Hamparțun salută, cu mâna la frunte, ca militarii. Se apropie de Stancu, legănată pe șolduri. Ginerele, cu spaimă, face semne mici,perate, spre socru. Domnișoara Firfircă a înțeleș, se face că nu-l cunoaște și se întoarce, cu o piruetă, în mijlocul restaurantului. Privește, pe masă, pe ziduri, în tavan, la lampioane și râde plin, sănătos.

— Carevasăzică, aici petrecem! Bun! La ce să nu petrecem?

Se încruntă și se uită, în cerc, la mosafiri.

— Da să știți dela mine, scârba de pricuror, care a pus vistavoi pe străzi, să nu ne lase la înmormântare, nu scapă!

Face un gest semnificativ, care ar voi să spună: am eu planurile mele!

Brună e doamna Hampartun și cu briliante, blondă e doamna Padulis și tânără, putred de avere e Stavru și frumos Stancu! Toți presimt, însă, că succesul serii va fi domnișoara Firfircă. Plodul cu mărgelile de sticlă și fundă în păr picură un strop de venin în inima cucoanelor...

Negustorul de articole orientale se întoarce din oraș cu o veste. E un moment de neastâmpăr, de priviri fugare spre ușe și de șoapte, de pufuri mângâind rapid nasul frumos al cucoanelor, de palme lunecând apăsate pe luciul de pomadă al frezelor și de glume spuse cu înțeleșuri de bețivani. Domnișoara Firfircă își potrivește funda în oglinda rotundă, cu arap și mărgelile.

Mănăilă ia comanda supremă a ceremonialului.

— Doamnelor și domnilor, trecem la masă! Repede și fără scandal. În fiecare farfurie e o hârtioară cu un nume scris de mine. Stai acolo unde te vezi scris și fără mofturi...

Infern: scaune trase ori împinse, linguri trântite pe jos, farfurii sparte, pumni dați în ascuns, amenințări. Un bețivan n'are pahar și e nervos că sticla cu vin a fost pusă în fața vecinului. Cartoforii nu vor să se despartă. Noctambulii îi surprind mutând hârtioarele, scrise de Mănăilă, dintr'oa farfurie în alta. Pensionarii sunt oameni demni și cumsecade. Nu le place amestecul cu bețivani și cartoforii.

— Să nu renunțăm la regula clubului. Cerem mese pe categorii sociale.

Orice protest: inutil.

— Să facem cum a zis Mănăilă, că el comandă acum!

Mănăilă e trist că distinșii meșeni nu l'au înțeles.

— Mai întâi și mai întâi: armonia socială, mai ales la o masă ca prezenta! D'ăia am zis: stai bătrân lângă tânăr și cucoană lângă domn, că nu te mănâncă!

Principial, doamna Padulis e de acord cu Mănăilă. E convinsă că armonia socială e necesară. Nu înțelege, însă, să mănânce cot la cot cu fata din mahalaua calicilor.

— Monsiu Stancu, facem *change de place*?

Doamna Padulis fiind în picioare, cu o mână pe tacâm și alta pe scaun, Stancu înțelege de ce e vorba și surâde afirmativ. E bucuros că trece lângă domnișoara Firfircă. Bănuie că prezența lui, alături de fata cu mărgelile și fundă mare, va fi un avertisment pentru socru. Domnișoara Firfircă, însă, îi întoarce spatele, cu supărare mare în ochii de păpușe.

— Aici faci pe scârba, că nu mă cunoști și în parc îmi juri dragoste eternă! Să nu te văd! Să nu mă pipăi pe sub masă, că te plesnesc...

Stancu jură iar. Domnișoara Firfircă scutură capul, îndărătnic.

Mănăilă bate din palme.

— Ascultă la mine, masă mare! Când o intră amicul meu Octav: noi, domnii, ne sculăm în picioare — noi, doamnele și domnișoarele, stăm

jos dar surâdem grațios. Și altceva: să nu te văd mâncând cu mâna, că mă faci de râs, pe mine: oraș...

Octav a rămas în prag, surprins.

Sandu îi povestise pe drum ce e clubul Iancu dela gară și ce rol precumpănitor are în viața pasională a orașului. Intrând în restaurant, se așteptau amândoi la o petrecere ca oricare alta, cu vin bun, cu fum de tutun prost, cu glume fără sare și amintiri cu malacoave și jupânese romantice. O petrecere pe care Octav o dorise, ca o biciuire pentru nervi. Se voiă între oameni și în sgomot asurzitor, să nu mai aibă timp pentru gândurile lui.

Surpriza cu lampioane și lanțuri, ca sub cort de nuntă sau de bălci, cu domni gravi rămași în picioare, la un semn și cucoane cari surâd și dau din cap, ca niște păpuși de reclamă, cu mecanism simplu, în vitrinele bucureștene, l-a convins și pe Sandu că Mănăilă e în adevăr un om mare.

— Mă, c'al dracului mascalțon!

Mănăilă face prezintările. Pentru fiecare ins dela masă are o laudă. Iancu: fiu demn al orașului, Marioara: consoartă harnică și iubitoare de cămin familiar, doamna Hamparțun: frumoasă, Stavru: filantrop, doamna Padulis: răpitoare, Stancu: un magistrat model, Dincă: un domn respectabil, care mănâncă cu tacâm de alpacă, State: un erou, domnișoara Firfircă: o eroină și o distinsă fiică a orașului generos, domnul Padulis: un admirabil biliardgiu — laudă care o indispune nespus pe doamna Padulis...

Surâsuri reciproce, înclinări, mâini cari se strâng cu efuziune.

Masa începe sub auspicii surâzătoare.

Octav are loc de cinste, în capul mesii. La stânga lui e domnișoara Firfircă și în rând cu ea: Stancu, doamna Hamparțun și Iancu. La dreapta lui Octav stă, blondă și răpitoare, doamna Padulis, zâmbind când spre Octav când spre domnul Hamparțun, vecinul ei de masă. Lângă Hamparțun e State, ghemuit alături de Dincă și în fața domnului Padulis. Spre ușe încep locurile bețivanilor, pensionarilor și noctambulilor. În celălalt cap de masă e Mănăilă, cu Marioara lângă el...

Pentru că Mănăilă îl uitase și n'a mai rămas un scaun disponibil, Sandu aduce o ladă cu zahăr din camera restaurantului și ia loc, comod, lângă Octav, care s'a retras mai spre domnișoara Firfircă. Alt motiv pentru doamna Padulis să strâmbe nasul și să facă *change de place* cu Stavru.

Octav se bucură de elogiile unanime ale mesenilor. Cucoanele îl găsesc distins și cu bucle negre. Stavru îl privește lung, cu gândul la Paulina lui și la avere, pe care ar da-o până la ultimul gologan pentru un ginere ca Octav. Marioara șoptește: e frumos ca tine, domnu' Mănăilă iar Mănăilă, recunoscător și berbant, îi strivește bombeul pantofului, sub masă, cu călcâiul galoșului.

Singură domnișoara Firfircă nu mănâncă. S'a făcut mică pe scaun și lângă Octav. Nu visase no-
rocul să fie alături de eroul pe care mahalaua

calicilor îl cântase, îl plânsese, îl dorise și îl legănase în gând, ca pe un făt-frumos. Fata închide ochii, plină de o lumină lăuntrică și îngână: și eu m'ași omorî pentru el! Cum nu are curaj să-i atingă mâna, întinde piciorul încet, cu frică, sub masă și se înfioară toată, când se simte, dela glesnă la genunchi, lipită de piciorul lui Octav.

— E adevărat că ai venit cu pistoale și cu ordin dela stăpânire să-l împuști pe pricuror?

Domnișoara Firfircă întrebese fără voia ei, cu elan stins repede în ochii mari de spaimă. O speriasese propriul ei curaj. Se face mai mică, pe scaun. Se miră că Octav n'o dă afară de mână, ca pe un copil obraznic. Iși face repede planul, în gând: dacă mă gonește, stau la ușe, până o plecă el în oraș.

Bun, așa cum e orice făt-frumos din visul ei de fată săracă, Octav îi mângâie mâna, în loc s'o dea afară și-i surâde blând:

— Cine ți-a spus dumitale o grozăvie ca asta?

Domnișoara Firfircă nu are timp să răspundă.

La un semn, căpitanul pensionar se ridică solemn și cadaveric.

Se depun furculițele pe masă, în liniște și se umplu paharele cu vin, în grabă.

State începe nesigur și cavernos:

— Voi, orășeni și tu, care vii pentru întâia oară între noi, ca să zic așa, ca un...

Trenul personal de frontieră intră în gară cu răbufneli de abur și fluere, scuturând peronul. Vorbitorul e obligat să strige, ca să fie auzit, să facă risipă de gesturi. Marioara râde: ghinion pe ăsta, ce nu s'a mai pomenit! Mănăilă o roagă, cu o palmă ca o mângâiere pe gură, să tacă...

State s'a înfierbântat, a prins curaj și amenință să nu mai termine. Orașul e când martir pe baricadă, când pumn care va ști să astupe gura nemernicilor ce vor mai îndrăzni, în viitor, să-i aducă un afront așa de jicnitor ca azi, când cordoane de vistavoi au oprit inima martirului pe baricadă « a plânge lângă trupul rece și mort al martirei de pe catafalc »! Octav, de asemeni, e când intelectual distins, care vine să cunoască, personal și afabil, un grup de colegi provinciali, când un răzbunător care va duce la centru suferința și revolta orașului, s'o « vadă cei mari și să procedeze în consecință, cât mai grabnic, pentrucă »...

State varsă flacări din ochi iar pumnul în masă ciocnește paharele de farfurii:

— ...pentrucă, altminteri, facem mișcări de stradă și o să fie mai rău pentru viitorul țării și prestigiul neamului ».

Căpitanul e aplaudat frenetic, felicitat, sărutat, coplesit de laude. Mănăilă e radios. Face cu ochiul spre Marioara.

— Stai să vezi, că pe urmă vorbesc eu! Ai baptistă? Bun, s'o ții la îndemână...

Sandu singur e indispus.

— Ascultă, Octav, ce părere ai tu de mascarada asta cu discurs sforăitor și tipi cari nu știu ce să facă cu furculițele?

Octav are o părere foarte bună, pentrucă:

— Nu e pentru prima oară când își bate viața joc de tot ce mi se pare frumos și sfânt în mine. Dar e pentru prima oară când ultragiul acesta îmi face bine! Tot ce văd și ascult acum: ca o biciuire. O durere nouă, care se așterne pe rana veche ca un praf care vindecă! Pe lângă asta, te avertizez că am început să văd figurile mai roze, lampioanele toate roze și roz pretutindeni. O minune a celor patru pahare de vin strașnic...

Ciocnesc un pahar nou cu domnișoara Firfircă, cu Stancu și doamna Hamparțun, care e tare curioasă să afle dacă Octav a citit scrisorile Madonei, scrisori pe cari le confiscase Ștefaniu ca un mizerabil, după opinia sa — ca un soț și legal, după opinia domnului Stavru — ca o scârbă de pricuror, după opinia nici modestă nici șoptită a fetei din mahalaua calicilor.

Se încinge o discuție de cap de masă, de principii și de temperament, animată de vin, de gesturile scurte ale domnișoarei Firfircă și în cele din urmă, de lacrămile doamnei Padulis, care o convinge și pe doamna Hamparțun să plângă, deoarece: noi, femeile, suntem niște martire...

La friptură, bețivanii mai cer un castron cu varză acră.

Vinul începe să facă minuni și tămbălău.

Poporul a uitat de ceremonial...

Mănăilă face semne și gogoloașe de pâine, pe cari le svârle: dojană și avertisment, în capul celor gălăgioși — ridică un deget și-l lipește pe obraz, gest care se traduce: e rușine, ne facem de râs! Indisciplina, însă, pornește dela grupul Octav-domnișoara Firfircă-Sandu. Fata cu fundă cântă, cu ofuri, cu modulări când line, când de tumult, în glasul mic și rotund. Sandu surâde, cu ochii mici în lumina ochilor mari și în migdală rămași în amintire și în sânge. Octav își toarnă pahar după pahar și tace, pornind — dintr'un strop de vin, pe masă, cercuri la fel. Cântecul de mahala și de sbucium al domnișoarei Firfircă, pe care nu-l știe nimeni pe de rost și-l simte fiecare al lui, deschide: rană lângă rană, inimile tuturor. Nu mai mănâncă și nu mai mișcă nimeni. O frunte cade în palme, ca o renunțare...

Mănăilă e în picioare.

Marioara a scos batista și e gata să plângă, de acum, pentru discursul care i-a fost promis: dramatic, frumos și convingător.

— Distins amic și drag, care ne faci o deosebită onoare că te aflî cu noi la o masă care plânge, alături de tine, cum plânge roua pe floare și cum plânge...

Mănăilă face echilibristică de imagini și solfegiază pe o claviatură vocală uimitoare.

— Noi mîncăm, Octav și bem și cântăm, că văd că fata aia cântă frumos, dar nu uităm, amic și drag al meu, că e cineva care ar mîncă lângă

noi și ar cânta și ar ciocni un pahar cu vin, dacă legile naturii nu ar fi mai presus de noi și nu ar fi trimes-o, când i-a fost viața mai frumoasă, acolo, în recele mormânt, de un om mizerabil și de un glonț pe care nu-l bănuia nimeni fatal până la sinucidere...

Octav ar ascultă cuminte, dacă figurile mesenilor nu s'ar face, în joc vesel, când prelungi și triste, când turtite și desfigurate de răs pe care-l aude în el. În joc tot așa de curios, celălalt capăt de masă se apropie, cu grupul cartoforilor și al bețivanilor strâns, ca un burduf de armonică uriașe, ca să se depărteze apoi, prin zid, cu toți mesenii grași și diformi. Vorbind, Mănăilă face tumbe pe masă pentru ochii tulburi ai amicului dela centru iar discursul, vorbă în veriga altei vorbe, ca lanțul lui Dincă, se prinde de ziduri, se întinde și se strânge, ca un șarpe, se încolăcește în jurul lui Octav. Redusă la proporții milimetrice, doamna Padulis stă pe marginea scrumierii, nud de porcelan. Domnișoara Firfirică îl desbracă, îi rupe cămașa. Octav se apără, fără voință, se supără pe doamna Padulis și o svârle jos, cu scrumiera. A rămas, pe lama cuțitului, nud de argilă, doamna Hamparțun. Octav râde, cu uimire de copil în vis. Prinde cuțitul de mâner și de vârf, cu câte două degete, îl rupe fără efort, ca pe-o creangă uscată de salcâm.

Dincă face ochii mari, se ridică de pe scaun și recade: cuțitul lui de alpacă...

Mănăilă se aude ca în vis:

— Madona... trandafiri Octav... iubire eternă...
Marioara singură plânge...

Mănăilă, sigur de succesul care va veni, în gestul final al discursului, nu bănuie primejdia care-l amenință, ca o fiară la pândă, în ochii strălucitori ai domnișoarei Firfirică. Nici fata cu fundă nu bănuie că e aproape de o clipă mare. E un neastâmpăr care-i repede, aprins, sângele în tâmple. Tot ce spune Mănăilă i se pare fără rost. Se ridică, tremurând și aruncă scaunul, rostogol, în zid.

— Lasă-mă'n pace, că mă superi! Lasă-ne'n pace, domnu Mănăilă, cu balivernele!

Mesenii rămân gură cască.

Mănăilă se încruntă. Pentru întâia oară, în glorioasa lui carieră oratorică, are cineva curaj să-l întrerupă — o întrerupere cu afront, că spune baliverne!

— Pentrucă ce spui matală, cu dragostea Madonei, eu o știu mai frumos, că sunt femei și Madona tot așa, a fost femei ca mine, dacă nu te superi! Nu e vorba de asta! Morții cu morții și noi am rămas, ca proștii, cu prieuroru! Ce facem cu el și ce facem cu Madona, că boierii au plâns-o dar n'am plâns-o noi, că boierii au îngropat-o dar noi, orășenii, n'am îngropat-o! Aici să-mi răspunzi! Dacă n'o îngropăm, noi care am iubit-o, Madona nu are odihnă în mormânt, se face strigoi — a zis bunica și vine, în fiecare noapte, la noi în vis, să ne ceară lacrima pe care n'am plâns-o, floarea pe care nu i-am dus-o și lumânarea pe care nu i-am aprins-o la catafalc!

Mesenii au încremenit, cu capul întors spre Mănăilă, întrebători.

Iancu se scoală, tremurând și palid:

— Ce facem?

Lumina clipește în becurile din lampioane.

E frig umed de cavou.

Sub pleoapele grele, în ochii tulburi de vin, încep să joace umbre.

Madona plânge în gândul fiecăruia, cerând: o lacrimă, o floare, o lumânare...

Cucoanele se înfioară.

Marioara rupe batista în dinți.

Domnișoara Firfircă a rămas în picioare, uriaș semn de întrebare gătit cu mărgelile de sticlă și fundă albastră.

— Ce facem?

Om providențial, Mănăilă râde!

El promisesese, solemn, orașenilor: o masă omagială și o surpriză.

Masa e gata!

Surpriza începe...

Surpriză care va rămâne, în adevăr, scrisă cu litere de aur în viața istorică a orașului!

O I N M O R M Ă N T A R E

ADEVĂRATĂ ȘI DE POMINĂ

In piața gării joacă umbre și lumini.

Zece trăsură, cu o sanie în frunte, sunt în așteptare.

Iancu și Dincă bat, scândură lângă scândură, un sicriu, Mănilă ține un felinar în mână și umblă, grăbit și inutil, dela trăsură în restaurant, unde mesenii sunt în fierbere și de aci la magazie, lângă Iancu și Dincă.

Cineva a fost trimes, cu veste mare, pe strada gării, din cârciumă în cârciumă, prin case și prin cafenele. Altcineva a plecat, într'o sanie, spre mahalaua calicilor.

In restaurant, cu ajutorul Marioarei, State pune lumânări de spermanțet în lampioane. Șipcile din gardul gării au fost smulse. In fiecare cap de șipcă, domnișoara Firfircă prinde, în cârlig de sârmă, un lampion.

Octav a rămas la masă, în tovărășia lui Sandu și a cucoanelor. Nu mai e nimeni sărac ori putred de avere, nobil ori mahalagiu. Stavru se sărută cu cartoforii, bătrânii stau cu tinerii de gât, cân-

tând, cât îi ține gura și cu ofuri, morarul și negustorul de articole orientale îi dau târcoale domnișoarei Firfircă, în timp ce doamnele Hamparțun și Padulis îl ating întâmplător, pe sub masă, cu piciorul, pe Octav, dornice să afle dacă îl iubesc bucureștenele, dacă le primește la el și la ce oră, dacă e statornic în dragoste ori flutur, dacă îi plac blondele ori brunele, cucoanele grase ori slabe. Octav râde tare, se răstoarnă pe scaun și se clatină, răspunde la fiecare întrebare fără înconjur și pentru că i se cer, dă amănunte: își primește amantele în pijama, le întâmpină în prag și le cere o primă sărutare, le poștește în fotoliu și le oferă bomboane, țigări și portocale, le desbracă el singur, vorbind nimicuri: e frumos afară, ori: e cald, ori: plouă insuportabil! Lasă storurile și aprinde lumina, o lumină albastră și dulce. Face baie cu fiecare amantă și după baie, are loc o partidă de sărutări și desmierdări, pe blana de urs de pe covor.

Doamna Padulis se roșește și bate din palme. Doamna Hamparțun se supără pe doamna Padulis că întrerupe mereu cu isbucniri de copil, parcă: n'ar fi femeie serioasă...

Afară, Mănăilă a lăsat felinarul lângă Iancu.

În restaurant, State se necăjește cu o lumânare strâmbă și un lampion spart.

— Unde-i Marioara?

Consoarta lui Iancu apare târziu, cu o broboadă pe umeri și se înfioară, suflând în palme: se lasă ger afară!

Mănăilă s'a întors, cântând, la felinar, lângă Iancu, care e sigur că: e grav ce se întâmplă!

Sicriul e gata, pus pe sanie.

Se strâng toate florile dela masă și se depun, coroană, pe sicriu.

Lumânările au fost aprinse în lampioane.

Stancu se întoarce din oraș cu un taraf de lăutari.

O față de masă e tăiată în patru și în lung.

Patru ținte vor bate, în sanie, patru panglici albe, după ce va scrie Mănăilă pe fiecare, cu un tăciune stins în apă, ca în descântec, patru mărturii de regret etern.

Mănăilă a luat în mână o șipcă cu lampion, se înfige în călcâie și strigă, cavernos, în clipa când pendula din restaurant anunță ora când încep să iasă morții din morminte și să umble duhurile rele:

— Doamnelor și domnilor, trista ceremonie începe!

Cortegiul iese în piața gării, în frunte cu Iancu. Restauratorul și-a făcut cădelniță dintr'o cutie goală de vaselină și a svârlit pe umeri un cearceaf alb, ca un patrafir. Cântă, bălăbănind cutia legată cu sfori: veșnica pomenire...

În urma lui vin, câte trei, la braț, cu un lampion de fiecare grup, mesenii.

Ca orice maestru de ceremonie, Mănăilă dă ultime instrucțiuni:

— Iancule, stai în picioare, sus, pe pernă. Acolo! Și cădelnițezi mereu. Treci patru dălcăuți la

panglici. Voi, popor al țării mele, după sicriu și pe jos. Lăutarii, aici, după domnii. Ceilalți în trăsură.

În prima trăsură iau loc Mănăilă și Marioara. În a doua, domnișoara Firfircă, între domnii Hamparțun și Padulis. În trăsura următoare, Dincă și State. Stancu nu-l lasă singur pe Stavru. În trăsura din urma lor, Octav a fost acaparat de doamnele Hamparțun și Padulis, amândouă dornice să afle ce se mai întâmplă după partida de sărutări și mângâieri de pe blana de urs.

Trăsurile din urmă rămân pentru pensionari.

În picioare, lângă birjar, agitând lampionul, Mănăilă are o idee nouă.

— Ascultă la mine, cum procedăm. Cântă lăutarii, cântăm noi veșnica pomenire când nu mai cântă lăutarii și cântă iar lăutarii, când nu mai cântăm noi. Și altceva: să nu te prind că trecem pe lângă o biserică și nu tragi clopotele!

Lăutarii încep: Steluța, în tempo de marș funebru.

Convoiul pornește încet, cu Iancu în frunte, cădelnițând. La fiecare trăsură e un lampion aprins. Domnișoara Firfircă se aude, bocind:

— Surioară, su-ri-oa-răăă — că veneam să-ți aducem flori, su-ri-oa-răăă și scârba de pricuror cu vistavoi, surioară fru-moa-săăă...

Cucoanele din trăsura lui Octav țin isonul lăutarilor:

tu, care ești pierdută, în neagra veșnicie...

Se aprind luminile în geamuri. Căinii latră pe de lături, se reped să rupă cu dinții convoiul și fug chelălăind, urmăriți cu bulgări de zăpadă, de chiuituri și râsete.

Orășenii nu înțeleg ce se petrece afară. Sar de sub plăpumi, cu spaimă. Unii rămân la porți, neștiind dacă e ceva de râs ori de plâns, dacă trece în adevăr un convoiu de înmormântare ori sunt prada unui vis cu draci dansând în trăsură, în lumina faclelor din iad.

Tinerii se îmbracă repede și pornesc în urma saniei, grupul poporului începe să crească.

Iancu e preot convins și conștiincios. Urlă, învârtind sforile cădelniței pe de-asupra capului lui Șmil: veș-ni-caa po-me-ni-i-ree... să lu-ăăm amiiintee...

Sania cu sicriu, cu flori și cu panglici e o podoabă. În cele patru colțuri ard patru lumânări birjerești. Pe sicriu a fost asvârlit un cearceaf de stambă, cu dantele. Florile stau grămadă, peste un tablou cu scara vieții, luat din restaurant de Mănăilă, la plecare.

Jalnica adunare a poporului e plină de glume și râs. Se aprind țigări, se spun snoave și se înjură ce desinvoltură...

Sub glumă și râs, însă, e un gând serios.

Înțeleg toți că orașul trebuiă răsbunat, că era necesară o palmă usturătoare pe obrazul procurorului care oprise orășenii pe bulevard, dincolo de cordoane.

Procurorul răpise astfel un drept sfânt al creștinilor, nu scris la lege dar în inimi scris mai presus de lege.

Cineva se miră că n'a intervenit episcopia!

Episcopul era dator să-i spună procurorului:

— Fiule, dacă nu ne-om duce unul pe altul la groapă, cine naiba o să ne ducă? Lasă poporeni la'nmormântare, că alminteri mă supăr și te dau dracului de pomană, cu vistavoi cu tot!

Un bețivan are un gest de descurajare.

— Parcă mai sunt episcopii de odinioară! Știu eu unul, că eram copil. Când îi pupam mâna, parcă-i pupam mâna sfântului din cer! Acum? Corb cu mitră și patrafir, corb ca procuroru și primaru și tot neamul lor.

Mănăilă a dispărut cu Marioara sub pătura trăsuri. Salvatorul fericirii familiare a restauratorului scoate capul din când în când și strigă spre Iancu.

— Popo! Stai la post, că aici, avem noi grije...

Domnișoara Firfircă se apără, lovind cu palmele, orbește, în domni Hamparțun și Padulis.

— Porcilor! Care mai umblă cu mâna sub pătură, îl lipesc! Grecule, m'ai făcut numai vânătași pe pulpă.

Morarul și negustorul râd tare, o prind de mâini și o fac mototol sub pătură. Domnișoara Firfircă îi mușcă de mână, îi lovește cu pumnii — plânge, strânsă covrig la picioarele lor.

— Scârboșilor, vă spui eu la neveste...

Dincă și State, picior peste picior și fumând, povestesc aventuri din alte vremi. State tresare, în răstimpuri, cu o grijă mare în priviri:

— Ce zici, a fost bine discursul?

Dincă îl felicită încă odată, îl asigură că Mănăilă n'o să-l ierte, pentrucă:

— Dragă, ce-a spus el a fost vax! Cu discursul dumitale, căpitane, l-ai făcut marț!

State e trist pentru Mănăilă:

— De, cine l-a pus?

Se lovește cu palmele pe genunchi, cu ciudă:

— Rău îmi pare, nene! Rău îmi pare că n'am vorbit azi, în centru, în fața poporului! Ascultă-mă pe mine, dragă: ce-a vorbit Iancu a fost vax! Dacă vorbeam eu, acum eram în plină revoluție...

Dincă nu contrazice. Dimpotrivă, simte și el că un discurs al căpitanului pensionar, în piață, ar fi fost pericol național.

— Te pui cu voința populară, maiorule dragă?

State oprește un oftat, cu tot viitorul țării pe umeri — viitor pe care îl salvase tăcând...

— Mare lucru e să știi să taci, când ești, ca mine, un tribun al poporului!

E rândul lui Dincă să ofteze:

— Te cred! Mie-mi spui? Da, da, sigur că da...

În trăsura următoare:

— Dai, socrule?

— Nu dau, mă, ginere.

După o pauză:

— Dai?

— Nu dau...

Crucificat între doamnele Hamparțun și Padulis, cari se prind de mână sub pătură și se roșesc, cu rușine care trece repede, Octav strigă din când în când, cu brațele întinse ca o implorare spre cerul care nu aude și nu vede în ce explorare tiranică au pornit mâinile cucoanelor:

— Sandule! Tu, mă — ce-i cu mine, fraților?

Sandu flueră, singur în trăsură, o doină cu limpezimi de cer.

Pensionarii sunt claie peste grămadă, în trăsurile din urmă...

Strada gării a pornit, cu copii, cu câini urlând și fluere de gardiști somnoroși, în urma convoiului care urcă spre centru, cu lăutari, cu chiote, cu glume și facle.

În centru, în fața tribunalului, pelerinii se opresc, la semnul lui Iancu. Se cântă veșnica pomenire, pe trei voci și cu acompaniament de țambal. Trei noctambuli se prind de funia clopotului din curtea episcopiei și trag. Funia îi ridică, îi coboară pe pământ și iar îi ridică iar clopotul mare bate, ca în ajun de sărbătoare. Toate geamurile au lumini, pe toate coridoarele e spaimă. Sculați din somn, încă buimaci, în papuci și cu paltoanele pe umeri, peste cămașa de noapte, negustorii dau busna în curte. Nu știe nimeni ce s'a întâmplat. Speriată de clopot, de luminile ce jucau în ochiul rotund al gheretei de pază și de țipete, santinela sună, în

goarnă de alamă, alarma de incendiu. Alarma sperie și mai mult negustorii. Unii o rup de fugă spre poartă, cu plăpumile în brațe, alții vor să se întoarcă în casă, să pună mâna, repede, pe ce se poate salvă de furia focului care va veni, din vecini. Nevestele plâng, copiii plâng, câinii din ogrăzi latră a pierzanie — domnișoara Firfircă s'a urcat, în picioare, pe capra trăsorii și țipă, cu gura până la urechi și mâinile în păr:

— Surioară, su-ri-oa-răăă... c'a pus pricuroru' vistavoii lui, su-ri-oa-răăă...

Gardiștii de pe toate străzile laterale vin în pas alergător spre centru, dând țignale de alarmă și de disperare. Vistavoii dela prefectură, dela tribunal și primărie răspund. Paznicul de noapte dela fabrica de calapoade l-a sculat pe stăpân. Fabrica flueră prelung și asurzitor. Gardiștii fug de colo până colo. Pompierii strigă la gardiști. Orășenii strigă la pompieri. Gardiștii strigă la pompieri și la orășeni. Toți vor să afle ce s'a întâmplat. Nu știe nimeni. Se presimte, însă, că o mare nenorocire amenință orașul.

Mănăilă a avut grije, din vreme, să ordone o retragere strategică, în pas alergător și fără gură, pe o stradă lăaturalnică, să iasă în bulevard, după un ocol mare.

Până în zori, centrul a rămas în panică, în dârdâeli și nedumerire — o nebunie colectivă, cu coșmaruri, cu întretăieri de fugă prin zăpadă și pe coridoare. Cum nicio casă nu arde și niciun negustor nu zace,

în sânge, sfârticat de pumnalele tâlharilor, e rândul babelor superstițioase să spună ce a fost. O bunică ologă văzuse, trecând pe sus, o pasăre cenușie, cu picioare de cal și cap de femeie. Alta e sigură că nevasta procurorului, lătrată de cățelul pământului, plecase prin oraș, cu toți morții după ea, să joace hora ielelor pe scările tribunalului și pe acoperișul foișorului.

Pompierii deshamă caii dela sacale, înjurând.

Gardiștii s'au strâns grămadă, cu pistoalele în mâini. Dacă inamicul care tulburase ordinea publică va mai apare, ei vor face somațiile legale și vor trage, cu ochii închiși, spre cer — o salvă de autoritate și de salvare națională....

Mănăilă sare din trăsură în trăsură.

— A fost bună, nu?

— Cine a zis să oprim la tribunal?

— Eu, dragă. I-am spus lui Iancu, pe când eram la gară: facem o pauză demonstrativă la tribunal! Așa protest popular mai înțeleg și eu.

Mănăilă râde cu lacrimi.

— Unde credeți voi că era domnul... prim-procuror, când demonstrem noi sub nasul lui autoritar și mofluz?

N'ar ști nimeni să spună precis.

Spune Mănăilă:

— Sub pat, doamnelor și domnilor! În fundul subpatului s'a ascuns, de frică! M'a simțit că sunt afară, cu furia populară după mine. Cred c'a înțeles, acum, că nu se joacă dumnealui cu mine. Măine,

parcă-l văd, salutându-mă până la pământ: saluuut, domnu Mănăilă! Am să-i răspund, ca să vadă că eu sunt nobil și cu dușmanii mei incalificabili! Da' am să-i răspund așa, peste umăr: sal'tare, mă, băețaș...

Perspectivile se deschid surâzătoare, țară cu râuri de lapte și miere.

— Dar prefectul, mâine, când m'o vedeà? Parcă-l aud: scumpul meu colaborator, ești un om de geniu și nimic altceva! Prestigiul prefecturii se simte măgulit de opera dumitale drastică și meritată de paiata de procuror! O să-i zică paiată, că nu se are bine cu el dela paradă, când i-a ocupat locul în tribună, că a zis: eu stau în primul rând, că sunt mai cevà ca tine, un prefectoraș oarecare! Cum am spus, doamnelor și domnilor, parcă-l aud pe conu Vintilă: dragă Mănăilă, să nu te superi dacă mi-am permis să te avansez în grad și să-ți ofer o diurnă de zece mii lei, recompensă națională! Eu o să-i răspund așa... amical: dragă Vintilă, ești un om gentil și nu refuz banii, ca să nu te simți ofensat că nu-i primesc, dar să știi dela mine că opera mea socială nu are și nici n'ò să aibă un obiectiv financiar...

Eroul popular ascunde, ca orice erou, o mare slăbiciune.

— Dar grecoaica, mâine, când o auzi?

Mănăilă nu bănuie că frumoasa lui cu ochi în migdală face dragoste cu Sandu, în trăsura din urmă. Trădător și amic nesincer, mocanul trecuse

peste inima sensibilă a eroului, fără pic de remuşcare. Tot aşa de nesinceră îl trădase nevasta lui Iani cu primarul, ca să-l trădeze acum cu Sandu, dragoste nouă cu mângâieri calde şi îmbrăţişeri ce îi pâ râiau oasele — aşa cum visase...

Ajuns în bulevard, convoiul face un nou popas, de astădată pentru aplanarea unui mare incident familiar. Poporul se adună, cu lampioni şi glume, în jurul trăsurii domnilor Hamparţun şi Padulis. Marioara o freacă pe domnişoara Firfircă pe umăr, cu zăpadă. Fata plânge şi înjură porcii. Pe umărul ei, în lumina unui lampion, picură sânge dintr'o muşcătură. Doamnele Hamparţun şi Padulis ţipă, lovesc cu palmele şi pumnii, fără alegere, în respectabilii domni Hamparţun şi Padulis, amândoi supuşi, primind loviturile consoartelor fără murmur.

Poporul aplaudă, cu râs şi îndemnuri.

— Dă-i!

— Fă-i giubenu armonică!

— Aşa, madam — la carotidă...

Un beţivan e de părere că scandalul, ca şi nunta, nu are nici un haz fără lăutari. Face un semn. Țiganiii înţeleg şi încep să cânte. În jurul lor, câţiva noctambuli se prind în sârbă. Cercul jucăuş creşte, adună toată întristata adunare în joc bătut, pe loc şi pe vine ori în Țopăituri şi prinde trăsura cu spusul conflict familiar în mijloc.

Chiuiturile jucătorilor, cântecul lăutarilor, plânsul şi ocările domnişoarei Firfircă, Țipetele consoartelor

înșelate, trezesc câinii răi și lupi, prin curțile boierești.

Mănăilă intervine energic.

— Vă rog, să fim serioși! Și voi, cucoanelor, pardon, că vă zic așa: scandal în sânul familiei, nu pe bulevard — că ne facem de râs, ca să nu mai vorbesc de compromitere și de ce va zice gura lumii!

Domnișoara Firfiriecă se refugiază lângă Octav, care doarme răsturnat pe pătură. Doamnele Hamparțun și Padulis se trântesc, grele și îndesat, pe genunchii bărbaților.

— Poftim, pipăiți și mușcați — că ne face și nouă plăcere, crailor...

Întâmplător, însă, doamna Hamparțun s'a aruncat în brațele domnului Padulis iar doamna Padulis stă pe genunchii domnului Hamparțun! Schimb fără importanță. Cum ar spune doamna Padulis: simplu *change de place*...

Convoiul pornește pe bulevard, bine dispus, ca la o petrecere, spre cimitir.

În mahalaua calicilor nu mai doarme nimeni, de câteva ore. Haimanalele trimise spre bulevard, să vadă ce se întâmplă, coboară în fugă pe străzile strâmbe.

— Țațo, vine moarta, bre!

Acum nu se mai strigă nimeni pe nume, peste gard.

È o singură chemare: a clopotelor dela biserici.

Bat toate odată și rar, cum le place haimanalelor. Nu mai cântă pe nas popescul: balang-balang, tras

cu funia și de păr, din clopotniți, de mâna alcoolică a țârcovnicilor. E un cântec nou, care plânge pentru întâia oară în aramă, pentru o noapte de pomină, cu cer mai frumos, cu stele mai mari și lumină crudă de vis.

Grupurile pornesc în liniște, în pas tot așa de îndărătnic, spre strada cu boieri. În locul copiilor, rămași să doarmă sub plăpumi și țoale, în căldura închisă a odăilor și în grija icoanelor, merg bărbații, în bocanci și surtuc cu petice peste bluza albastră. Bătrânele au aprins lumânările. Lumina pune umbre pe figuri, le face prelungi.

Ce spusese domnișoara Firfircă la masa cu discursuri și linguri de alpacă, în gândul calicilor e adevăr. Dacă popii cântă la mort: veșnica pomenire, după carte, calicii spun: să-i fie țărâna ușoară, după datină. Credința lor de păgâni cu icoane și cruci închipuie, pentru morți, o suferință de dincolo de prag, un chin mai mare, că îl îndură în pământ, pe întuneric, între strigoi dansând și animale de apocalips, așa cum au să iasă din pământ când s'o sfârși omenirea, la anul de osândă și de mântuire 2000 dela nașterea pruncului cu aureolă. Chinul acesta îl îndură sinucigașii, de nu le dă deslegare biserica și morții trimiși pe drumul fără întoarcere neplânși, fără flori și fără lumânări aprinse. Duhul rău din strigoi se învinge cu lumini. Mortul se frământă în pământ, plânge, vrea să se închine dar strigoi îl lovesc peste mână, să nu facă semnul crucii, care l-ar mântui — strigă dar cățelul pământ-

tului latră mai tare, să nu i se audă strigătul. Când se face noapte, mortul iese din mormânt și vine în oraș, plânge la fiecare poartă, ca un milog, cerșind: o lacrimă, o lumânare, o floare! Dacă cei vii nu i le duc la groapă, în prima noapte, mortul se face strigoi și se răsbună amarnic, cum numai un mort știe să se răsbune...

Pentru Madona, să nu se mai frământa în pământ, să nu mai plângă și să nu mai strige, pentru tihna noptilor de odihnă și pentru visul fără spaime al copiilor, mahalaua calicilor urcă spre bulevard, cu flori, cu lumânări și cu lacrimi.

Budrugan, unul din cei șase ai grupului Mănăilă, povestește celor ce vor să-l asculte, cum a decurs trista ceremonie a înmormântării. Ușierul dela prefectură e sigur că Octav a fost arestat și închis, dacă nu cumva i-au sfărâmat capul până acum, în beciul tribunalului. Doi boieri, fi auzise Budrugan vorbind, spuneau dimpotrivă că Octav nu venise la înmormântare dinadins, între el și bătrânul colonel fiind dușmănie aprigă, dela nunta Madonei cu Ștefaniu.

— Ce să caut la înmormântare? îl întrebase Octav pe colonel, cu pumnii strânși. Stai tu lângă catafale, cu procurorul pe care l-ai ales ginere! Stai cu el și pupă-l, pe el și pe moartă, că tu i-ai mâncat norocu, câine bătrân...

Fata popii din vale bănuie că Octav se frământă și geme, acum, în beciul tribunalului. Blestemă, oprită în mijlocul străzii, cu pumnii spre cer.

— Bate-i, bunicule cu barbă albă, cu un car de icoane!

Se apleacă, într'un genunchi, scormone zăpada și lovește cu pumnul în groapa albă.

— Nu-i răbdă, milostivule pământ!

Se ridică și urcă, alături de ceilalți, bocind:

— Le-au mâncat coliva la amândoi, su-ri-oa-re-loor... Ea în pământ și el la închisoare, su-ri-oa-re-loor...

Două umbre se opresc, privind pieziș în susul străzii.

— Ce zici tu că-i asta, Pandeles?

— Care?

— Daravela cu moarta și ce spuse Budrugan de boieri, că se dușmănesc.

Pandeles râde în el, răsucind o țigare.

— Putreziciune, vere! Dealul se mănâncă singur! O să-l vedem într'o zi lunecând, ros pe dedesupt, spre vale...

Tovarășul nu răspunde.

Pornesc, alături, cu pas apăsător.

Sus, pe strada cu boieri, Mănăilă ordonă convoiului un popas.

— Să ne mai desmorțim și să admirăm...

Mahalaua calicilor se vede, departe și în vale. Pelerinii sunt datori să admire, în cor cu Mănăilă, care are simț artistic.

— Ia uite-i cum vin, de jos în sus, cu lumânări aprinse, ca dela înviere!

Cucoanele găsesc că e o priveliște fermecătoare.

Cartoforii, pasări hoinare, sunt convinși că o noapte frumoasă ca acum n'a mai fost de cincizeci de ani. Marioara ascultă clopotele și se înfioară: să crezi, parcă nu le trage mână de om, așa cântă...

Domnișoara Firfirică e mândră.

Iancu învârte cădelnița, de pe capra trăsorii lui Șmil, spre mahalaua calicilor și cântă pe nas: veniți să luați lumină, da' veni-i-iți mai repede, fi-i-ilor, că ne iaaa dracu de friiiig...

Abia acum o vede Mănăilă pe grecoaică, în trăsura lui Sandu. E așa de surprins, c'o lasă singură pe Marioara și se apropie grabnic de amanta care adoră migdalele.

— Voi, doamnă, la ora asta, într'un pelerinagiu nocturn și pios?

Mănăilă nu e gelos pe Sandu. Știe că mototolul de mocan nu se pricepe în dragoste. Cu Marioara, însă, nu mai are nimic de spus. Ar fi bucuros să scape de ea, s'o lase plocon lângă Sandu și să plece cu grecoaica în trăsura lui, să-l vadă, pe teren și deaproape, comandând un oraș generos. Grecoaica îi mulțumește pentru o invitație așa de gentilă dar preferă să rămână lângă Sandu, pentrucă: e pătura groasă și e locul cald.

Mănăilă, în fața unui refuz așa de categoric, salută glacial și se retrage, demn, resemnat să rămână, mai departe, lângă Marioara. Restauratorul, însă, și-a chemat consoarta în trăsura lui episcopală. Eroul rămâne singur și melancolic. Tot așa de crudă cu el, îl refuză și domnișoara Firfirică. Fata

cu fundă și mărgele rămâne lângă Octav, care plânge, somnoros și inert, că e orfan pe lume! Ca să-l mângâie, domnișoara Firfirică l-a prins în brațe, îl leagănă și-i cântă la ureche:

*străină-s, Doamne, străină,
ca și mierla din grădină...*

Octav își bălăbăne capul și mâinile:

— Soro! Ma soeur! Meine liebe Brüderin...

Face eforturi peste puterile lui, să ridice capul și să deschidă ochii.

— Așa se zice: brüderin? Nu știi? Ești o proastă...

Râde, se încruntă și strigă.

— Sandule! Ce se petrece cu mine, fraților..?

Mahalaua calicilor a ajuns, prin toate străzile, pe bulevard. Strada largă, până aproape de cimitir, e plină de umbre cu figuri prelungi, în lumina lumânărilor. Sania, urmată de cele zece trăsură, își face loc, cu greu, prin mulțime. Calicii merg pe trotuare, pe stradă, înainte, în urmă, pe lângă trăsură.

Haimanalele au ajuns la cimitir.

Convoiul se apropie cântând: veșnica pomenire. Un cor impresionant de câteva sute de inși, pe care Mănăilă îl conduce cu talent de mare dirijor, agitând în aer, din cârca lui Șmil, două șipci cu lampioanele în flăcări. Clopotele din mahalaua calicilor se aud departe, ca o îngânare. Clopotele din turla cimitirului plâng aproape și impresionant.

Nu mai râde nimeni. Prin trăsuri n'a mai rămas o mână sub pături. Doamnele Hamparțun și Padulis nu mai stau pe genunchii soților. Femeile nu mai pot să cânte, sugrumate de plâns. Fata popii din vale urlă, urcată în sanie, cu sicriul gol în brațe.

— Ia-ne lacrimile, surioară, ia-ne florile și lumânările, surioară!

Din trăsură, cu Octav în brațe, domnișoara Firfircă se ia la întrecere cu bocitoarea din sanie.

— Of, pământ, pământ, pământ...

Femeile nu-și mai pot stăpâni lacrimile. Fiecare are un mort, pe care-l bocește acum. Mamele își plâng feciorii, fetele își plâng mamele și surorile, nevestele pruncii. Toți morții din cimitirul care e mai aproape, cu fiecare pas, sunt chemați pe nume. Nici bețivanii, guralivi și veseli până acum, nu mai spun snoave. Simt și ei, așa cum li se umezesc privirile, că asta e înmormântare a d e v ă r a t ă...

A fost uitat procurorul, cu cordoanele lui de vistavoi. Singur Mănăilă nu-l uită, singur el a rămas fiu al orașului ultragiatic. Numai el nu plânge.

Plutește, peste durere, senin și în cărca lui Șmil, agitând lampioanele aprinse...

DEȘTEPTARE CU NEDUMERIRI

ȘI MUSTRĂRI

Octav mișcă mâna, o poartă pe frunte și în păr.

Se simte slab. Deschide ochii, încet. Lumina se cerne prin gene. Mâna, cu mers de furnici în palmă, pipăe: perna, sub cap — plapuma...

Octav privește, nemișcat: lângă pat e o masă, pe masă o sticlă cu apă. Ochii lunecă: pe tavanul aproape, de un alb murdar, pe zid.

Un luminiș în gând: sticla cu apă, care trebuia svârlită în geamuri! Așa dar: camera de han boierească, din care fugise cu Sandu, să scape de spaima celor patru ziduri. Nedumerire: când, cine l-a adus înapoi? Pleoapele recad, obosit.

Octav întrebase fără răspuns. În cameră e frig. Brațul e rece, așa cum a fost scos afară, peste plapumă. Octav caută mâneca, pe care o bănuie resfrântă, s'o tragă în jos. Palma a rămas, caldă, pe umărul rece. Nicio urmă de mânecă. O nedumerire nouă: brațul e gol.

Octav se simte gol, sub plapumă, ca într'o cadă cu apă încropită. Rămâne, câteva clipe, cu capul îngropat în perna albă, tot așa de alb. Cine-l des-

brăcase, cine îl aruncase, gol, sub plapumă, într'o cameră cu număr 3, într'un pat care primise doi morți cu tâmpla cuib pentru glonț. Se ridică repede în cot, să scuture somnul din gene, să vadă mai bine: masa, sticla, zidul, tavanul murdar. A rămas, fără gând, încremenit: lângă el, tot așa de goală, doarme domnișoara Firfircă...

Octav uită să se frece la ochi, cum se face obișnuit în împrejurări la fel, să se întrebe: nu văd bine ori visez? El vede bine, pipăe părul în cărlionți al domnișoarei Firfircă și brațul ei îndoit, cu palma sub cap. Nici nu e vis: fata dela gară, domnișoara din mahalaua calicilor, dormise și doarme lângă el! Nu înțelege, însă, cine-o adusese în cameră, cine a desbrăcat-o și...

Octav vorbește cu el, în gând, cum ar vorbi cu cineva de aproape.

— Să încercăm să ne liniștim, că altminteri o luăm anapoda și nu mai înțelegem! În primul rând, fac un efort să nu gândesc la nimic. Acum să alegem, una câte una și cu grije, amintirile — să vedem, scumpe domn și scumpă domnișoară, ce a fost cu noi și prin ce concurs demonic de împrejurări am ajuns, sub plapumă, așa cum ne vedem acum, din nefericire...

Octav știe că plecase cu Sandu spre gară. De unde? Dela cimitir. Se rectifică: nu se poate! Dela cimitir, spre oraș, se opriseră pe bancă, în fața casei cu cioclii, cu dascălii și doliul scuturat și strâns în patru, în opt. De acolo s'au dus la Sandu

acasă. Deci, dela el, de pe strada cu întuneric, au...

Octav își mușcă buza, cu îndoială.

Iși amintește că plecaseră spre gară după ce-i povestise Sandu ce se întâmplase la cimitir, cu maiorul din roșiori și grecoaică. Nu e sigur, însă, dacă mocanul își povestise aventura acolo, pe banca de pe bulevard sau la el acasă. Probabil pe bancă. Octav nu intrase în chilia de pustnic a uriașului. A rămas la poartă. Un amănunt, pe care îl reținuse, uimitor: o flacăra mică, luminând clanța dela ușa cu lacăt. Alt amănunt: povestind, Sandu svârlise florile în sus și...

Pe bulevard, Sandu nu avea flori. Le cumpărase în centru, dela...

Când cumpărase mocanul flori: plecând spre cimitir sau la întoarcere?

Florile ce rost au? De ce vrea el să știe când le cumpărase Sandu? Asta nu are nicio importanță. El trebuie să-și reamintească un lucru: unde și când îi spusese Sandu că maiorul din roșiori...

Ce legătură are maiorul din roșiori cu fata care doarme lângă el, cu sticla de pe masă și cu Sandu? Taina rămâne una, pentru Octav: cine l-a adus în cameră, cine o desbrăcase pe fată și o adormise lângă el, cu palma sub cap și surâsul pe figură?

Gândul se încurcă, fir — se rupe...

Octav face un salt în amintire.

La masă, în gară, fata cu fundă și mărgele era lângă el. L-a întrebat dacă e adevărat că venise cu

pistoale, să-l omoare pe Ștefaniu iar el i-a răspuns că își primește amantele în pijama, acasă și...

Octav ar mușcă de plapumă ori ar lovi cu pumnii în zid, de ciudă. Simte că iar se încurcă. Spune tare, cu broboane reci pe frunte:

— Să ne liniștim, că o luăm anapoda...

Trec, în filmul rapid al amintirii, icoane fugare: un lampion, un bătrân care vorbește, un Mănăilă aproape cu cap diform, o doamnă care surâde și...

Octav face involuntar, cu mâna, un gest de reținere a gândului salvator. O doamnă grasă, cu păr blond, cu aluniță: pentru ea povestise el cum își primește amantele. Iși aduce bine aminte că doamna blondă îl rugase, mângâindu-l cu mâna pe picior în sus și pe sub masă, să-i spună dacă îl iubesc bucureștenele și unde le primește. El îi povestise tot și — pe urmă...

A mai fost ceva, pe urmă?

Octav e ferm decis s'o scoale pe fată, s'o întrebe.

A rămas cu mâna întinsă spre umărul ei — mâna șovăie, se lasă, moale, pe plapumă. Nu are curaj s'o miște.

Domnișoara Firfircă doarme cuminte ca un copil, răsufând ușor. Fardul s'a șters, funda s'a desfăcut, părul negru face perna mai curată. Octav o privește lung, tăcut și se miră: abiă acum vede că fata din mahalaua calicilor are o figură interesantă. Descriind-o pentru cineva de departe, într'o scrisoare, Octav nu ar face operă de funcționar la biroul pașapoartelor. Nu i-ar spune că are

frunte lată ori gura potrivită. I-ar mărturisi, numai, că e frumoasă domnișoara Firfircă pentru că așa o simte în el, acum — că figura, în fiecare trăsătură, cu fiecare înfiorare a buzelor, îi spune tot ce bănuie el frumos în gândul și în inima fetei cu panglică și mărgel.

Octav s'ar aplecă ușor, cu ochii închiși, să-i simtă răsuflarea pe frunte.

N'a mai rămas taină pentru el.

Acum înțelege tot ce a fost. Se îmbătase, la gară, așa cum se îmbătaseră toți. Mănăilă a avut o idee genială și de prost gust: i-a adus pe amândoi la hotel, i-a desbrăcat și i-a trântit, unul lângă altul, sub plapumă.

Acum stă cu Sandu la cafeu-biliard « Andriianopol » și râde — fac haz amândoi și gădesc gluma proverbială.

Octav se indis pune.

Fata lipsise o noapte de acasă — o fi fost așteptată, cu neliniște și presimțiri.

Are și Octav o presimțire, așa cum se retrage, mic, cu spaimă, sub plapumă și cât mai departe de fata care doarme.

— Ce-o să zică, ce figură și ce scandal o să facă domnișoara din mahalaua calicilor, când s'o trezi, goală, într'o cameră de hotel — când o înțelege că a dormit așa, o noapte întreagă, lângă el?

Octav sare jos din pat, umblă repede și în vârfuri prin cameră, își caută și adună, de pe jos, de pe tabla patului și de sub masă: ciorapii, cămașa,

pantalonii. Stă o clipă cu ele în brațe, nu știe ce să facă: ar sări pe geam, s'ar topi prin ziduri. Se vede, așa cum e acum, în oglinda șifonierului. Ar râde, nebun, răsturnat pe scaun și nu are curaj să miște pleoapele. Dacă se scoală fata și îl vede gol, cu hainele la sân, ca un pui de țigan pe o margine de lac? Se apropie, tot așa de atent și grabnic, de masă. Imbracă un ciorap, cu mâinile tremurând, pe dos. Il scoate din picior, îl întoarce și îl îmbracă iar. Un pantof nu se vede. O să-l caute mai târziu. Nu mai are un buton la cămașe. Pantalonii sunt întorși pe dos. Octav se ia cu mâinile de păr: sfântule, ce-o fi fost cu el, azi noapte? Umblă în patru labe, pe sub masă și scapără chibrituri. A găsit un buton, pantoful e tocmai la ușe, bretelele atârnă pe zid, prinse în cui invizibil. Ridică mâna, să le ia și rămâne cu mâna întinsă.

Domnișoara Firfircă a deschis ochii încet, tot mai mari și surâde blând.

— Bună dimineața, Octav...

Intinde brațul spre el, ca o chemare.

Octav face, în apropiere, pasul mic și rar. Calcă schiop, cu un pantof în picior. Surâde în neștire. E sigur că fata e încă sub vraja somnului, că n'a înțeles bine ce-i cu ea și unde se află. Furtuna nu va întârzi. Va fi plâns și învinuiri, amenințări. I se usucă buzele, cum spune, silit să răspundă tot așa de muzical:

— Bună dimineața, domnișoară!

Octav e lângă pat.

Domnișoara Firfircă îl privește, lung și nu mai surâde. Pândește, în mâna care sgârie plapuma, o amenințare. Octav e gata s' o implore să facă orice, numai să nu țipe, să nu se afle în hotel. O s' o convingă că el n' are nicio vină, că nu știe ce s' a întâmplat, că au fost amândoi victimele unei farse idioate. Dar, domnișoara Firfircă nu-l lasă să deschidă gura. Se încruntă, se strâmbă la el și scoate limba.

— Prostule! Să nu mai minți la cucoane cu amantili tale, care le primești pe blană, că acum știu cine ești și te dau de gol, că ești un mototol care adormi cu spatele la ele și sforăi...

Ca să-l pedepsească la fel, se întoarce și fata cu spatele la el și trage plapuma peste cap, să nu-l mai vadă.

Octav ridică din umeri: asta ce-o mai fi? Oricum, e bucuros că scapă de scandal. Tot ce-i rămâne de făcut: să se îmbrace repede, să plece în oraș, să-l caute pe Mănăilă și să-l ia la palme! Dacă distinsul amic e un idiot iar domnișoara o nebună care nu știe ce spune, Octav le va dovedî, amândurora, că orice glumă are o margine și orice tiflă care i se face nu rămâne fără...

S' a oprit lângă pat, cu un chibrit aprins în mână.

Surâde, în jocul cu scăpărări mici al flacării.

Tot așa îi spusese Madona: prostule, pe stradă, când i-a smuls ziarul din mână.

Tot așa scosese limba la el...

Madona!

Octav stă pe scaun, cu capul în palmă. A uitat de hotel, de domnișoara Firfircă și de bănuita farsă a lui Mănăilă. Simte cum se adună și urcă în el un cântec, ca un neastâmpăr de vrabie pe o creangă cu muguri deschiși. Il vede pe Mănăilă trecând, cu jerbele după el și nu se mai cutremură. Spune rar: aici odihnește Madona cu trandafiri din visul lui Octav! Nu e trist. Surâde vâg. O lacrimă, dacă ar pică în palmă, ar adună toată lumina din gânduri și ar risipi-o...

Ar fi o lacrimă cu resfrângeri de soare și limpezimi de cântec.

Domnișoara Firfircă a scos capul din plapumă și râde.

— Supărare mare ce ești, hai să ne împăcăm!

Octav nu răspunde. Stinge țigarea, lovind-o nervos de masă. O fărâșă în palme, o aruncă și se ridică.

— Te rog să mă lași în pace!

O privește supărat, peste umăr, cu o dojană în gând: se făcuse un pic de lumină în mine și m'ai readus, cu răsul dumitale, în camera asta mizeră de hotel! Tace dojana și o resfrânge în ochi. Domnișoara Firfircă a înclinat capul pe umăr, ca un copil certat aspru pentru o vină care nu-i a lui.

— Ce-i cu tine, Octav?

— Ar fi mai logic să întrebi: ce-i cu noi? Așteptam să te miri, să te uiți, ca mine, pe ziduri și să nu înțelegi unde te afli, cum ai ajuns aici, să te revolte gluma lui Mănăilă, care te-a culcat, goală, lângă

mine! Preferam, în definitiv, să faci scandal, să plângi, să aduni tot orașul la ușe, să ne vadă...

Domnișoara Firfircă se miră:

— De ce te superi? Imi pare rău că te superi.

Surâde, cu teamă că va deslănțui o nouă furtună și cu dragoste.

— Când te superi, nu mai ești frumos...

Octav se plimbă, cu cravata pe umăr, ca o dâră de sânge pe albul cămășii. Spune, pentru el: de ce să mă supăr? Ar fi inutil și ridicol. Fata nu are nici o vină. E mai inteligentă ca el. Ia gluma așa cum e. Oricât ar fi fost de stupidă farsa lui Mănăilă, e mai stupid el, că se frământă și țipă. O să strige la Mănăilă, în oraș. Acum ar face bine să se îmbrace mai repede și să plece — s'o lase pe fată singură. N'o să sară, goală, de sub plapumă, cu el în cameră! Simte, însă, în el și în aer, o fierbere. O nemulțumire, de el și de tot ce face. Un măr al discordiei, care cade între el și domnișoara Firfircă, dincolo de farsa scobitoareii cu galoși.

— Dumneata știi când ai fost adusă aici?

— Cum să nu?

Domnișoara Firfircă a răspuns simplu.

Octav scapă vesta din mână.

— Știi?

— Știu.

Nu mai înțelege nimic.

— Mă rog, a fost o glumă a lui Mănăilă, ori..?

— Nu, Octav, a fost ceva... serios! Dacă nu eram eu lângă tine, te uitau dormind în zăpadă.

Octav a mărit ochii până la durere.

— La gară? Adormisem în zăpadă, la gară?

— Nu la gară, la poarta cimitirului...

— Când?

— Azi noapte.

Octav își mușcă buza, să nu strige: minți, azi noapte am fost la masă, în restaurantul gării!

Domnișoara Firfirică se miră:

— Tu nu-ți mai aduci aminte de nimic?

Râde și se bucură, lovind cu picioarele sub plapumă.

— Dormeai pe un morman de zăpadă, ca un copil de bo'daproste...

Povestește, svârlind rotogoale mari de fum spre Octav.

— În spaima care-i cuprinsese pe toți...

Octav ar voi să întrebe: de ce spaimă? Dar e așa de nerăbdător să afle, cât mai repede, tot ce se întâmplase, că repetă, peste întrebare:

— Spune! Spune, te rog...

Fugiseră, unii cu trăsurile, alții peste câmp: în oraș. Ea rămăsese, singură, lângă Octav. Dispăruse și Sandu. S'a rugat, a plâns: cum să-l lăsăm dormind în zăpadă? N'a vrut nimeni s'o asculte. A fugit în cimitir, i-a spus lui Sandu, el i-a spus lui Iancu dela gară, care:

— Te-a adus în cârcă până aici!

Iancu îl desbrăcase și îl urcase în pat.

Octav are o întrebare logică:

— Mă rog, ce gust pe Iancu să mă desbrace și de cămașe?

Nu-l desbrăcase el.

Iancu o sfătuisese așa pe domnișoara Firfircă:

— Să nu-l lași singur! Poate i se face rău, că e beat ca un porc.

Octav se sbăteă, vorbeă neînțeleș, mototoleă un colț al cearceafului în mână, încercă să-l rupă. Domnișoara Firfircă muiase un șervet și i-l pusese pe frunte. Apa rece îl mai liniștise. Se rugă, trăgând de mâneci și de guler:

— Desbracă! Tot, scoate tot...

Il lăsase, gol, sub plapumă.

Octav adormise târziu. Ea stă pe un scaun, lângă el. Ca să nu i se facă urât, se gândise la tot ce se întâmplase, la Octav și în urmă: la viața ei de domnișoară Firfircă din mahalaua calicilor. Ar fi adormit, cine știe când, pe scaun, dacă Octav nu s'ar fi sbătut în vis și n'ar fi aruncat plapuma de pe el, cu piciorul.

Fata își mușcă pumnul, adânc și tace, cu ochii în jos.

— Și... erai așa de frumos, că am uitat să te învelesc!

Plânge, mică lângă el:

— Pe urmă, n'am mai știut ce fac...

Octav îi prinde capul în palme, cu un sentiment ciudat de dragoste și nedumerire. Mai găsește în inimă, pe fund, după atâta risipă de gând și plâns, o mângâiere — pentru sora care nu îl lăsase să

moară în zăpadă, pentru fata care uitase să-i învelească goliciunea, pentru dimonul mic ce îl amenințase că o să-l dea de gol în fața cucoanelor, când o mai povestii aventuri de dragoste.

— Nebună mică! Nu ți-a spus Mănăilă că sunt un mire neferice și în doliu? Iar domnul Iancu dela gară, nu ți-a spus că sunt beat ca un porc? Nu simți cum plutește umbra Madonei între noi, ca un vânt de înstreinare? Nu-i așa că mâine o să râzi de mine? Ba da! Ai să povestești tuturor: am dormit o noapte lângă el și nici nu m'a sărutat...

Părăsită pe brațul lui, domnișoara Firfircică a închis ochii și pare că nu mai respiră. Numai gura se înfioară și mișcă buzele. Gura singură mărturisește dorința, o dorință care i-a supt tot sângele din figură.

Octav vede în păinjeniș și în amintire.

Se surprinde râzând:

— Știi la ce mă gândesc, așa cum te dăruai, goală și superbă, brațelor mele? Că acum nu ești obscenă, cum erai azi noapte: cu bluză roșie și roșu în obraz, cu fustă scurtă și fundă albastră, în părul cârlionți. E ceva care îți sanctifică goliciunea! Poate perfecțiunea formelor. Tu ești legată de mahalaua calicilor numai prin fundă și mărgele...

Glumă și dojană:

— Prin fundă și prin vânătăile de pe pulpe.

Domnișoara Firfircică se smulge din mâinile lui, sare jos și se repede la oglindă.

— Porcii!

— Sunt așa de barbari ibovnicii din mahalaua calicilor?

Fata se încruntă.

Inchide ochii strâns, de supărare și țipă:

— Ce ibovnici? Eu n'am ibovnici! Până la tine numai mama, care mă scaldă sâmbăta în albie, m'a văzut goală. Mă vezi tu, că ești... Octav!

Domnișoara Firfirică își mușcă pumnul — caută, în gând. Ar voi să-i spună cum îl vede ea, cum îl simte, cum îl leagănă în visurile ei de fată mare, cum s'ar dărui și fără murmur făt-frumosului venit să răzbune fata moartă în turn. E tristă și rămâne în picioare, cu bărbia în pumn și cotul în palmă:

— Sunt proastă — nu știu cum să spun...

Se supără că e proastă și țipă o amenințare:

— Să nu-mi spui mie că am ibovnici că te bat și mă svârl afară prin geamuri!

Plânge, în oglindă:

— Vânățăile... care le vezi, dela porcii de Hamparțun și Padulis, azi noapte — în trăsură...

Spune tot ce a fost, după masa din restaurantul gării.

— Ca să scap, am venit la trăsura ta.

Mâhnită, îl prinde de păr și trage, cu ciudă.

— Și tu ești un porc! Când am venit eu la trăsura, tu... pentru madam Hamparțun erai vițel care suge, pentru madam Padulis uger de muls!

Il lovește cu palmele, mici și repede.

— Să știi că sunt geloasă!

Plânge, în pat, sub plapumă.

Octav ar face haz, ar trage plapuma de pe ea și ar mângâia-o, ar lua-o pe umeri și ar jucă prin cameră, dacă nu l-ar pironi pe scaun gândul cu nedumeriri.

— Eu? Am fost eu în trăsură cu..? Am făcut eu ce..? Am luat eu parte la o mascaradă așa de odioasă, care... un ultragiu adus durerii mele și..? Am dus eu mascarada până la cimitir, până la mormântul..?

— Nu!

Când au intrat cu cosciugul gol pe poarta cimitirului, s'a auzit un țipăt. Nu știà nimeni ce se întâmplase. Cei din cimitir voiau să fugă afară, cei de afară voiau să intre, să vadă ce a fost. Se călcau în picioare, se loveau — au răsturnat cosciugul în zăpadă, cu sanie cu tot.

Târziu, când s'au liniștit: le spusese haimanaua de ce țipase, au avut curaj să se apropie de mormântul Madonei. În lumina lampioanelor: procurorul Ștefaniu, mort, căzut peste coroane, împușcat în cap.

Intendentul cimitirului îl văzuse, de vreme, intrând cu flori.

Groparul îl auzise plângând.

— Altceva, nu mai știà nimeni nimic...

În fața cadavrului, numai ca să se afle în treabă, după opinia domnișoarei Firfircă, Dincă pensionarul a ținut un discurs.

— Iată, întristată adunare, adevărul meu, pe care nu l-a crezut nimeni: unul, Ștefaniu, se împușcă pe mormântul Madonei, altul doarme beat ca un porc, în trăsură.

Mănăilă îl apăraseră pe Octav, cu alt discurs.

Orășenii se împărțiseră în două tabere.

Nu se știe cine a dat prima palmă.

Se prinseseră de piept: doi, patru, zece, toată întristata adunare, bătaie în toată regula, la început cu palmele, cu pumnii și picioarele, în urmă cu șipcile dela lampioane și crucile smulse din morminte.

Mănăilă a fost umplut de sânge. L-a dus Sandu, în cărcă, la spital.

Domnișoara Firfircă povestește și râde cu lacrimi:

— După bătaie, rămăsese cimitirul berec! Toate crucile erau grămadă, pe aleea principală. Zice că mâine o să cheme itidentu tot orașu, să-și ia fiecare crucea și s'o înfigă la mortu' lui — dacă și-o mai aduce aminte unde i-a fost groapa...

Octav nu mai aude. Face pași mici și repezi, în cerc tot mai strâns, în jurul mesei.

Sticla sboară în geamuri...

OMUL CARE A ÎNVINS VIAȚA

— De când m'a lăsat singur fata din mahalaua calicilor, care mi-a povestit tot ce s'a întâmplat azi noapte (unde ai fost, camarade de pe front, de ce nu m'ai smuls din mascarada aceea desgustătoare?) mă plimb pe lângă ziduri și printre scaune și stau de vorbă cu mine ori mă opresc în fața șifonierului, să mă cert cu nebunul care dă din mâini și mișcă buzele în oglindă.

Am încercat să recapitulez, clipă cu clipă, tot ce a fost, să mă recunosc: gest cu gest, de când am primit telegrama și până acum — să găsesc o fărâmă de adevăr, o logică, un rost al acestor aproape douăzeci și patru de ore de sbucium, de coșmaruri și de haos...

Spovedania de acum, pe care o spun pentru tine ca să pot stă încă odată de vorbă cu mine, va crește poate licărul pe care l-am închis aici, sub frunte — cu spaima copilandrului care ascunde lumina dela înviere în pulpana hainei, să nu i-o stingă vânt rău.

La cimitir, după ce am plâns, mă împăcasem cu mine și în gândul că o pierdusem, abia acum și fără

întoarcere, pe Madona din visul meu de dragoste.

Am înțeles, plecând de lângă mormânt, că încep și eu să fiu un om mort. Nu m'am plâns. Se limpezeau în mine fărâme de cer (cerul bun, boltit peste parcuri dar și peste ruini, la fel) găsisem în gândul dureros de inutilă de acum întârziere pe drumuri, un reazim.

Era un fir, era un rost: în tot ce se întâmplase, în tot ce se întâmplă acum.

Mascarada de azi noapte, însă, a tulburat apele.

Copil, mă scăldam odată, în arșița unei veri, într'o gărlă de țară, undevă, la un conac. Mă săltam în vârfuri, de câte ori apropiam nisipul sub picioare, să mă fure apa repede.

Pluteam, țopăind prin gărlă, dela o podișcă de lemn spre o salcie pletoasă, în umbra căreia se scăldau numai oamenii mari.

Am simțit, la un moment dat, că fuge nisipul cu mine. Trecusem, în joacă, sub salcie, unde era gârla adâncă.

M'am dus la fund...

Imi clocotea apa în urechi și dam din mâini.

Asta era tot...

Nu gând și nu spaimă.

Asta ar fi fost tot...

În sbatere, însă, mi-am simțit brațul atins și am întins mâna, am căutat, am prins ceva. Înțelesesem, din simpla atingere cu viața din afară: o

creangă de salcie, probabil, că sunt în primejdie de moarte.

Apa clocotind în urechi nu-mi spusese nimic.

Eram convins, așa cum mă da vârtejul rostogol la fund, că târăsc după mine salcia, cu tot malul, cu sat și conac.

M'au scos în lumină, nu știu prin ce minune, doi flăcăi voinici. Abia mi-au descleștat mâna cu care apucasem, în apă, orb.

Mă prinsesem, ca să mă salvez, de o frunză...

Ascultând-o povestind pe fata din mahalaua calicilor, mă urmăream conștient cum lunec, cum mă pierd, cum se risipesc toate înțeleșurile și rămân din nou fără reazim: în mine, în suferința cu care mă împăcasem. Ca odinioară, în spaima morții, am întins mâna, am prins — poate tot de o frunză m'am prins, dar m'a scos singură la țarm, liman care svârle o lumină nouă, revelatoare, asupra întâmplărilor de azi noapte, de ieri, de acum un an...

Pe front, în odihna fără somn a adăposturilor ori afară, pe câmp, în plină noapte și plin bombardament, în vreme ce fiecare din voi eră bucuros să afle un refugiu, prin tufe și prin gropile de obuz, eu uitam de moarte ori încercam s'o apropii și mai mult, întrebându-mă: de ce bombardament, de ce ucidem și ne lăsăm uciși? Mai târziu, întors în orașul pe care nu-l mai recunoscusem și nu mă mai recunoscuse, am rămas Veșnicul Nedumerire de pe front. La fiecare pas, pentru orice întâmplare, eram o întrebare fără răspuns: de ce suferim și ne

frământăm, cu ce rost, care-i taina? Câtva timp am căutat un luminiș în cărți. M'am convins că tomurile și sistemele de ieri sunt și vor rămâne, de acum, prafului și greerilor. Pansamentele, cu cari își legase rănile și mințise durerile umanitatea de dincolo de pragul războiului, erau prea mici ori rănile noastre prea adânci, ca să le mai putem tămădui cu ele.

M'am întors, în urmă, să caut adevărul printre oameni ori să-l aflu în mine, bob de nisip care încercam să adun și să resfrâng universul.

Nevoia asta imperioasă de cunoaștere, de adevărată deslegare la ochi, nu era la mine o simplă preocupare de profesionist, mai mult sau mai puțin, al tumbelor cerebrale în cercurile divinei cu scut, lance, coif și pasăre simbolică. Era o necesitate ca apa, aerul, lumina și spicul de grâu. Căutam acel adevăr unic, mare, limpede, care trece prin și pe lângă noi — pe care-l bănuiam în mine, lângă mine, în orice faptă și la fiecare pas.

Odată, pe terasa unui local de noapte, am văzut un spectacol rar.

Un om, pe vremuri număr senzațional în programul unui circ de bâlciuri, se urcase pe o masă. Era o figură spână, fără culoare, fără etate, o mască imobilă peste gura cu buze supte și ochii inexpressivi. Saltimbancul lucră cu două dispozitive de sârmă, al căror capăt: pământufe de vată muiate în spirt, era aprins. Omul, firește: îmbrăcat sărăcăcios, împrumutase — în primă figură a spectaco-

lului, o atitudine de monument al mizeriei umane: drept, cu călcâile lipite și capul dat în silă pe spate, cu brațele deschise și frânte, dela cot, în sus. În pumni, amândoi în dreptul umerilor, erau strânse cele două dispozitive aprinse, cari încadrau capul măscăriciului într'o aureolă de flacări.

Omul a deschis gura și a închis-o peste flacăra unui pământuf. O clipă numai — și l-a scos din gură stins. A repetat jocul și cu celălalt pământuf.

Saltimbancul așteptă dar noi uitasem să aplaudăm...

Omul a readus întâiul pământuf în dreptul buzelor și scuiând flacăra, din gura fără dinți, l-a reaprins. O minune care a reaprins, un moment mai târziu, și dispozitivul secund.

După fiecare figură, fosta glorie a cercului se înclină și strigă:

— Augusta!

Se crucifică, umbră pe fundalul de întuneric, de câte ori strigă numele scump:

— Augusta...

Am spus, fără glas, cu fața în palme:

— Ecce Homo!

Cineva se revoltase:

— Spectacolul acesta e un ultragiul adus fiecăruia din noi, dacă simțim, în fiecare din noi, un om...

Amicii dela masă discutau cazul în sine. Omul eră un profesionist ca oricare altul, singura lui meserie fiind: să mănânce foc și să scuie flacări, ca să poată, în urmă, să mănânce o pâine și să scuie

plămâni. Mai sunt profesioni ce fac din om un animal inferior. Eră, oricum, o deosebire. Dacă în fața unui hamal, a unui măturător sau a unui curățitor de vespasiane, ai un sentiment de milă profundă, de pravoslavnică înțelegere a destinelor umane, în fața omului acela de pe masă încercam un sentiment de oroare, de revoltă și de renunțare la noi și la gând.

— Simt nevoia să-l iau la palme dar și să plâng pe umărul lui, ca pe umărul unui frate...

Amicul care se revoltase ne amintise că sunt profesioni de sentiment generos, cum sunt și profesioni — viciu ori profesioni — ispășire. Mascalțonul care strigase: Augusta, eră așa dar un om vicios sau o victimă — poate o victimă a propriului viciu.

Amicul acesta descoperise adevărul, un adevăr pe care și eu începusem să-l întrevăd: profesiunea cu flagelări pentru fiecare din noi, eră un ultim și suprem omagiu, pe care omul care scuipă flacări voiă să-l aducă Augustei, bestia cu priviri enigmatice care apăruse în acel moment lângă el, ca să surâdă, peste umărul lui, sfinx haimană în vreme și blestem...

Nestăpânit, mă apropiasem de masa lor, strigând:

— Cine e Augusta?

Tresărind, smuls parcă din vis cu coșmaruri, omul s'a clătinat iar cele două flacări au căzut la picioarele lui, ca o deslegare din farmec. Mi-a răspuns, ca un medium în transă:

— Augusta e viața! Augusta e bestia și e logica

destinului meu! De treizeci de ani luptăm. Va veni o noapte care va rescumpără toate umilințele, toate lacrimile și...

Augusta eră viața, sub masca destinului lui — viața care surâde sub masca și în destinul fiecăruia din noi. În noaptea aceea de ultragiu începusem să întrevăd adevărul pe care l-am prins în mână: viu, murdar, revelator — aici, în camera asta de hotel și în jocul triplu de măști din oglinda șifonierului de colo.

Să coborîm, cu lampa lui Aladin în mână, în amintire...

Niciodată nu am fost un concubin preferat al vieții. Nu știu de ce și de când, se născuse o luptă surdă între noi. De câteva ori, am fost dispus să-i fac concesii mari și s'o omagiez, recunoscând că nu se mișcă un fir de iarbă fără rost, că în orice cădere legănată de frunză veștedă e o semnificație și în orice moarte un rost, mai presus de noi și numai al vieții, doamna și stăpâna tuturor.

Actul acesta de supunere oarbă nu o îmblânzise. Cum ți-am mărturisit azi noapte, viața întotdeauna și-a bătut joc de tot ce mi s'a părut frumos și trainic, în fapta și în elanurile mele. Mă mulțumisem să surâd și să suport, cu stoicism, toate capriciile ei de amantă unică. Mai mult, ca s'o conving că jocul ei de minune răsărită, prin spuma valurilor, din smârcurile dela fund, nu mă supără, am început să-mi bat singur joc de fapta și elanurile mele...

Gest de eleganță rară, pe care n'a știut să-l aprecieze.

Viața rămăsese, pentru mine, stupidă ca o cucoană de mahala, care nu gustă o mângâiere dacă nu i-o dăruie odată cu o înjurătură calină.

Trebuie să mă îmbăt, să mă îmbăt crâncen, în fiecare noapte și să mă înfund prin casele de toleranță, ca s'o pot satisface. A doua zi mă trezeam cu amintiri pe cari nu voiam să le recunosc, cu desgust și muștrări.

Navigam, cu toate pânzele întinse, spre sinucidere.

Atunci mi-a apărut în cale Madona.

Am spus adio glumelor dela bodegă, cancanurilor din ora șvarțului și petrecerilor cu final obișnuit în paradisul fără pudicități al domnișoarei Tita de pe strada Năsturaș, o tânără doamnă cu păr negru în cărare la mijloc, cu sâni mici, cu nas obraznic și gropițe în obraz, care mănca numai boabe de strugur și colecționează fotografiile obscene, numerotate în trei albume imense.

Mă întâmpină în prag, râzând, de câte ori o vizitam.

— Octav, azi ne vom iubi ca la 156!

O sărutam, pentru surpriză și deschideam albumul, să căutăm fotografia cu număr fatidic...

Când mi-a spus Madona, în cuibul cu spice și maci, că jocul nostru cu dragoste nespuse se va sfârși curând cu o logodnă, am avut amândoi un gând, ca o flacăra smulsă: să ne apărăm, să-l

punem pe bătrân în fața unui act brutal — ca un prag peste care nu trec visuri...

Așa ar fi fost logic — în logica vieții care clo-cotea, pentru întâia oară în noi, la fel.

Apropiam visul cu frăgezimi de albumul cu obscenități al domnișoarei Tita de pe strada Năsturaș.

Madona se părăsise în brațele mele.

Am șovăit...

Actul brutal ar fi jicnit sentimentul imaculat.

Refuzam, pentru întâia oară, să calc în picioare tot ce mi se păruse frumos și bănuiam fără moarte în mine. Indrăzneam să înfrunt viața, s'o sugrum în mine și s'o svârl înlături, ca pe un lucru de prisos, să fiu — pentru prima oară, o rotiță care nu ascultă comanda, în angrenajul complex al destinelor umane: toate simple, toate înțelese, toate cu un rost.

Refuzam — deși eram sigur că o pierd pe Madona...

O imagine: nu știu dacă o păstrez dintr'o lectură oarecare ori o port în mine moștenire din alte vremi.

E undevă o țară, poate numai în închipuire, cu oameni cari vor să moară frumos. Fiecare își face, pe malul râului sfânt, un vas de lemn. Când își simte stăpâna cu aripi în apropiere, omul aprinde o lumină, căreia îi mărturisește ultimul gând și cel mai frumos.

Lumina, în vasul de lemn, pleacă pe apă, să ducă, să împrăștie în lume gândul frumos al insului

care moare pe mal, privind — cu ochii din ce în ce mai împăinjeniți, cum se șterge în depărtare flăcăruia sufletului...

În gestul cu care i-am întins-o pe Madona, imaculată, lui Ștefaniu, era o mărturisire pe malul râului sfânt, pentru lumina din vasul meu de lemn.

Eu am împins-o pe Madona spre moarte, cu visul meu de dragoste mai presus de omenesc! Visul tiranic al bătrânului a ucis-o.

Ne înșelam, amândoi, că o iubim și ne apăram visul, cu egoism.

— Octav, acum ar fi inutil...

— Nu e lacrimă, amice! Mi-a dat în ochi fum dela țigare...

Lupta, între mine și viață, se declarase fățiș. Rămăsesem, dela întâiul gest de nesupunere, un copil neascultător, un îndărătnic! Disprețuiam viața, cu toate adevărurile ei — o provocam cu cât o simțeam mai puternică.

Trăiam în visul meu de dragoste și alături de viață, așa cum îndrăsnise să trăiască și să sufere, alături de poteca pentru pașii tuturor, Madona.

A fost un joc crâncen și adevărat.

Viața mă întâmpinase, ieri, așa cum mă așteptam s'o întâlnesc: cu patru ziduri de hotel boieresc, cu jerbele lui Mănăilă și toată mascarada înmormântării.

Simpleu, ca în orice poveste cu dragoste și moarte, ar fi fost natural să plâng cum se plânge în atari

împrejurări, să mă resemnez cu fiecare lacrimă în plus — să simt, cu fiecare lacrimă, cum se așterne, binefăcător, praful uitării.

Am avut tăria să rezist, să nu fiu veselă figură în tristul ceremonial, să ascund în mine orice urmă de durere — s'o păstrez: platoșe pentru mai târziu și armă.

Țigancă tânără cu bani de aur în coadele grele pe umeri, care fură suflete și le închide în zid, viața îmi furase umbra și o purtă printre orășeni — umbră mizeră cu melon și galoși.

Am râs, cu toate amărăciunile nod în gât și i-am întors spatele cu desgust — așa cum pornisem ieri, alături, să hoinărim pe străzi lăturalnice.

Era o provocare în plus și cea din urmă.

Bestia stă la pândă și în umbră, cu pumnii plini de noroiu, să mi-l arunce în față și pe suflet.

Ne-a spus aseară grecoaica lui Iani că în clipa când s'a descoperit, pe catafalc, la picioarele Madonei, jerba cu trandafiri, gândul meu a plutit senin și stăpân în inimile tuturor. Pentru sentimentul acesta de purificare în dragoste erau pumnii cu noroiu...

Viața făcuse un plan diabolic.

Mi-a surâs în ochii mici ai distinsului amic Mănilă și m'a ademenit cu o petrecere... omagială și demnă. Am înțeles că îmi întinde o cursă, am râs și am promis că voi veni la petrecere.

Rămăsesem dușmanul loial de oricând.

Nu m'am ascuns niciodată de lovituri, chiar

atunci când eram prea slab ca să le pot suportă fără murmur.

Rostogolul în pantă începuse cu întâiul pahar de vin.

Mă îngândurà și totuși mă amuzà nespus domnișoara Firfircă. Ne zâmbeam, ca doi amici ce nu se văzuseră de mult. Ne recunoscusem: dușmanii de ieri și de oricând...

Viața mă tentase odinioară în albumul cu obscenități al domnișoarei Tita din strada Năsturaș, acum era convinsă că mă cucerește cu o bluză roșie și un șir de mărgele ieftine.

Se demască...

A fost și a rămas o mare naivă, ca orice femeie frumoasă și proastă.

Era așa de stângaci jocul pe care îl încercă azi noapte, că mi-a venit să râd și am râs, ascuns, în mine — un râs pe care nici vinul, băut pahar după pahar, nu l-a stins.

Știam că viața e puternică și învinge, îndeobște, prin gafele pe cari le face. Dar, cum ți-am spus, mă amuzà așa de mult domnișoara Firfircă și era așa de stângaci jocul, că mi-a fost milă de ea și n'am mai vrut să fiu atent la ce se petrece cu mine.

M'a lovit, murdară și lașe, cum o cunoscusem...

În timp ce eu râdeam, răsturnat pe scaun, povestind cucoanelor aventuri de dragoste, cu scene crude cari bucurau palmele mici și grăsunle ale doamnei blonde ori mă lăfăiam — mai vinovat cu cât eram mai inconștient, între doamnele Ham-

parțun și Padulis, cum a văzut fata din mahalaua calicilor și așa cum numai albumul domnișoarei cu nas obraznic a putut să inventeze orgie phalică, bețivanii îmi călcau durerea în picioare iar Ștefaniu se împușcă, în gest final de roman sentimental, pe mormântul Madonei...

Viața!

Mărturisesc sincer că, cu toată scârba pe care o încerc, o admir! Se hotărîse, însfârșit, să nu se desmintă, să svârle masca...

În loc să mă lase să mor în zăpada în care adormisem, la poarta cimitirului, viața m'a îngrijit în lacrimile domnișoarei Firfircă și în umărul de taur al restauratorului — m'a adus aici, să mă culce gol lângă fata din mahalaua calicilor, să ducem mascarada — alta și mai desgustătoare, până la capăt.

Ar fi fost prea frumos să mor! Gestul final al procurorului ar fi rămas o simplă ispășire. Moartea mea: o aureolare în iubire...

Viața îl apăruse pe Ștefaniu, își aureolă sluga iar pe mine mă îndemnă să sărut, cu toate gândurile închinat, gura care n'a uitat să-mi spună, peste câteva secunde, tot ce am făcut azi noapte — tot ce se întâmplase...

Domnișoara Firfircă povestează răsând. Intre-zăream, însă, dincolo de râsul ei nebunatic, râz-jetul de gură strâmbă al vieții! Ca să nu îl mai văd, ca să nu îl mai simt în mine: ca o rugină — am sburat sticla în geamuri!

A fost o descărcare — o descătuşare.

Mă linişţisem ori trecusem dincolo de linişte, nu ştiu — dar mi se adunau gândurile, le ascultam sub frunte: albine în neastâmpăr.

Speriată, fata se lipise de zid, tremurând, cu cămaşa strânsă sub palme, la sân. Era singura ei apărare: cămaşa de stambă...

Mă uitam la ea prin oglinda şifonierului. Incepusem să apropii taina, să despart apele în jocul triplu pe care îl încercase viaţa, sub tustrele măşti ale destinului: Augusta, domnişoara Tita din strada Năsturaş, domnişoara Firfirică din mahalaua calicilor — măşti pe cari le schimbă uimitor de rapid şi ridicol de inutil.

Se făcuse lumină în mine — o lumină ca o cădere în cascadă. Prinsesem, în oglindă: viaţa, aşa cum apăruse azi noapte lângă mine, o recunoscusem în cămaşa de stambă pe care o strânsese fata la sân, în surâsul de sfinx al bestiei de pe terasă, în jocurile repezi de priviri lăturalnice, priviri de animal prins în cursă — în funda care se desfăcuse şi căzuse, fluturat, între mine şi fată, ca o barieră.

O pironisem de zid, să nu-mi scape.

— Imbracă-te!

O doream: domnişoară Firfirică guralivă şi în legănări de şolduri, roşie în obraz ca o paiată şi cu fundă albastră în părul cârlionţi!

Fata a plâns, cu glas alb:

— Octav!

O mângâiam, o ajutam să se îmbrace:

— Voiu sfâșia în urmă boarfele vieții de pe tine, fată cu imaculări de madonă în trup și vei rămâne curată și nouă: *tu*, așa cum te presimt în mine — vei renaște în suferința care va smulge din carne dimonul ascuns...

Viața apărea, mai obscenă cu fiecare boarfă de stambă pe trupul cu imaculări.

Stam, față în față, ne recunoscusem — dușmani: un OM și VIAȚA, viața care se răsbunase, care mă pălmuisse cu amintiri! Era la doi pași de mine: tremurând, plângând...

O prinsesem în cursa ce mi-o întinsese!

Am apucat-o de păr și i-am mușcat buzele, țipat. I-am răsucit mâinile și am svârlit-o peste plapumă, am strivit-o sub mine — am stropit cu sângele ei de fecioară pernele!

Rămăsese albă, crucificată, aici, între patru ziduri de hotel: V

I

A

Ț

A, viața mea și-a tuturor, viața de oricând și de pretutindeni! O învinsesem, o batjocorisem, plătisem toate suferințele, toate lacrimile, toate morțile, toate ultragiile...

Insângerată, bestia s'a târât la picioarele mele și mi-a lins mâna:

— Adoratule!

mi-a zis și s'a încolăcit pe mine, reptilă!

Era o isbândă prea mare ca să nu râd în oglinda șifonierului: tare, mai tare, tot mai tare...

Mă imaterializam, urcam — sfânt cu pajiște de nori sub sandale, dimon încolăcit de bestia cu fundă iar râsul meu despica mileniile, legând sodoma întâiului incest legendar de odaia asta mizeră de hotel provincial, în care omul germină, pentru întâia oară, pântecul sterp al unei cocote unice: viața...

G Â N D N O U I N V I S C O L

Viscol siberian, ca în ajun.

În gară: nimeni.

Clopotul din pustiul peronului anunță: din-didong, din-do-ding, pentru «matinalul» de frontieră care luptă, ca ieri, cu răbufniri îndărătnice în pistoane, să despice furia albă spre gara mică departe.

Octav își ridică gulerul paltonului, merge grabnic pe lângă ziduri, cu priviri speriate în urmă, trece ca un răufăcător printre vagoane și pornește, fugind, între linii — împins, gonit din urmă de viscol, spre trenul care se presimte duduind în pustiul de zăpadă.

Sandu, care ascultase spovedania lui Octav încremenit pe scaun, îl sfătuise:

— Stare deplorabilă de nervi! Fugi acasă, cu primul tren și... liniște, multă liniște! Altminteri...

Octav se împiedică în traverse și lunecă, râde.

— Sandu e un prost! Sandu nu e omul revelațiilor...

Mocanul nu înțelesese gândul nou, deschis ca două porți minuscule de închisoare, în Octav. Nu

știă că orice isbândă revelatoare se plătește scump și fără întârziere. Octav nu-i spusese că el, învingătorul, nu mai poate rămâne lângă bestia crucificată, ca orice femeie de stradă, într'o cameră de hotel provincial.

Octav e omul de pe culme.

Acolo, sus, în fața prăpastiei care se cascadează înainte, înlături, ca o gură de monstru cu colți imenși de stâncă, numai gestul temerar rămâne stăpân!

Ar voi să fie Sandu lângă el, acum, să-i strige în urechi, hohotind:

— Tu nu înțelegi, nu simți că orice întoarcere e imposibilă?

Șoptit, i-ar destăinui apoi o nouă isbândă:

— Eram acolo, în camera cu număr fatal, unde s'au mai sinucis doi! Am avut tăria să evaderez, să mă smulg dintre cele patru ziduri ce cântau moarte, ca apele la drăgaică! Eu nu mă sinucid! Fac ultimul gest temerar și de scârbă, de profundă scârbă... svârl de pe suflet o povară cu care nu mai am ce face...

Semnalul de pe linie schimbă lumini.

Trenul se vede, bestie cenușie, departe...

Adunat tot în priviri, Octav s'a oprit între traverse.

Ascultă cum urcă în el, ca un cântec robitor, ca o poruncă: dū-dū-pfiu, ti-ca-tac, dū-dū-pfiu...

Cântecul unei nopți de suferință — toată suferința, pe care i-o întoarce trenul — ca o sfidare...

Octav simte în el scrâșniri și răsuciri de nervi. Cu un gest de voință, de eliberare, svârle paltonul de pe umeri și rupe gulerul care sufocă. Se simte ușor, așa cum merge, zâmbind, parcă fără să atingă pământul, în calea monstrului care dudue aproape și țipă, cu spaimă — spaimă pe care o fură și sugrumă viscolul.

Octav primește locomotiva în pumni și o face mototol printre traverse...

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ "CAROL I"
BUCUREȘTI

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

CEREMONIALUL ACESTA PENTRU
MADONA CU TRANDAFIRI
A FOST SCRIS IN BUCUREȘTI
IN VARA ANULUI
1 9 3 1
PENTRU EDITURA
CULTURA NAȚIONALĂ
ȘI A FOST TIPĂRIT DE
MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
B U C U R E Ș T I
1 9 3 1

